

İstanbul Sözleşmesi
Türkiye İzleme Platformu

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu

GREVIO'ya sunulmak üzere

Eylül 2017

Hazırlayanlar:

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Kadın Dayanışma Vakfı

Kadınlarla Dayanışma Vakfı

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği

Eşitlik İzleme Kadın Grubu

Engelli Kadın Derneği

Kaos GL Derneği

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği

İmzalayan:

İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu¹

¹ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu'nun 81 üyesinin listesi Ek-1'de bulunabilir.

ÖNSÖZ

Bu Gölge Rapor, Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’nin uygulanmasının bu yıl GREVIO tarafından değerlendirilmesi kapsamında, Türkiye’deki kadın örgütlerinin işbirliği ile hazırlanmıştır. Rapor, kadına yönelik şiddet ve Sözleşme’nin uygulanmasındaki eksik ve yanlışlara ilişkin önemli hususları özetlemek için 8 sivil toplum örgütü tarafından yazılmış, 81 kadın ve LGBTIQ örgütü tarafından imzalanmıştır.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nın koordinasyonu ile ilk olarak görev paylaşımı yapmak ve devlet raporunun teslim tarihi olan Mayıs sonuna kadar Rapor’un hazırlamak için çalışma takvimi oluşturmak üzere bir araya geldik. Ancak sonradan Türkiye’nin rapor teslimini sivil toplum örgütlerine haber vermeden temmuz ayına ertelediğini öğrendik. Bu sebeple, bu raporu devletin raporunu görmeden hazırlamaya karar vermemiz gerekti.

Ayrıca, raporu yazmakla sorumlu resmi kurum olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Nisan ayı sonunda birkaç kadın örgütüne GREVIO’nun soru anketini göndererek 5 Mayıs’a kadar cevap verilmesini talep etti.

İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu üyesi olan kadın hakları örgütleri KSGM’ye ortak bir cevap metni yazdılar. Bu metin ile GREVIO komitesinin sorularını cevaplama konusundaki esas sorumluluğun devlette olduğunun altı çizilerek raporlama sürecinin daha verimli, kapsayıcı ve katılımcı olması için devletin bağımsız kadın örgütleri ve LGBTIQ örgütlerinin bu sürece daha anlamlı bir şekilde dahil olmasını sağlayacak bir yöntem benimsemekle sorumlu olduğu belirtilmiştir.

Bu Raporu çok kısa bir süre içerisinde yazma görevini üstlenen örgütler, büyük bir özveri ve sıkı çalışma ile var olan iş yükünün yanı sıra herhangi bir maddi kaynak olmaksızın bu süreci yerine getirdi. Raporun yazımı, düzeltilmesi ve çevirisi yaklaşık 5 ay sürdü, bu arada Türkiye’deki sivil toplum üzerindeki baskı acımasız bir hale geldi.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede çok etkili bir araç olduğunu düşündüğümüz İstanbul Sözleşmesi’nin Türkiye’de tam olarak uygulanabilmesi için yapılan inceleme sürecine katkıda bulunma taahhüdümüzü yeniden tekrar ediyoruz. Her ne kadar Türkiye’de kadına yönelik şiddet ve İstanbul Sözleşmesi’nin uygulanması konusunda kapsamlı bir açıklamaya yer vermeye çalışsak da bazı konu ve maddeleri bu Raporun kapsamı dışında bırakmak zorunda kaldık.

Her türlü soru ve açıklama için lütfen iletişime geçiniz:

Duygu Doğan

(212) 292 52 31-32

icmonitoringplatformtr@gmail.com

EK-1 İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu Üyeleri

Adana Kadın Dayanışma Merkezi (AKDAM)

Kapatılan Adıyaman Kadın Yaşam Derneği Emekçileri (AKAYDER)²

Adıyaman Kadın Sorunlarını Araştırma ve Çözüm Derneği (AKSAÇ)

Adıyaman Genç Kuşak Girişimci Kadınlar ve İstihdam Derneği

Adıyaman Anadolu İş Kadınları Derneği

Amargi İzmir

Antalya Kadın Danışma Merkezi ve Dayanışma Derneği

Ankara Feminist Kolektif

Avrupa Kadın Lobisi – Türkiye Koordinasyonu (AKL – Türkiye)

Ayvalık Bağımsız Kadın İnisyatifi

Bağımsız Kadın Derneği-Mersin

Buca Evka –1 Kadın Kültür ve Dayanışma Derneği (BEKEV)

Mor Salkım Kadın Dayanışma Derneği

Kapatılan Ceren Kadın Derneği Emekçileri

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD)

Çanakkale Kadın El Emegini Değerlendirme Derneği (ELDER)

Edirne Kadın Merkezi Danışma Derneği

Engelli Kadın Derneği

EŞİTİZ - Eşitlik İzleme Kadın Grubu

Eşit Yaşam Derneği

Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Grubu

Ev Kadınları Kültür ve Dayanışma Derneği (EVKAD)

Femin & Art Uluslararası Kadın Sanatçılar Derneği (10 Şube)

Filmmor Kadın Kooperatifi

Haklı Kadın Platformu

İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği

İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği

İzmir Bağımsız Kadın İnisyatifi

² Listede kapatılan ifadesiyle nitelenen kadın örgütleri başarısız darbe girişimi sonrası ilan edilen Olağanüstü Hal döneminde Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmıştır.

İzmir Barosu Kadın Hakları ve Hukuk Araştırmaları Merkezi
İzmir Çiğli Evka 2 Kadın Kültür Derneği (ÇEKEV)
İzmir Kadın Dayanışma Derneği
Kadın Cinayetlerine Karşı Acil Önlem Platformu
Kadın Çalışmaları Derneği
Kadın Eğitim ve İstihdam Derneği
Kadın Erkek Birlikte Sosyal Eşitlik Derneği (KEBSED)
Kadının İnsan Hakları -Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ)
Kadınlara Hukuki Destek Merkezi (KAHDEM)
Kadın Dayanışma Vakfı
Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)
Kadın Emeği İstihdamı Girişimi (KEİG)
Kadın Yazarlar Derneği
Karadeniz Kadın Dayanışma Derneği (KarKad-Der)
Karya Kadın Derneği
Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER) (Merkez ve şube temsilcileri)
Kadın Adayları Destekleme Derneği Ankara Şubesi (KA-DER Ankara Şubesi)
Kadın Erkek Eşitliği Derneği - KAZETEDER
Kadın Merkezi Vakfı (KAMER) (23 Şube)
Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (KaosGL)
Kapadokya Kadın Dayanışma Derneği
Bağımsız Kadın Gazetesi
Kırmızı Biber Derneği
Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği
Lambdaİstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği
Mavigöl Kadın Derneği
Medya İzleme Grubu (MEDİZ)
Mersin LGBT 7 Renk Eğitim ve Araştırma Derneği
Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
MorEl Eskişehir LGBT
Ordu Kadını Güçlendirme Derneği
Pembe Hayat LGBTTT Dayanışma Derneği

Petrol-İş Sendikası Kadın Dergisi
Kapatılan Selis Kadın Derneği Emekçileri
Sınır Tanımayan Kadınlar
Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği
Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD
LGBTİ)
Sosyalist Kadın Meclisi (SKM)
Trabzon Kadın Gelişim ve İletişim Derneği
Trans Danışma Merkezi (T-DER)
Türk Anneler Derneği Trabzon Şubesi
Türk Kadınlar Birliği
Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği (TÜKD)
Türk Tabipler Birliği Kadın Hekimler Kolu
Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu
Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Urfa Yaşamevi Kadın Dayanışma Derneği
Yaşam Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi (YAKA-KOOP)
Yaşam Kadın Merkezi Derneği
Kapatılan Van Kadın Derneği Emekçileri (VAKAD)
Van Saray İlçesi Kadın Çocuk ve Aile İlişkilerini Geliştirme Modernleştirme
Koruma ve Güçlendirme Derneği
Türkiye Yunanistan Kadınları Barış Girişimi

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	2
Kısaltmalar	8
Bölüm I- Maksatlar, tanımlar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması, genel yükümlülükler	9
Madde 1 ve 2- Sözleşmenin maksatları ve kapsamı.....	9
Madde 3- Tanımlar	14
Madde 4- Temel haklar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması	14
Madde 5 ve 6- Devletin yükümlülükleri ve titizlikle yapması gereken inceleme ve araştırmalar ile toplumsal cinsiyet konusunda hassasiyet gerektiren politikalar	15
Bölüm II – Bütüncül politikalar ve veri toplama.....	17
Madde 7 – Kapsamlı ve koordineli politikalar	17
Madde 8 – Finansal kaynaklar	20
Madde 9 – Sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum.....	23
Madde 10 – Koordinasyon kurumu	25
Madde 11 – Veri toplama ve araştırma.....	26
BÖLÜM III- Önleme.....	30
Madde 12 – Genel yükümlülükler	30
Madde 13, 14 ve 15- Farkındalığın artırılması, eğitim ve profesyonel kadroların eğitilmesi	31
Madde 16- Önleyici müdahale ve tedavi programları	34
Madde 17- Özel sektör ve medyanın katılımı	35
BÖLÜM IV- Koruma ve destek	38
Madde 19 ve 20- Bilgilendirme ve genel destek hizmetleri	38
Madde 21- Bireysel/toplu şikayetlerde destek	41
Madde 22, 23, 24 ve 25- Uzman destek hizmetleri.....	41
Da(ya)nışma Merkezleri.....	41
Sığınaklar	44
Telefon Yardım Hattı	48
Madde 27 ve 28- Haber verme ve profesyonel kadroların bildirimleri..	51
Özel Tema: Çocuklara Yönelik Koruma ve Destek Hizmetleri	51
Madde 26- Şiddete Maruz Kalan ve Şiddete Tanıklık Eden Kızlara/Çocuklara yönelik Koruma ve Destek Hizmetleri	51
Bölüm V – Maddi Hukuk.....	56
Madde 31- Velayet, ziyaret hakları ve güvenlik	56
Madde 32 ve 37- Zorla evliliklerin hukuki sonuçları ve Zorla evlendirme	57
Madde 33- Psikolojik şiddet.....	59
Madde 34- Israrlı takip	60
Madde 38- Kadın sünneti	61
Madde 39- Kürtaja ve kısırlaştırmaya zorlama	61
Madde 46- Ağırlaştırıcı sebepler	62

Madde 48- Zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm usulleri veya hükümlerinin yasaklanması	66
Bölüm VI- Soruşturma, kovuşturma, usul hukuku ve koruma tedbirleri	68
Madde 50- Ani mukabele, önleme ve koruma.....	68
Madde 51, 52, 53 ve 56- Risk değerlendirmesi ve risk yönetimi, Acil durumlarda uzaklaştırma emirleri, Engelleme veya koruma emirleri ve Koruma tedbirleri.....	70
Madde 54 ve 55- Soruşturmalar ve kanıtlar ile Ex parte (nizasız) ve ex officio (re'sen) yargılama	74
Madde 57- Hukuki yardım	75
Bölüm VII- Göç Ve İltica	78
Madde 59, 60 ve 61	78
Bölüm VIII – Uluslararası iş birliği	86
Madde 62, 63 ve 64- Genel prensipler, risk altındaki kişilerle ilgili tedbirler, bilgilendirme	86
Bölüm IX – İzleme yöntemi.....	87
Madde 66- Kadınlara yönelik şiddetle ve ev içi şiddetle mücadele konusunda uzmanlar grubu	87
Madde 68 – Usuller	87
Özel Bölüm I. Engelli kadınların koruma ve destek hizmetlerine erişimi	88
Özel Bölüm II - LGBTİQ'lara yönelik ayrımcılıklar, koruma ve destek hizmetlerine erişim	90

Kısaltmalar

GREVIO- Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetle Mücadelede Uzmanlar Grubu

AKP- Adalet ve Kalkınma Partisi

TCK- Türk Ceza Kanunu

KYŞ- Kadına Yönelik Şiddet

AB- Avrupa Birliği

TBMM- Türkiye Büyük Millet Meclisi

Boşanma Komisyonu- Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması Ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

GONGO- Hükümet Destekli Devlet Dışı Örgütler

OHAL- Olağanüstü Hal

KHK- Kanun Hükmünde Kararname

6284 sayılı Kanun- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun

TİHEK- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

ASPB- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

KSGM- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

AEP- Aile Eğitim Programı

CEDAW STYK- CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu

ŞÖNİM- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

UYAP- Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

POLNET- Polis Bilgi Sistemi

TÜİK- Türkiye İstatistik Kurumu (eski adı: DİE- Devlet İstatistik Enstitüsü)

RTÜK- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

AİHM- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

İŞKUR- Türkiye İş Kurumu

ÇİM- Çocuk İzlem Merkezi

CMK- Ceza Muhakemesi Kanunu

HUAK- Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu

YUKK- 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİGM- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

AFAD- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BMMYK- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ÖZİDA- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

Bölüm I- Maksatlar, tanımlar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması, genel yükümlülükler

Madde 1 ve 2- Sözleşmenin maksatları ve kapsamı

Sözleşme'nin imzalandığı dönemde ve sonrasında bağımsız kadın hareketinin Sözleşme'nin uygulanması için yoğun çaba harcaması gerekmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetlerinin Sözleşme ile ilgili ajandası siyasi irade eksikliği, yetersiz ve kısıtlı kaynak ayrılması ve bağımsız kadın örgütleri ile kurulan sınırlı ve gitgide azalan ilişki ve iş birliği nedeni ile Sözleşme'nin hükümlerini yerine getirmekten çok uzaktır.

AKP, 3 Kasım 2002 tarihinden günümüze, tek başına hükümet görevini yürütmektedir. 2002 yılında AKP'nin göreve gelmesinden kısa süre önce, kadın hareketinin yıllardır sürdürdüğü mücadelenin de büyük etkisiyle Medeni Kanun'da köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. AKP henüz hükümet görevini üstlenmemişken kadın hareketi tarafından başlatılmış olan Ceza Kanunu Kampanyası'nın sonucunda 2004'te Ceza Kanunu değiştirilmiş ve değişiklikler 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu iki Kanun da kadını birey olarak görmeyen, eşitliğe aykırı çok sayıda madde içermekteydi, söz konusu maddelerin hemen hepsi yeni Medeni Kanun ve Ceza Kanunu'ndan (TCK) çıkartıldı. AKP'nin hükümet görevini yürüttüğü son 15 yıl içerisinde kadın hareketinin etkisiyle olumlu yönde değişikliğe uğrayan son yasal düzenleme 2012 yılında yürürlüğe giren Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun oldu. Ancak günümüzde söz konusu Kanunların tümünün uygulanmasında problemler yaşandığı gibi AKP'nin Kanunların eşitlikçi maddelerini değiştirmeye yönelik yoğun müdahaleleri ile ciddi bir geriye gidiş yaşanmaktadır. Eşitliği sağlamaya yönelik yasal düzenlemeler cinsiyetçi uygulamalara dönüştürülmekte, kavramların içerikleri boşaltılmakta ve kadınlar aleyhine uygulamalar olarak hayata geçirilmektedir. Örneğin; 2004 ve 2010 yılında Anayasa'nın eşitlik maddesinde yapılan değişiklikler, kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik "pozitif ayrımcılık/olumlu önlem" alınmasının önünü açmakta; ancak bu önlemleri zorunlu hale kılmamaktadır. AKP Anayasa'daki bu düzenlemeleri "pembe otobüsler" gibi (yalnızca kadınların kullanacağı, erkeklerin alınmayacağı otobüsler) kadınları toplumdaki soyutlayan, kadın erkek eşitliğini sağlamaktan uzak hatta eşitsizliği pekiştirici şekilde uygulamaktadır. Yargı sistemine güven yok olmuştur, hükümet kendine yakın görevlileri atayarak yargıya müdahale etmektedir, yargı bağımsızlığı kalmamıştır. Yargıda kadınlara karşı yapılan ayrımcılıklar ve kadına yönelik şiddete (KYŞ) karşı cezasızlık içeren kararlar, şiddet, taciz gibi vakalarda tutuksuz yargılamalar ve ağır tahrik ve iyi hal indirimleri endişe vericidir.³

³Daha fazla bilgi için bkz.

http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/944/original/BI%CC%87ANE_T_Shadow_Report__GREVIO_Eng.pdf?1499264804

AKP'nin 2002 yılından bu yana gerçekleştirmiş olduğu yasal değişikliklerde kadın erkek eşitsizliğini ve kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmak konusunda siyasi iradenin eksikliği bağımsız kadın örgütleri tarafından hep hissedildi. Ancak son yıllarda siyasi irade eksikliği sistematik olarak bu eşitlik ve mücadeleye karşı adımlara dönüşmüştür. AKP göreve geldiği günden bu yana kadın erkek eşitliğine inanmayan bir siyasi parti olarak, hükümet görevini üstlendiği ilk yıllarda Türkiye kadın hareketinin gücü, uluslararası baskı ve Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinin etkisiyle bu yaklaşımını politikalarına ve söylemlerine doğrudan yansıtamadı. Ancak özellikle 2010 yılından itibaren, kamuoyunda da görünür olacak biçimde, bu durum tamamen değişti. AKP kurucuları, yöneticileri, kamu görevlileri vb. karar alıcı pozisyonda olan kişiler açıkça kadın ve erkeğin eşit olmadığını dillendirmekte, bu savları Sünni İslam'a uygun olduğu düşünülen dini temellerle haklı göstermeye çalışmakta ve kadınlar aleyhine politikalar yürütmektedir.

2011 yılında, kadın örgütlerinin itirazlarına rağmen dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, "Biz muhafazakar demokrat bir partiyiz. Bizim için aile önemli" diyerek Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulacağını açıkladı. Kadın kelimesinin bakanlık adından çıkarılması sadece sembolik bir dönüşümün değil aynı zamanda aile merkezli politikaların öncelikli olacağını da somut habercisi oldu. 2002 yılından itibaren kadınların birey ve eşit vatandaş olarak görülmemesi, "ikinci cins" olarak kabulü, aile içine hapsedilmesi, kadınlara yönelik politikaların sosyal yardımlara indirgenmesi ve cinsiyetçi kalıp yargıların hükümetler eliyle pekiştirilmesi gibi AKP tarafından yürütülen politikalar bugün toplumsal bir dönüşümü başlatmış ve kadınlar aleyhine her türlü saldırıyı artırmıştır. Türkiye'de başta kadın cinayetleri (bugün artık "cinskrım" olarak adlandırılmaktadır) ve erken ve zorla evlendirmeler dahil olmak üzere kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılık vakalarındaki dramatik artış, kadınların güven içerisinde yaşamalarının ve insan haklarından yararlanmalarının önünde çok ciddi bir engel oluşturmaktadır. Kadın cinayetlerindeki artış hükümet tarafından, daha öncesinde veri tutulmadığı gerekçesiyle yalanlanmaktadır. Ancak artış konusunda güvenilir verilere sahip olmasak da hem kadın-erkek eşitsizliğini meşrulaştıran söylem ve politikalar hem de kadın cinayeti davalarında sıkça verilen haksız tahrik ve iyi hal indirimleri gibi hukuk uygulamalarının erkekleri cinayet işlemeye teşvik ettiği gözlenmektedir.

Bu yaklaşımın en somutlaştırılmış hali Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) 2016 yılının başında kurulan "Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması Ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu"nun Mayıs 2016'da kamuoyu ile paylaştığı rapordur. Kamuoyunda kısaca Boşanma Komisyonu olarak adlandırılan bu rapor AKP'nin ilk döneminden bu yana vurguladığı "ailenin güçlendirilmesi gerekliliği" argümanı üzerinden kadınların bireyselliğinin ve aile

içerisinde maruz bırakıldıkları şiddet ve ayrımcılıkların ailenin bütünlüğünün bozulmaması için görmezden gelinmesini teşvik eden ideolojinin göstergesidir. Bağımsız kadın örgütleri tarafından güçlü bir şekilde eleştirilen raporda, boşanma ve şiddet süreçlerinde zorunlu danışmanlık ve arabuluculuk uygulanması, çocuklarda cinsel ilişkide “rıza” aranabileceği ve böyle durumlarda taciz eden kişi ile çocuğun evlendirilmesi yolu ile taciz edenin cezadan kurtulmasının uygun olabileceği, şiddet durumunda kadınların talep edebildiği (faili) uzaklaştırma gibi tedbirlerin sürelerinin 15 gün gibi dönemlere kısaltılması (ve bu yolla erkeklerin mağdur! edilmesinin önlenmesi), KYŞ vakalarını da içerebilecek aile hukukuna dair tüm davaların “ailenin bütünlüğü” için kapalı yapılması (ve bu şekilde *de facto* kadın örgütlerinin davaların dışında bırakılması) gibi öneriler yer almaktadır.⁴

Bu raporun yalnızca bir rapor olarak kalmayacağı da AKP hükümeti yetkililerinin söylemleri ve 2016 yılının sonlarında TCK'nin “çocukların cinsel istismarı” başlıklı 103. maddesinin değiştirilmesine yönelik verilen, istismara uğramış çocukların istismar eden kişi ile evlenmeleri durumunda failin cezasının ertelenmesine ve 5 senenin sonunda düşmesine dair önerge ile iyice görünür olmuştur. Bağımsız kadın örgütlerinin mücadelesiyle bu önergenin yasalaşması önlenmiştir. Ancak bağımsız kadın örgütleri Boşanma Komisyonu raporundaki diğer önerilerin ileride AKP hükümeti tarafından hayata geçirilmesi konusunda kaygı taşımaktadır.⁵

Tüm bu adımlara zemin oluşturacak şekilde, AKP tüm söylemlerinde açık şekilde kadın ve erkeğin eşit olmadığını, kadın ve erkeğin ancak birbirini “tamamlayıcı” olabileceğini, “fıtrat”larının farklı olduğunu, eşitliğin değil adaletin sağlanması gerektiğini dile getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinden ziyade Sünni İslam referansı ile “kadın ve erkeğin geleneksel rollerine uygun davranmasıyla sağlanacak” cinsiyet adaletini savunan aile eksenli bu yaklaşım ve politikalar kadınlara eşit ve bağımsız bireyler olarak yaklaşmadığından, kadınların şiddetten uzakta hayat kurabilmelerini engellemektedir. Türkiye’de kadınların herhangi bir aileden bağımsız olarak kendi hayatlarını kurmaları neredeyse imkansız hale gelmektedir. Eşitlik yerine hükümet tarafından dayatılan ve hükümet destekli devlet dışı örgütlerin (GONGO’lar) tarafından

⁴ Boşanma Komisyonu hakkında İngilizce bir yazı şu linkte bulunabilir:

<http://independentturkey.org/divorce-commission-looks-to-strip-womens-rights/>

⁵ Bunlardan biri Nüfus Hizmetleri Kanunu’nda değişiklikler yapılmasını öneren kanun tasarısıdır. Tasarı, Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı müftülüklerde çalışan din görevlilerine resmi nikah kıyma yetkisi verilmesini içermektedir. Bu değişiklik evlilik süreçlerini hızlandıracağı ve kolaylaştıracağı söylenerek meşrulaştırılmaktadır. Bir diğeri Mağdur Haklarına İlişkin Yasa Tasarısıdır. Tasarının açıklamasında İstanbul Sözleşmesine uyumluluk kaygısı gözetildiği savunulsa da tasarıda “mağdur” kavramı cinsiyet körü bir yaklaşımla tanımlanmakta ve velayet ile görüşme izinlerinin kullanılmasına dair sorunlu düzenlemeler bulunmaktadır. Her iki tasarı da kadınların aleyhine düzenlemeler içermektedir ve bu düzenlemelere ilişkin öneriler Boşanma Komisyonu’nun raporunda da yer almaktadır.

yaygınlaştırılan “fitrat” ve “adalet” söylemlerinin yarattığı riski ortaya koyan kadın aktivistler ceza soruşturmaları ile karşı karşıya bırakılmıştır.⁶

Bunun yanında, Türkiye’de on yıllardır önemli mücadeleler ile kadının insan haklarının hayata geçirilmesi ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması konusunda önemli kazanımlar elde etmiş bağımsız kadın örgütlerinin kamuoyu nezdindeki güvenilirliği azaltılmaya çalışılmaktadır. Adalet Bakanı Bekir Bozdağ’ın Nisan 2016’da “Aile içi şiddetin kadınıla erkek arasındaki uyuşmazlıklarda devletin bu kadar polisiyle, askeriyle, hakimiyle, psikoloğuyla, sosyal çalışmacısıyla, uzmanıyla bu kadar kadınıla erkeğin arasına girmesi ne kadar doğru? ... Bunun üzerinde ciddi olarak durmamız lazım. Bazı kadın örgütlerinin eleştirilerinden çekinmeden durmamız lazım.” şeklindeki demeci kadına yönelik şiddeti yine aile bütünlüğü ideolojisi altında hoş görmektedir. Bu açıklama aynı zamanda siyasi iradenin KYŞ ile mücadele konusundaki yasaların uygulanmamasına yönelik açık bir beyanıdır. Ayrıca bu alanda nice deneyimleri olan kadın örgütleri de itibarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır.⁷

AKP hükümeti tüm bu söylemlere toplumsal destek kazandırmak ve Türkiye’de güçlü bir şekilde kadınların insan hakları için on yıllardır mücadele veren bağımsız kadın hareketine kendi alternatifini oluşturmak için dolaylı olarak çeşitli kadın örgütlerinin kurulmasına destek vermiş, sonrasında bu

⁶2015 yılında kadın hakları aktivisti Pınar İlkaracan’ın KAZETE isimli gazetede yazdığı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kızı Sümeyye Erdoğan’ın başkan yardımcılığını yaptığı Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) isimli derneğin yeni oluşturdukları bir terimmişçesine ortaya koyduğu “toplumsal cinsiyet adaleti” teriminin aslında 1990’larda Vatikan tarafından oluşturulduğunu vurguladığı köşe yazısı sebebi ile İlkaracan’a Sümeyye Erdoğan tarafından dava açıldı. Sonrasında dava reddedilse de kadın örgütlerine ve kadın hakları aktivistlerine karşı baskılar devam etmektedir.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sokak/309487/Bu_defa_esitlik_galip_geldi.html

2017 yılının başında da dönemin başbakanı Binali Yıldırım, otobüste şort giydiği için saldırıya uğrayan bir kadın hakkındaki davaya dair demecini eleştiren tweet’leri nedeni ile Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’na (TKDF) dava açmıştır. TKDF’nin açılan davaya CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi’ni referans göstererek yazmış olduğu itiraz dilekçesi reddedilmiştir ve dava halen devam etmektedir.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/659440/Basbakanliktan_mirildanma_davasi.html

Raporu yazdığımız bugünlerde 10 kadın hakları ve insan hakları savunucusu gözaltına alındı, kimseye haber verilmeksizin gerçekleştirilen gözaltıların sonucunda avukatların ulaşabildiği insan hakları savunucularının gözaltı süresinin 7 güne çıkartılması kararı çıktı. 11 Temmuz’da bu süre 7 gün daha uzatıldı. 18 Temmuz tarihinde çıkarıldıkları mahkemede “silahlı terör örgütüne üye olmak” ile suçlanarak 4’ü yurt dışı yasağı ve adli kontrol şartıyla serbest bırakılırken, 6’sı tutuklandı. Birkaç gün sonrasında, şartlı olarak serbest bırakılan 4 insan hakları savunucusu yeniden gözaltına alındı. İki serbest bırakılırken, 8’inin tutukluluğu devam etmekte.

https://www.washingtonpost.com/world/europe/reports-turkey-detains-12-human-rights-activists-in-raid/2017/07/05/786ce5ba-61c6-11e7-80a2-8c226031ac3f_story.html?utm_term=.777bbc65cdaf

<https://www.theguardian.com/world/2017/jul/18/turkey-holds-six-rights-activists-on-charges-of-aiding-terror-group>

⁷ <http://www.cnnturk.com/turkiye/bekir-bozdogdan-tartisilacak-sozler>

örgütlerle yaygın iş birlikleri gerçekleştirerek onları ön plana çıkarmış, kısacası GONGO'ları güçlü bir şekilde kurmaya ve desteklemeye başlamıştır. GONGO'lara verilebilecek en çarpıcı örnek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kızı Sümeyye Erdoğan Bayraktar'ın başkan yardımcılığını yaptığı Kadın ve Demokrasi Derneğidir (KADEM). Türkiye bağımsız kadın hareketinin 1980'lerden bu yana yoğun savunuculuk çalışmaları ile kazandığı alanlar, devletle iletişim ve iş birliği kanalları her geçen gün daha fazla bu GONGO'lar tarafından kullanılmaktadır. Devlet de tercihini bu GONGO'lar ile çalışmaktan ve bağımsız kadın hareketini mümkün olduğunca bu iletişimin ve iş birliklerinin dışında bırakmaktan yana kullanmaktadır.⁸

Ayrıca Türkiye 21 Temmuz 2016'dan bu yana ülke genelinde olağanüstü hal (OHAL) koşulları altında yaşamakta, OHAL ilanının hükümete verdiği yetkiler neticesinde parlamento onayı aranmaksızın çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile birçok konuda insan hakları ihlalleri yaratan kısıtlayıcı adımlar atılmaktadır. Bu çerçevede her türlü karşıt görüş baskı altına alınmakta, susturulmaya çalışılmaktadır. Bazı kadın örgütlerinin kapatılması, kadınların şiddetten uzaklaşması ve bağımsız yaşam kurabilmeleri için çalışmalar yapan belediyelere atanan kayyumların kadın merkezleri ve sığınakları kapatmaları, başvuran kadınlara ait bilgilerin bulunduğu belgelere devletin el koyması da buna dahildir.

Tüm bu noktalar göz önüne alındığında Türkiye'nin Sözleşme'yi Sözleşme'nin giriş bölümündeki prensiplere ve Sözleşme'nin 1. ve 2. maddelerinde detaylanan kapsam ve amaçlara uygun şekilde uygulamadığı, hükümetin yaklaşımının, Sözleşme'nin hükümlerini hayata geçirecek bir siyasi kararlılık ve iradede çok uzakta olduğu açıkça ortadadır.

Öneriler

- Türkiye Sözleşme'yi ilk imzalayan ve ilk onaylayan ülke olma konusunda gösterdiği kararlılığı Sözleşme'yi uygulama konusunda da göstermelidir. Sözleşme'nin kapsam ve amaçlarını içselleştirecek politikalar hazırlamalı ve bunları siyasi irade ile hayata geçirmelidir.
- Yargının bağımsızlığı sağlanmalı ve Sözleşme'ye uygun kararların çıkması için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu çerçevede hukuk uygulayıcılarına ve yargı mensuplarına verilen eğitimlerin uygulamada etki yaratması için izleme çalışmaları yapılmalı, yönergeler oluşturulmalıdır. Ayrıca yargıçların bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıkları güvence altına alınmalıdır.
- Sözleşme'ye aykırı uygulamalarda bulunan kamu görevlilerine yönelik yaptırımlar kağıt üzerinde kalmadan fiili olarak uygulanmalıdır.

⁸ Bu konuda Türkiye bağımsız kadın hareketinin yaşadığı bazı örnekler ileriki bölümlerde paylaşılacaktır.

- Sözleşme'nin kapsam ve amaçları ile uyumlu olmayan, din, gelenek, görenek gibi bahanelerle kadınları ayrımcı toplumsal cinsiyet rollerine hapsedmeyi amaçlayan siyasi söylemlerden vazgeçilmelidir.
- Türkiye yasa yapım ve uygulama süreçlerinde kadınlar, Sözleşme hükümlerine uygun olarak, ailenin bir parçası gibi değil özerk bireyler olarak görülmeli, kadınların aile içerisindeki haklarının korunması ve şiddetin ortadan kaldırılması için gereken adımları ivedilikle atmalıdır.
- Türkiye on yıllardır KYŞ ile mücadele konusunda deneyimi olan bağımsız kadın hareketini dışlamaktan, görmezden gelmekten ve üzerlerinde baskı oluşturmaktan vazgeçmelidir. Sivil Devlet Kuruluşu (GONGO) anlayışından vazgeçilmeli, bağımsız kadın örgütleri ile iletişim ve iş birliği kanalları eski haline getirilmelidir.
- Çok defa sözel olarak duyduğumuz, siyasi iradenin Sözleşme'ye taraf olmaktan rahatsız olduğuna ve imzanın geri çekilmesinin düşünüldüğüne dair haberler endişe vericidir. Türkiye Sözleşme'nin hükümlerine bağlılığını net bir şekilde ortaya koymalıdır.

Madde 3- Tanımlar

Türkiye'nin KYŞ ile mücadele konusunda temel yasası olarak ele aldığı 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun"da (6284 sayılı Kanun), kadın örgütlerinin tüm çabalarına rağmen, toplumsal cinsiyet kavramına her türlü atıf, son dakikada, kadın örgütlerinin bilgisi olmadan çıkarılmıştır. Bağımsız kadın örgütleri bu kavramın LGBTIQ bireyleri de içerebilecek bir kavram olması nedeni ile yasa metninden son anda çıkarıldığını düşünmektedir, ancak bu konuda resmi bir açıklama yapılmamıştır.

Öneri

- Küresel alanda eşitsizliği anlamak ve ortadan kaldırmanın yollarını düşünmek için kullandığımız ana kavramlardan biri olan "toplumsal cinsiyet" kavramı, "toplumsal cinsiyet eşitliği" terimi de dahil olmak üzere, Türkiye yasaları içerisinde kullanılmalıdır.

Madde 4- Temel haklar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması

Madde 1 ve 2 altında anlatıldığı üzere kadın erkek eşitliği prensibi Türkiye'de Anayasanın 10. maddesinde yer almakla birlikte hükümetin söylemlerinde ve uygulamalarında yer almamakta, aksine kavram çürütülmeye ve değiştirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, ilerleyen bölümlerde de detaylı anlatıldığı üzere göçmen ve mülteci kadınlar, engelli kadınlar, Kürt nüfusun yoğunlukta olduğu illerde yaşayan kadınlar, lezbiyen ve translar yasal mevzuat, silahlı çatışma süreci ya da ayrımcı uygulamalar sebebiyle eşitlik anlayışıyla bağdaşmayan farklı muameleler görmektedirler. Elbette bu nedenle, eşitliğin

hayata geçirilmesi mümkün olmamakta, eşitsizliği arttırıcı uygulamalar, bazen de olumlu ayrımcılık kisvesi altında hayata geçirilmektedir. Özel alanda ortaya çıkan şiddet ailenin “bütünlüğü ve kutsallığı” argümanları altında devletin denetleme alanından çıkartılmaya çalışılmaktadır.

Ayrımcılık yapmamaya dair Sözleşme maddeleri ise Türkiye'nin KYŞ ile mücadele konusunda temel yasası olarak ele aldığı 6284 sayılı Kanun'da yer almamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ayrımcılık yasağını içeren düzenlemesini Sözleşme'nin 4. maddesi ile karşılaştırdığımızda ise toplumsal cinsiyet, uyruk, etnik azınlık olma durumu, mülk, doğum, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, engellilik ve göçmen ya da sığınmacı olma durumlarının Anayasa'da yer almadığını görülmektedir.⁹

Ayrıca Devlet, raporunda 2016'da kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nu (TİHEK) ayrımcılığa uğrayanların başvurabileceği bir mekanizma olarak sunsa da, söz konusu kurumun kuruluş yasası ayrımcılıkla mücadele eden sivil toplum kuruluşları ve kamuoyunun etkin ve geniş katılımı sağlanmadan hazırlanmış; bir çok ayrımcılık alanını dışarıda bıraktığı ve uluslararası standartlarla da çeliştiği için sivil toplum kuruluşlarının itirazıyla karşılaşmıştı.¹⁰ TİHEK kanununda toplumsal cinsiyet eşitliğine hiç referans verilmemiş, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılık temelleri arasında sayılmamıştır. Kanun, aynı zamanda sosyal statüyü ayrımcılık temelleri arasında saymamış, Türkiye vatandaşı olmayanları ve sığınmacıları koruma altındaki bireyler olarak görmemiştir. Kurum, insan hakları ihlalleri ile ilgili bireysel başvuru almamakla birlikte, kendi iç işleyişini kendisi belirleyemeyen, karar organı olan kurulun üyelerinin tamamı Bakanlar kurulu ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilen ve bu yönleriyle de uluslararası standartları karşılamayan bir kurumdur.

Öneri

- Toplumsal cinsiyet, yaş, sağlık durumu, azınlık olma durumu, engellilik, göçmen ya da sığınmacı olma, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği Anayasa'nın 10. maddesine ayrımcılık yapılamayacak koşullar olarak açık bir şekilde eklenmelidir.

Madde 5 ve 6- Devletin yükümlülükleri ve titizlikle yapması gereken inceleme ve araştırmalar ile toplumsal cinsiyet konusunda hassasiyet gerektiren politikalar

2015 yılından itibaren, özellikle Kürt halkın yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki seçilmiş belediye başkanlarının yerlerine merkezi hükümet tarafından kayyımların atanmasının ardından, kayyımların belediyelere bağlı kadın danışma merkezlerini kapatmaları ve KYŞ ile mücadeleye dair çalışmalarını

⁹ LGBTİQ bireylerin toplumsal cinsiyete dayalı yaşadıkları şiddete ve çoklu ayrımcılığa dair daha detaylı bilgiler bu gölge rapora ek olarak paylaşılmaktadır.

¹⁰ <http://www.sivilsayfalar.org/stklardan-insan-haklari-ve-esitlik-kurumu-tasarisina-iraz/>

gereksiz harcama olarak görerek durdurmaları gibi örnekler devlet görevlilerinin hükümetin siyasi irade eksikliğinden de yararlanarak toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı söylemleri bir devlet politikası olarak benimsemeye başladıklarının göstergesidir. Özellikle son yıllarda kamu görevlilerinin güvenilirliğini ve hesap sorulabilirliğini sağlayan bir sistemin ve denetim mekanizmasının olmadığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bütün bunlar KYŞ olaylarına özen yükümlülüğü ilkesine uygun bir şekilde müdahale edilmemesine yol açmakta ve hatta bunu teşvik etmektedir. Kamu görevlileri kadına yönelik şiddete hoşgörülle yaklaşmakta beis görmemekte ve bu alanda cezasızlık artarak devam etmektedir.

Devletin, devlet dışı aktörler tarafından uygulanan kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda üzerine düşen özen yükümlülüğü ise sınırlı proje ve farkındalık faaliyetleri ile yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Yukarıda anlatılanların ışığında AKP hükümetlerinin Sözleşme'nin uygulanmasını ve değerlendirilmesini toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde gerçekleştirdiğini söylemek zordur. Raporun ilerleyen kısımlarında detayları ele alınacağı üzere Sözleşme hükümlerine uymak üzere yapılan bir çok çalışma göstermelik olmaktan öteye gidememiş, dahası kadınları din ve toplum temelli toplumsal cinsiyet rolleri içerisine hapsetmeye yönelik olmuş, kadına yönelik şiddeti görmezden gelmeye yönelik bazı çalışmalar kadınlara pozitif ayrımcılık kisvesi altında sunulmuştur. Kadın erkek eşitliğine inanmadığını açık bir şekilde belirten hükümet yetkililerinin Sözleşme uyarınca kadın erkek eşitliğini sağlamaya ve kadınları güçlendirmeye yönelik atacağı adımların ne kadar etkili olabileceği ise tartışılmalıdır.

Öneriler

- Üst düzey siyasetçilerin söylemlerinin tüm devlet mekanizmasına yansıdığı unutulmamalı, hem üst düzey yetkililerin söylemlerinin hem de devletin tüm yetkililerinin söylem ve icraatlarının Sözleşme'nin hükümlerine uygun olması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Kadına yönelik şiddeti önlemek ve gereken toplumsal dönüşümü sağlamak için, kadın ve erkeğin ayrıştırıldığı, kadınlığın aşağılandığı söylemlerden vazgeçmelidir.
- Türkiye OHAL içerisinde dahi kadınların insan haklarının sağlanması ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması konusundaki taahhütlerine uygun hareket etmelidir.

Bölüm II – Bütüncül politikalar ve veri toplama

Madde 7 – Kapsamlı ve koordineli politikalar

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'ni Mayıs 2011'de çekincesiz olarak imzaladıktan hemen sonra Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nı kaldırarak yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı (ASPB) kurmuştur. Pek çok kadın örgütü temsilcisinin de dile getirdiği üzere, bu karar hükümetin kadının insan haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açısını yansıtmakta, kadını birey/vatandaş olarak tanımak yerine, aile içerisindeki rolü üzerinden tarif etme isteğini ortaya koymaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı son olarak 2008-2013 seneleri arasında yayımlanmış, o tarihten bu yana bu konuyla ilgili yeni eylem planı yayınlanmamıştır. Ayrıca ASPB'ye bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), kadınların güçlendirilmesiyle ilgili tüm aktivitelerde, kadına bireyden ziyade, ailenin bir parçası olarak yaklaşmaktadır. KSGM tarafından kamu görevlilerine verilen farkındalık artırma eğitimlerinden toplumsal cinsiyet eşitliği modülleri çıkarılmıştır.¹¹ Ayrıca GONGO'lar ve ASPB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı yerine kadınların erkeklerle eşit birer birey oldukları görüşünü bertaraf etmeyi hedefleyen "toplumsal cinsiyet adaleti" terimini dolaşıma sokmayı hedefledikleri görülmektedir.

Ocak 2016 itibariyle mecliste Boşanma Komisyonu kurulmuş, komisyon Mayıs 2016'da 445 sayfalık bir rapor yayınlamıştır.¹² Kadın ve çocuk haklarının büyük oranda törpülenmesini öneren rapor, İstanbul Sözleşmesi'nde yasak olduğu açıkça belirtilmesine rağmen, ev içi şiddetle mücadeleye dair arabuluculuk, uzlaşma gibi alternatif uyuşmazlık çözümlerinin zorunlu uygulanması gibi yöntemlerin kullanılmasını ve "aile mahremiyetinin korunması" adı altında, aile hukukuna ilişkin tüm davalarda duruşmaların gizli yapılmasını önermiştir. Kadınların nafaka hakkının evlilik süresiyle bağlı olarak kısıtlanması gerektiği dile getirilmiş, ilahiyat fakültesi mezunlarının aile danışmanı olarak görevlendirilmesi istenerek, danışmanlık hizmetinin dini perspektife oturtulması hedeflenmiştir. Ayrıca raporda, cinsel saldırı, cinsel istismar ve reşit olmayanla cinsel ilişki suçlarında hadım uygulanması istenmiş, bu öneri Temmuz 2016'da "Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi ve Diğer Yükümlülükler Hakkında Yönetmelik" ile Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹³ Raporda yer alan önerilerden biri çocukların cinsel istismarı suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun 103'üncü maddesiyle ilgili olmuştur. Komisyon raporunda,

¹¹ Türkiye'nin 7. Periyodik Raporuna ilişkin olarak 64. CEDAW Oturumuna sunulmak üzere CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu (CEDAW STYK) tarafından hazırlanan Gölge Rapor: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/TUR/INT_CEDAW_NGO_TUR_24253_E.pdf

¹² Raporun tamamına ulaşmak için bkz:

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss399.pdf>

¹³ Detaylı bilgi için bkz. Kadınlarla Mor Bülten, Ekim 2016, Sayı 26, "Kimyasal Hadım Yasası Cinsel Saldırı Suçlarını Meşrulaştırıyor" http://www.kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2016/10/KIHYC_MorBulten26_20.10.16_web.pdf

istismar/tecavüz failinin 5 yıl boyunca istismar/tecavüz ettiği çocukla “sorunsuz” ve “başarılı” bir evlilik sürdürmesi halinde denetimli serbestlikten yararlanması önerilmiştir.¹⁴ Bu öneri, 17 Kasım 2016’da hükümet tarafından TCK 103’üncü maddede değişiklik öngören tasarıya ek bir önerge olarak meclise getirilmiş, önemli toplumsal tepkilere yol açmıştır. Hükümet, tepkilere istinaden önergeyi geri çekmek durumunda kalsa da, raporda bahsi geçen bu tür maddelerin torba yasalar içerisinde meclisten geçirilmeye çalışılması, hükümetin KYŞ konusundaki eylem planının Boşanma Komisyonu Raporu’nda dile getirilen önerilerden oluşması ve erkek egemen bir bakış açısıyla kadın haklarının törpülenmeye çalışılması kaygı vericidir.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020)

KSGM, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015)’in uygulama süresinin 2015 yılı sonunda tamamlanmasının ardından, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020) hazırlamış¹⁵, ancak plan oldukça gecikmeli olarak (2016 yılının Aralık ayında) çıkmıştır. 2012-2015 eylem planında belirlenen faaliyet ve hedeflerin nasıl sonuçlandığı, hangi hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı ve faaliyetlerin çıktlarıyla ilgili herhangi bir bilgi paylaşılmaksızın çıkan 2016-2020 eylem planının, hazırlanış, görüş ve değerlendirme aşamalarında KYŞ ile mücadele alanında deneyimli birçok kadın ve LGBTİQ örgütü söz konusu süreçlere dahil edilmemiştir. Ayrıca sorumlu idari yapıların faaliyetlerine dair raporlama yaptıkları son yıl 2015 olup, o zamandan beri herhangi bir faaliyet raporu çıkmamış, böyle bir rapor hazırlanmışsa da kamu ile paylaşılmamıştır.¹⁶

Ek olarak, eylem planında belirlenen hedeflerin içerikleriyle ilgili detaylı ve tatmin edici bilgilere yer verilmemektedir. Örneğin, Mevzuat Düzenlemeleri hedefi altında, “6284 Sayılı Kanun’un uygulamada etkinliğinin artırılması amacıyla gerekli değişiklikler yapılacak ve ikincil mevzuat çıkarılacaktır” denmiş; ancak bu “gerekli değişikliklerin” ne olacağı konusunda somut bir bilgiye yer verilmemiştir. Farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü hedefi altında “kadına yönelik şiddet konusunda hizmet sunan tüm kurum ve kuruluş temsilcilerine yönelik olarak seminer, atölye çalışması vb. etkinliklerin iş birliği içinde düzenlenmesi sağlanacaktır” denmiş; ancak eylem planı hazırlanırken görüşü alınmayan bağımsız sivil toplum temsilcileriyle nasıl bir iş birliği içerisinde çalışmanın öngörüldüğü belirtilmemiştir. Eylem planında, 2012 senesinde açılmaya başlanan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri’nin (ŞÖNİM) tüm illerde yaygınlaştırılacağı, kapasitelerinin geliştirileceği ve hizmetlerinin

¹⁴ EŞİTİZ’in konuyla ilgili yayınladığı “Farkında Mıyız” isimli basın açıklamasına şu linkten ulaşabilirsiniz: <http://www.keig.org/?p=3230>

¹⁵ Eylem Planı için bkz:

<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/585d231c369dc55714513399/Kad%C4%B1na%20Y%C3%B6nelik%20%C5%9Eiddetle%20M%C3%BCcadele%20Ulusal%20Eylem%20Plan%C4%B1%202016-2020.pdf>

¹⁶ <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele>

standartlaştırılacağı ifade edilmiş; ancak ŞÖNİM'lerin işleyişiyle ilgili herhangi bir analiz, rapor veya araştırmaya yer verilmemiştir.

Devlet, GREVIO'ya sunduğu raporda 10. Kalkınma Planı'nda kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili bölümlerin yer aldığını ifade etmiştir.¹⁷ Ancak plana yakından bakıldığında kadınlarla ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konuların "Aile ve Kadın" başlığı altında değerlendirildiği ve kadınların yine birer birey ve vatandaş olarak değil, ailenin bakımını üstlenen kişi olarak ele alındığı görülmektedir. Planda yer alan "Öncelikli Dönüşüm Programları" altında 25 program bulunmasına rağmen bunlardan ise sadece ikisi kadınlarla ilgili vurgular içermektedir. Bu programlar, "Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması" ve "İş Gücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı"dır. Söz konusu ilk program, kadınların aile içerisinde annelik ve bakım işlerini üstlenen kişi olma rolüne vurgu yapmakta, ikinci program ise kadınların iş gücüne katılımının düşüklüğüne vurgu yapmakta ve bu sayının yükseltilmesiyle ilgili teşviklerden bahsetmektedir. Kadınların ev içi bakım hizmetlerini yüklenmesini önerirken, iş gücüne katılımlarının desteklenmesi gerektiğinin belirtilmesi ise iki program arasındaki çelişkiyi ortaya koymakta ve kadınların iş gücüne katılımının desteklenmesinden kadınların "daha esnek", yarı zamanlı ve evden yürütülen işlere yönlendirilmeleri sonucunun çıkacağı görülmektedir.

Öneriler

- KYŞ ile mücadelenin temeli, sorunun kaynağının toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu bilgisinden yola çıkarak, toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış ile tanımlanmalıdır. Şiddetin çoğunlukla aile ve aile gibi yakın ilişkilerin içinde üretildiği bilgisini yok saymadan, aile kavramına karşı gerçekçi ve eleştirel bir tutum geliştirilmelidir. Çalışmanın merkezine muhafazakâr ve dini değerlerin yaygınlaştırılması değil, kadınların insan haklarından eşit bir biçimde yararlanabilmesi ve güçlenerek bağımsız bir hayata kavuşması amacı koyulmalıdır. Devletin KYŞ ile mücadelede bu prensipleri benimsemesi, bu doğrultuda bütüncül politikalar geliştirmesi gerekmektedir.
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, alanda uzun yıllardır bilgi, deneyim ve birikime sahip kadın ve LGBTİQ örgütlerinin görüşlerine başvurularak, bu öneriler doğrultusunda şeffaf bir şekilde hazırlanmalı, eylem planında öngörülen faaliyetler yine bağımsız sivil toplum örgütleriyle iş birliği içerisinde gerçekleştirilmelidir.
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı'nın yenisi, başta kadın örgütleri ve LGBTİQ örgütleri olmak üzere ilgili tüm paydaşların katılımıyla hazırlanmalı ve yayımlanmalıdır.

¹⁷ Türkiye Devleti'nin GREVIO'ya sunduğu Rapor, 3.07.2017, s. 1.

- 2012-2015 eylem planı kapsamındaki faaliyetlerin nasıl sonuçlandığı, hangi hedeflere ulaşıp hangilerine ulaşılmadığı ile ilgili bilgiler paylaşılmalı, eylem planı dahilinde çalışmaların nasıl bir yöntemle yürütüldüğü, hangi kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin sürece dahil edildiğine dair sonuç raporu kamuya acilen paylaşılmalıdır.
- Hükümetin, kadın haklarını ve insan haklarını açıkça ihlal eden komisyon toplantıları ve raporları oluşturmayı bırakarak, KYŞ ile mücadelede üstüne düşen görevleri İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği yükümlülüklerle uyumlu olarak bir an evvel hayata geçirmeye başlaması gerekmektedir.
- Bütüncül politikaların uygulanabilmesi için kadın hakları ve LGBTİQ örgütlerinin dahil olduğu etkin ve sistematik çalışan danışma mekanizmalarının bir an önce kurulması gerekmektedir.

Madde 8 – Finansal kaynaklar

Finansal kaynaklar

İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanması konusunda ve genel olarak KYŞ konusunda koordinasyonu sağlayacak kurum olarak belirlenen KSGM'nin bağlı bulunduğu ASPB'nin bütçesi 2017 yılı toplam bütçesinde %4'lük payıyla büyüklük bakımından diğer bakanlıklara kıyasla altıncı sırada yer almaktadır.¹⁸ Dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Betül Sayan Kaya, bakanlığa ayrılan toplam 24.303.358.000 TL bütçenin 20.519.581.000 TL'sinin, yani yaklaşık %84'ünün sosyal yardıma tahsis edildiğini açıklamıştır.¹⁹ Benzer şekilde 2016 yılında da bakanlığın bütçe ödeneğinin %62'ye yakını (24.799.651.000 TL'den 15.222.282.500 TL) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne aktarılmıştır.²⁰ Bu 15.222.282.500 TL'lik tutar, 2016 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yaptığı toplam 32.000.000.000 TL'lik sosyal yardım harcamasının hemen hemen yarısına denk gelmektedir.²¹

Bakanlığın bütçesinin kayda değer kısmı sosyal yardımlara ayrılırken, bakanlık teşkilatının, görevleri arasında “kadına yönelik her türlü şiddetin (...) önlenmesi için çalışmalarda bulunmak” yer alan organı KSGM'ye 2016 yılı

¹⁸ ASPB Resmi Web sitesi.

<http://aile.gov.tr/haberler/bakanligimiza-tahsis-edilen-kaynaklarin-yaklasik-yuzde-95i-sosyal-yardim-ve-sosyal-hizmetlerde-kullanilacaktir> Son erişim tarihi: 2 Haziran 2017.

Bakanlık, Grevio'ya sunduğu raporunda bütçe büyüklüğü açısından ilk beş bakanlık arasında olduğunu belirtmiştir; ancak bir kaynak göstermemiştir. Bu sıralamanın 2016 yılı için olması muhtemeldir. Biz altıncı sırada yer aldıkları bilgisine bakanlığın kendi resmi web sitesindeki bu dipnotun başında URL'i verilen ve bakanın 2017 bütçesine dair açıklamalarıyla hazırlanan haberden eriştik.

¹⁹ ASPB resmi web sitesi.

<http://aile.gov.tr/haberler/bakanligimiza-tahsis-edilen-kaynaklarin-yaklasik-yuzde-95i-sosyal-yardim-ve-sosyal-hizmetlerde-kullanilacaktir> Son erişim tarihi: 2 Haziran 2017.

²⁰ ASPB Faaliyet Raporu 2016, s. 46.

²¹ ASPB Faaliyet Raporu 2016, s. 48.

bakanlık bütçesinin yalnızca %0,038'i (24.799.651.000'lik toplam bütçenin 9.501.00 TL'si) ödenek olarak ayrılmıştır.²² Söz konusu eşitsiz kaynak dağılımının yıllar içinde arttığı söylenebilir: ASPB'nin 2013-2017 Stratejik Planı'nda paylaşılan 2013 yılı mali verilerine göre Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne ayrılan pay 14.732.738.500 TL'lik bakanlık bütçesinin neredeyse %63'üne yakınken (9.282.872.945 TL), KSGM'nin ve "Kadın Konukevlerinin"²³ aynı dönemdeki ödeneklerinin payı sırasıyla yaklaşık %0,07 (11.585.600 TL) ve %1,1'dir (162.320.500 TL).²⁴ Bu verilerin tümü genel bütçedeki payı yıllar içinde artmış olan ASPB'nin ana faaliyet alanının giderek sosyal yardıma dönüştürüldüğünü gözler önüne sermektedir.

Sosyal yardımlardaki zihniyet de açık şekilde iktidarın kadınlara yönelik politikalarıyla uyum içindedir: Bakanlığın sosyal yardım programları 6 ana gruba (aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, özel amaçlı yardımlar, yaşlı ve engelli yardımları, proje destekleri ve istihdam yardımları) ve bu ana grupların altında yer alan toplam 35 alt gruba ayrılmaktadır.²⁵ Bu ana ve alt gruplardan hiçbirisi doğrudan şiddete maruz bırakılmış kadınlarla, hatta kadınlarla ilişkilenmemektedir. Benzer şekilde bakanlığın harcamalarının azımsanamayacak kısmı aile bütünlüğünü korumak/sağlamak ve evlilik içi üremenin teşvikine ayrılmıştır. Bkz. Aile Eğitim Programı (AEP), aileye dönüş ve aile yanında destek faaliyetleri (bu kapsamda evlenme yardımı), Çeyiz Hesabı ve Devlet Katkısı uygulaması, şartlı sağlık yardımları (sağlık ve gebelik), doğum yardımı vs.²⁶

İnsan kaynakları

Mevcut uygulamaların İstanbul Sözleşmesi'ne aykırı olan bir diğer noktası da bakanlık teşkilatında azımsanamayacak oranda taşeron işçi çalıştırılmasıdır. Dönemin ASPB Bakanı Sema Ramazanoğlu, 2015 yılı verilerini açıklarken "100 kadın konukevinde 518 kadrolu, 207 görevlendirme, 1.025 özel hizmet alımı, 90 ek ders ücreti karşılığı olmak üzere toplam 1.840 personelin görev yaptığını" ifade etmiştir.²⁷ Bu da toplam çalışan sayısının yarısından fazlasının taşeron işçi olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu durum "eğitim ve deneyim gerektiren hizmetler" in verilmesi açısından sorunlara sebep olmaktadır.²⁸

²² ASPB'nin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m.9 ve ASPB Faaliyet Raporu 2016, s. 46

²³ "Kadın Konukevleri" 2016 mali verilerinde ayrı bir kalem olarak bulunmamakta. (ASPB Faaliyet Raporu 2016, s. 46)

²⁴ ASPB 2013-2017 Stratejik Planı, s. 70.

²⁵ ASPB Faaliyet Raporu 2016, s. 49.

²⁶ ASPB Faaliyet Raporu 2016.

²⁷ Meclis Haber Resmi Web sitesi.

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwjOhL3E3J_UAhUFDCwKHTNGDHMQFgg-MAM&url=http%3A%2F%2Fwww.meclishaber.gov.tr%2Fdevelop%2Fowa%2Fdosya.getir%3FpDosyaAdi%3DF580594699_plan.doc&usg=AFQjCNECSPEApRnfNnnStVPtvGoAvfl4w&sig2=iimRH4co3Zsrn8iDUunhAQ Son erişim tarihi: 2 Haziran 2017.

²⁸ KESK resmi web sitesi:

2016 yılı için performans sonuçlarına bakıldığında da alınacak meslek elemanı sayısında öngörülen düzey 300'ken gerçekleşme düzeyinin 55'te, alınacak uzman yardımcısı sayısının ise 50'yken 38'de kaldığı görülmektedir.²⁹

Şeffaflık

Bir diğer önemli mesele ise şeffaflıkla ilgili. Mali kaynaklara yönelik derli toplu verilere erişmek özellikle bilgisayar kullanmaya yatkınlık ve internet okuryazarlığı düzeyi göz önünde bulundurulduğunda oldukça zordur. Bu verilerin sayısı ve yaygınlığı yetersizdir. ASPB'nin *Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporları* ve *Faaliyet Raporları*'nda yer verilen bilgiler yeterince açık değilken; bazı bilgiler ise (örneğin iş birliği yapılan kurumlar, desteklenen araştırmalar vs. gibi) şeffaf değildir. Özellikle mali tablo okuryazarlığı bulunmayanlar için sayısal veriler anlaşılabilir kalmaktadır. Bu verilere ilişkin, açıklamalar ise yetersizdir.

Öneriler

- ASPB'nin bütçesinin kayda değer bölümünün sosyal yardımlara aktarıldığı mevcut durum değiştirilerek kadına yönelik şiddet ortadan kaldırmaya yönelik uzun vadeli çalışmalara ve şiddete maruz bırakılan kadın ve çocukların hayatlarını iyileştirmeye yönelik genel ve uzman destek hizmetlerine aktarılan finansal kaynakların payı önemli ölçüde arttırılmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe sistemine geçilmeli; kaynaklar toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde dağıtılmalı, bunun için de ihtiyaçlar belirlenirken kapsayıcı ve katılımcı bir yaklaşım benimsenmelidir.
- Başta kamu ayağı olmak üzere, tüm paydaşların toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe konusunda farkındalıklarının arttırılması ve bu konuda kapasitelerinin geliştirilmesi hem bütçe hem de izleme çalışmaları için büyük önem taşımaktadır; bu alana kaynak ayrılmalıdır.
- Hem öngörülen hem gerçekleşen bütçe açısından devlet şeffaf olmalı, finansal kaynaklarla ilgili veriler kamuya düzenli olarak paylaşılmalı ve bunlar her türlü finansal tablo okuryazarlık düzeyine hitap edecek şekilde hazırlanmalıdır.
- KYŞ ile mücadeleden sorumlu kamu kurumlarının mevcut istihdam politikası değiştirilmelidir; sirkülasyonu daha kolay olan taşeron çalışanlar yerine uzun süreli, kadrolu personelin varlığı çalışmaların niteliğini ve çıktılarının etkinliğini arttıracaktır.

- KYŞ ile mücadeleden sorumlu kamu kurumlarında görev alan personele yönelik eğitimler ile sivil toplum ve devlet dışı aktörlerle iş birliği oluşturmaya yönelik etkinliklere ayrılan bütçe arttırılmalıdır.

Madde 9 – Sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum

Türkiye’de kadın örgütleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik yasal değişikliklerin yapılmasına ve uygulamaların iyileştirilmesine yönelik savunuculuk çalışmaları yürütmüş; baskı grupları oluşturarak eylem kampanyaları düzenlemiştir. Türk Medeni Kanunu’nda tam eşitliğin sağlanması, Türk Ceza Kanunu’nda cinsel ve bedensel hakların güvence altına alınması, 6284 sayılı Kanun’un çıkması, TBMM bünyesinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun kurulması gibi önemli kazanımlar bağımsız kadın hareketinin örgütlü çalışması neticesinde gerçekleşmiştir.

Son yıllarda büyük mücadelelerle kazanılmış hakların geri alınmak istendiği, kadın örgütlerinin kapatıldığı³⁰, özellikle Kürt nüfusun yoğunlukta olduğu illerin muhalif belediyelerine kayyım atanarak kadın danışma merkezlerinin kapatıldığı, kadınların işten çıkarıldığı, devlet destekli sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıktığı, kadın erkek eşitliğini teşvik eden devlet politikaları yerine “toplumsal cinsiyet adaleti” söylemi altında kadınların geleneksel rollerine hapsedilmeye çalışıldığı bir tablo ile karşı karşıyayız.

Çoğu Kadın Da(ya)nışma Merkezleri ve Sığınakları Kurultayı bileşeni olan 9 kadın örgütü Kasım 2016’da OHAL KHK’si ile kapatıldı. Adıyaman Kadın Yaşam Derneği, Bursa Panayır Kadın Dayanışma Derneği, Ceren Kadın Derneği, Gökkuşuğu Kadın Derneği, KJA, Muş Kadın Çatısı Derneği, Muş Kadın Derneği, Selis Kadın Derneği ve Van Kadın Derneği’nin önce faaliyetleri durduruldu, ardından hepsi kapatıldılar ve tüm mal varlıklarına el konuldu. Yıllardır buldukları bölgede erkek şiddetine karşı mücadele eden, kadınlarla dayanışma kuran örgütlerin kapatılması kadınların şiddetle mücadele iradelerine yapılmış bir müdahale idi. Bu müdahalenin ardından pek çok ilde kadınların şiddete uğradıklarında ya da başka ihtiyaçlarında başvurabilecekleri bir danışma merkezi kalmamıştır. Kapatılmaların yanı sıra devletin bağımsız kadın örgütleri ile iş birliği halinde yürüttüğü çalışmalar durdurulmuştur. Yürümekte olan protokoller iptal edilirken, sivil toplumun alanı giderek daralmaktadır. Kadın hakları aktivistleri tutuklanmakta; haklarında davalar açılmaktadır. Ayrıca kadın örgütleri karar alma süreçlerinin tamamen dışında bırakılmaktadır. Bunların yanında bağımsız kadın örgütleri bir de devletin her alanda iş birliği yaptığı devlet destekli sivil toplum kuruluşları ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

³⁰<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180798-kadin-dernekleri-kapatildi-hangi-calismalar-yarida-kaldi>

15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişiminden beri KHK'ler ile basın kuruluşları kapatılmakta, basın özgürlüğü gasp edilmekte, akademisyenler görevlerinden ihraç edilmekte ve tutuklanmaktadır. İllerde ise kadına yönelik şiddetten sorumlu birimlerde kadın örgütleriyle yakın çalışan kamu görevlileri görevlerinden alınmakta teknik kurullara diyanetten vaizeler atandığı örnekler ile karşılaşmaktadır. Birçok ilde, KYŞ ile mücadele alanında deneyimli kadın örgütleri artık İl Koordinasyon Kurullarında yer alamamaktadır. Bağımsız kadın örgütleri devletin sorumlu organlarıyla ilişkileri ve iş birliğini sürdürebilmek için yoğun çaba ve ısrar harcamak zorunda kalmaktadır.

Güneydoğu'da durum daha da vahimdir. 11 Eylül 2016 tarihinden itibaren Kürt halkın yoğunlukta bulunduğu bölgede 86 belediyeye kayyım atandı, 34 kadın belediye eş başkanı tutuklandı, belediyelere bağlı 43 kadın merkezi kapatıldı. Kapatılmayan kadın merkezlerinde de zihniyet/hizmet biçimi değiştirildi; buralar, nikahların kıyıldığı, Kuran kurslarının açıldığı merkezlere dönüştürüldü. Kadın Politikaları Daire Başkanlığı, kadın müdürlükleri, kadın sığınakları kapatıldı. Bunların sonucunda cinsel saldırı ve istismar, intihar ve intihar girişimi, fuhuş, madde bağımlılığı gözle görünür bir biçimde arttı.³¹ Önleyici ve sağaltıcı mekanizmalar ortadan kaldırıldığı için durum kadınlar açısından her geçen gün daha vahim bir hal almaktadır. Kapatılan kadın derneklerinin yerine başta KADEM olmak üzere farklı hükümet destekli sivil toplum örgütlerinin şubeleri açılmakta, kapatılan derneklerin tüm olanakları bu kurumlara tahsis edilerek uzun vadeli toplumsal-siyasal dönüşümün araçları oluşturmaktadır.

Özetle, OHAL süreci devam ettiği sürece devletin bağımsız kadın örgütleri ile herhangi bir iş birliği yürütmesi, onlardan herhangi bir konuda görüş alması yani sivil toplumun anlamlı katılımını sağlayacak bir alan tanınması mümkün gözükmemektedir. İnsan haklarının her noktada ihlal edildiği bu koşullar altında, bağımsız kadın örgütleri kapatılma, kadın hakları aktivistleri tutuklanma riski altındadır ve geleceklerinden endişe duymaktadırlar. Bu koşullara rağmen bağımsız kadın örgütleri ve aktivistler dayanışmayı ön plana çıkardıkları bağımsız çalışmalarına devam etmekte, devlet ile ilişkilerini çoğunlukla CEDAW, İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelere ve süreçlere yönelik savunuculuk yaparak kurmaktadır.

Öneriler

- İnsan hakları alanında birçok ihlale neden olan, en çok kadın ve LGBTİQ bireylerin zarar gördüğü OHAL uygulamaları bir an evvel sonlandırılmalıdır.
- Sivil toplum ile iş birliği konusunda İstanbul Sözleşmesi şartları yerine getirilmelidir.

³¹https://www.evrensel.net/yazi/79245/kayyimlarin-el-koydugu-kazanimlar-hepimizindir?utm_source=bulten&utm_medium=bulten&utm_campaign=bulten

- Bağımsız kadın örgütlerinin herhangi bir baskı altında kalmadan mevcudiyetlerini devam ettirdikleri siyasi atmosfere geri dönülmesi ve kapatılan kadın derneklerinin yaşadıkları mağduriyetler giderilerek tekrar açılması gerekmektedir.
- Kadın örgütlerinin bu alandaki çalışmalara katılımlarını sağlayacak yolların tesisi için uluslararası mekanizmalar devlete gerekli çağrılarını yapmalı ve gereken hallerde yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Kadınların haklarını ilgilendiren yasama ve yürütme süreçlerine bağımsız kadın örgütlerinin anlamlı katılımı sağlanmalıdır.

Madde 10 – Koordinasyon kurumu

ASPB'ye bağlı olan KSGM İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye'de uygulanması konusunda ve genel olarak KYŞ ve "töre/namus" cinayetleri konusunda koordinatör kurum olarak belirlenmiştir.³² KSGM'nin kapasitesine geçmeden önce Türkiye'de kadın haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair kurumların gitgide daraltılmakta olduğuna dikkat çekmek önemli olacaktır.

2011 yılında daha önce Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı düzeyinde ve ayrıca Başbakanlık'a bağlı olarak 1990 yılında kurulan KSGM bünyesinde ele alınan kadının insan haklarının ilerletilmesine yönelik çalışmalar, 2011 yılındaki değişiklik ile ASPB altındaki KSGM'nin çalışmalarına indirgenmiştir. Bu minvalde kadının insan haklarına ve kadına yönelik şiddete dair koordinasyonu sağlayacak mekanizma bakanlık düzeyinden genel müdürlük düzeyine düşürülmüş durumdadır. Bu Rapor'un Madde 8'le ilgili bölümünde belirtildiği üzere, KSGM bütçe anlamında da ASPB'nin diğer Genel Müdürlükleri'nden daha dezavantajlı durumdadır.

ASPB'nin genel işleyiş hedefleri içerisinde de kadınlara, KYŞ ile mücadeleye ve kadınları güçlendirmeye dair hedefler oldukça kısıtlı bir şekilde yer almaktadır. ASPB'nin 2016 yılı Faaliyet Raporu'nda yer alan Performans Sonuçları Tablosu'ndaki 57 hedefin yalnızca 6 tanesi direkt olarak kadınlarla ilgili olmakla birlikte bunların yalnızca 2'si (Hedef 25 ve 29) KYŞ ile mücadeleyle ilgilidir.³³

KSGM aynı zamanda tüm paydaşlarla iş birliği yapmak ve koordinasyonu sağlamakla da görevlendirilmiştir. Ancak KSGM'nin çalışma ve raporlarında Türkiye kadın hareketi ile daha önceden kurduğu sistematik ilişki artık mevcut değildir. 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başında devlet raporu yazım süreçleri için yüz yüze toplantılara davet edilen bağımsız kadın örgütleri, artık bu tür

³² Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. 2016. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı (2016-2020). Ankara. s. 20.

³³ ASPB Faaliyet Raporu 2016, s. 148 – 156.

toplantılara davet edilmemekte ve kısıtlı sayıdaki örgütün katkıları yazılı olarak istenmektedir.³⁴

Uluslararası iş birlikleri konusunda Kadına Yönelik Şiddet Ulusal Eylem Planı'nda hiçbir hedef ve faaliyet olmaması ASPB'nin ve KSGM'nin İstanbul Sözleşmesi'nin bu yönünü, en azından 2020 yılına kadar göz önüne almadıklarını göstermektedir. KSGM'nin 2016 yılı performans değerlendirmesinde, 2016 yılında gerçekleştirilemeyen çalışmaların arasında Anayasa ve ulusal mevzuatın İstanbul Sözleşmesi'ne uyumlaştırılması için yapılacak mevzuat toplantısı ve CEDAW Nihai Görüşleri tanıtım toplantılarının olduğunu görmek Türkiye'nin uluslararası süreçlere bağlılığına dair endişe yaratmaktadır.

Öneriler

- Kadın ve Eşitlik Bakanlığı kurulmalıdır.
- KSGM'nin bütçesi, insan kaynağı ile ASPB ve diğer devlet kurumlarının politikaları ve uygulamaları üzerindeki koordinasyon ve izleme-değerlendirme yetkisi arttırılmalıdır.
- ASPB içerisinde ve KSGM bünyesinde kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için yapılacak çalışmalara daha geniş kaynak ayrılmalı, ve bu çalışmalar uluslararası iş birlikleri ve bağımsız sivil toplum örgütleri ile birlikte gerçekleştirilmelidir.

Madde 11 – Veri toplama ve araştırma

Nüfus istatistikleri

Türkiye'de kadına yönelik şiddetin farklı boyutlarını belirlemek, nedenlerini tespit etmek amacıyla 2008³⁵ ve 2014³⁶ yıllarında "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" gerçekleştirilmiştir. ASPB'nin finansal desteğiyle yapılan bu nüfus araştırmaları Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında yapılan araştırmada Türkiye genelinde nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak elde edilen sonuçlar, kadınların halen ya da daha önce ilişki içinde oldukları eş/nişanlı/sözlü/erkek arkadaş tarafından maruz bırakıldıkları fiziksel, cinsel ve duygusal şiddeti kapsamanın yanı sıra, eğitimlerinin ve iş dışında ücretli çalışmalarının önlenmesi ve yaşamlarının kısıtlanması gibi farklı şiddet biçimlerine ilişkin bilgileri içermektedir. Sonuçlar ayrıca, kadınların şiddetle

³⁴ En son 2017 yılı Nisan ayında Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi altındaki resmi rapor hazırlama sürecine bağımsız kadın örgütlerinin yalnızca bir kısmı yazılı katkı sunmak üzere davet edilmiş, İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu üyesi olan bağımsız kadın örgütleri bu şekilde, devlet-STK ilişkisinin geleneksel bağlarını bozan ve STK'ları dışlayan iletişim yöntemine tepkilerini dile getiren bir metni Bakanlık ile paylaşmışlardır.

³⁵ http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/dokumanlar/2008-TDVAW_Main_Report.pdf

³⁶ http://tkaa2014.kadininstatusu.gov.tr/upload/Node/17982/files/TKAA_2014_Main_Report.pdf

mücadele için kullandıkları kurumsal başvuru süreçlerine ve 6284 sayılı Kanun ile ilgili görüş ve önerilere odaklanmıştır. Bu çalışmada ilk kez ısrarlı takip bir şiddet biçimi olarak tanımlanmıştır. Nicel araştırmada sadece kadınlardan bilgi toplanmış, nitel araştırmada ise eşine fiziksel şiddet uygulamış ve ceza almış erkeklerden de bilgi edinilmiştir. Ancak bu araştırmalarda, sadece evlenmiş, nişanlanmış veya partneri olmuş veya olan kadınlarla görüşülmüş olduğundan, bu kapsamın dışındaki kadınların uğradığı erkek şiddeti ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, yapılan araştırmaların sonuçları Bakanlığın “soru almak istememesi” nedeniyle başlangıçta kamuoyuna açıklanmamış; ancak sonradan basına sızmıştır.³⁷ Bunun ardından, araştırma raporları ASPB'nin web sayfasında yayınlanmıştır.

İdari veriler

Türkiye’de KYŞ verileri Adalet Bakanlığı UYAP sistemi, İçişleri Bakanlığı POL-NET ve Jandarma Genel Komutanlığı’nca toplanmaktadır.

Türkiye’de KYŞ ile mücadeleden sorumlu kamu kurumları içinde kolluk kuvvetleri, şiddete uğrayan kadın ve çocukların çoğunlukla ilk başvurdukları kurumlardır. Kolluk kuvvetlerinin başvuru alırken kullandığı standart bir başvuru formu bulunmakla birlikte bu formlarda toplanan veriler kamuya açık değildir ve bu verilerin ilgili bakanlıklarca analize tabi tutulup tutulmadığına dair bilgimiz bulunmamaktadır.

Türkiye’de ceza yargılaması istatistiklerine Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) resmi web sitesinden ulaşılabilir. Ancak ceza istatistikleri, sanık ve suç bazında TCK ve özel kanunlardaki cezai hüküm içeren madde ve fıkra esasına göre; hukuk istatistikleri ise dava türüne göre UYAP sisteminde tutulan kayıtlardan derlenmektedir. Aile içi şiddet içeren ceza (kamu) davaları farklı mahkemelerde farklı kanunlara göre düzenlenebildiği için, diğer ceza davalarından ayrı bir kategoride kabul edilmemektedir.

Örneğin, ev içi şiddet sebebiyle boşanmalar, hukuk istatistikleri dava türüne göre tutulduğundan yalnızca boşanma davaları kapsamında kaydedilir. Diğer taraftan bir ev içi şiddet olayı ceza mahkemeleri veya asliye hukuk mahkemesi nezdinde görülürse, aileye karşı işlenen suçlar ve 6284 sayılı Kanun’un ihlali olarak kaydedilir. Davalar, adli kayıtlar veya mahkeme kayıtlarında yukarıda belirtildiği gibi dosyalanmakta veya davaya bağlı olarak cinsel saldırı, cinsel suç veya cinayet olarak belirtilebilmektedir. Eş/partner

³⁷<http://www.diken.com.tr/sagir-sultan-duymasin-diye-gizlenmis-10-kadindan-dordu-siddet-magduru/>
<http://www.hurriyet.com.tr/kadin-siddete-karsi-yapayalniz-27978959>

tarafından uygulanan şiddet konusunda ise mahkemeye götürülen dava sayısı açısından mevcut veri bulunmamaktadır.³⁸

İller bazında, ŞÖNİM'lere koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının izlenmesi amacı ile elektronik veri bankası oluşturma görevi verilmiştir. Ancak ŞÖNİM'ler fiilen bu görevi yerine getirememektedir., Kaldı ki pek çok ilde ŞÖNİM yoktur. Ayrıca, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın Ocak 2017'de yayınladığı rapora göre İstanbul ŞÖNİM'e yapılan ziyarette şu anda Türkiye'de faaliyet gösteren 49 ŞÖNİM'de hangi verilerin toplanacağına dair ulusal bir standardın olmadığı bilgisi alınmıştır.³⁹ Bakanlığın yayınladığı yıllık faaliyet raporlarında da KYŞ alanında alınan koruyucu ve önleyici tedbirlere ve kadınlara ve çocuklarına verilen hizmetlere dair neredeyse hiçbir veri bulunmazken bu raporlarda veri formlarının standartlaştırılması da hala önümüzdeki yılların hedefleri arasında yer almaktadır. ASPB tarafından hazırlanan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı'nda 2016-2020 yılları arasında ortak veri tabanı oluşturulacağı belirtilmektedir.

Sivil toplum kuruluşları ve medya verileri

Sığınak ve dayanışma faaliyeti yürüten kadın örgütlenmeleri ve bağımsız medya kuruluşları düzenli olarak veri toplamakta ve paylaşmaktadır. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Dayanışma Vakfı yıllık faaliyet raporlarında bu verileri kamuoyu ile paylaşmaktadır.⁴⁰ Ayrıca Kadın Sığınakları ve Dayanışma Merkezleri Kurultayı bileşenleri, çalışmalarına dair dönemsel olarak veri paylaşmaktadır.

Bağımsız bir medya kuruluşu olan Bianet yerel ve ulusal gazetelerden, haber sitelerinden ve ajanslardan derlediği haberlere göre kadına yönelik cinayet, yaralama, tecavüz, tacizlerin ve bunlarla ilgili diğer bilgilerin çetelesini tutmaktadır.⁴¹ Ancak bu veriler, ASPB, Adalet Bakanlığı ve kolluk güçlerinin bağlı olduğu İçişleri Bakanlığı'nın bilgi sağlamayı reddetmesi sebebiyle yalnızca basına yansıyan verileri kapsamakta ve kolluğa intikal etmeyen, kolluğa intikal etse de basına yansımayan veya kayıtlara intihar olarak düşülen kadın cinayetlerini dışarıda bırakmaktadır. Bianet'in, 2010-2017 yılları arasında oluşturduğu kadın cinayetleri çetelesi tarih, yaş, isim, mahal, fail ile kadın arasındaki ilişki biçimi, failin "iddiası/bahane", cinayete giden süreçteki şiddet, cinayet öncesinde resmi makamlara başvuru olup olmadığı ve cinayet sonrası sonuç/failin durumu kategorilerini içeren bir veri tabanıdır.⁴²

³⁸ <http://notus-asr.org/wp-content/uploads/2016/05/WAVECRFinal.pdf>

³⁹ <https://www.morcati.org.tr/attachments/article/403/veri-toplama-ve-yonetim-modellerine-karsilastirmali-bakis.pdf>

⁴⁰ https://www.morcati.org.tr/attachments/article/401/Mor_Cati_2016_Faaliyet_Raporu.pdf
<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/KADIN-DANIŞMA-MERKEZİ-2016-FAALİYET-RAPORU.pdf>

⁴¹ <https://bianet.org/english/women/172019-male-violence-2015-infographic>

⁴² <http://kadincinayetleri.org>

Ayrıca Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu⁴³ kadın cinayetleri ile ilgili aylık verileri kamuoyu ile paylaşmaktadır.

Öneriler

- İstanbul Sözleşmesi'ne uygun olarak mağdur ve fail hakkında kaydedilen veriler cinsiyet, yaş, şiddet tipi ve yaygınlığı ile failin mağdur ile ilişkisi, coğrafi mevki ve engellilik gibi ayrıştırılmış olmalı, olayların ve mahkumiyet oranlarının temel nedenlerini ve etkilerini kapsamalı, ve alınan tedbirleri ve tedbirlerin verimine ilişkin bilgileri içermelidir. Devlet, KYŞ ile mücadelede veri toplama ve bu verileri şiddetle mücadelenin bir aracı olarak kullanma yükümlülüğü doğrultusunda veri toplamaya dair bütüncül bir yaklaşım oluşturmalı ve belirli aralıklarla araştırmalar yürütmelidir.
- Hem devlet hem de sivil toplum tarafından toplanan verilerin toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine duyarlı bir yaklaşımla işlenerek paylaşılacağı bir veri tabanı oluşturulmalıdır.
- Toplanan tüm verilerin (polis verileri dahil) başvuran kadınların gizliliği ve güvenliği gözetilerek kamuya açık olması sağlanmalıdır.
- KYŞ ve ev içi şiddet içeren ceza (kamu) davaları ayrı bir kategoride kabul edilmeli ve Ulusal Ceza Yargılaması İstatistiklerine ayrıca kaydedilmelidir.
- Toplanacak verilerin içeriğine ve nasıl saklanacağına karar verirken başvuran kadınların güvenliğini ve gizliliğini tehlikeye atmayacak yöntemler uygulanmalıdır.
- Toplanan verilerin KYŞ ile mücadele için ve bu mücadeleyi görünür kılacak şekilde, kadınları mağdur konumuna hapsedmeden, sağlanan hizmetleri ve bu hizmetler sayesinde kadınların güçlenme öykülerini de vurgulayacak şekilde kullanılması gerekmektedir.

⁴³ <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net/kategori/veriler?sayfa=2>

BÖLÜM III- Önleme

Madde 12 – Genel yükümlülükler

Bu raporun 1. bölümünde anlatılan, hükümetin KYŞ ve kadınlarla erkeklerin eşitsizliği konularına yaklaşımı ve muhafazakar politikaları Sözleşmenin “önleme” başlığının gerektirdiği toplumsal cinsiyet rollerinde, ön yargılarda ve gelenek ve göreneklerde değişimi teşvik etme ve kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırma amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle Sözleşmenin 12. ve 17. maddeleri arasında yer alan yükümlülükler kapsamında değerlendirilebilecek her türlü eylem, politika ya da düzenlemenin içeriğine, yöntemine, amacına ve sonuçlarına şüpheyle yaklaşmak gerekmektedir.

Hükümetin kadına yönelik şiddetin gerçekleşmeden önce tespit edilerek gerekli müdahalelerle önlenmesine, tekrar etmemesine ve böylelikle son bulmasına yönelik bütünlüklü bir önleme politikası bulunmamaktadır. Bu eksiklik Türkiye bakımından özellikle hamile, çocuklu, engelli kadınlar ya da kırsalda yaşayan kadınlar, Kürt kadınlar başta olmak üzere etnik grubu bakımından azınlık olan kadınlar, Suriyeli kadınlar başta olmak üzere göçmen kadınlar, LGBTİQ'lar, seks işçileri ve yaşlılar gibi özel ihtiyaç sahibi gruplar bakımından ayrıca ayrımcılık oluşturmakta ve dolayısıyla bu kadınların şiddet mağduru olma riskini arttırmaktadır. Bu durum 2. Bölüm'de ortaya konulduğu gibi, hükümetin KYŞ alanında bütünlüklü ve koordineli politikalarının yokluğunun sonucudur. Hükümetin politikası önlemeye değil genel olarak ceza hukuku yaptırımları aracılığıyla şiddet uygulayanların cezalandırılmasına yöneliktir. Ceza Kanunu ve uygulanmasındaki sorunlara ve eksikliklere ise 5. ve 6. Bölüm'de yer verilmiştir.

Kadına yönelik şiddetin, Avrupa Konseyi üyesi diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de en yaygın ve en ağır biçimde ev içinde yaşandığı uzun yıllardır ASPB'nin resmi verileriyle ortaya koyulmaktadır.⁴⁴ Ancak önceki bölümlerde açıklandığı gibi hükümetin kadınların haklarını ve güçlendirilmesini değil ailenin korunmasını hedefleyen yaklaşımı yetkililerin kadına yönelik şiddetin önlenmesi için özen yükümlülüğüyle hareket etmesini imkansız kılmakta, AIHM'in *Opuz* kararıyla tespit ettiği genel ve ayrımcı adli ve idari pasiflik devam etmektedir. *Opuz* kararının ardından AIHM tarafından verilen *Durmaz, Civek, M.G., Halime Kılıç* kararlarında da hükümetin şiddeti önlemek, failerin tekrar şiddet uygulamasını engellemek ve kadınları şiddetten korumak için etkili tedbirler almadığı tespit edilmiştir.

KSGM'nin Aile İçi Şiddet Projesi çerçevesinde 26 ilde KYŞ ile ilgili il koordinasyon kurulları kurulmuş ve il eylem planları oluşturulmuştur. Bu planların uygulamaya konulup konulmayacağı belirsizdir. Üstelik bu planların uygulanmasını etkili bir biçimde izleyecek bağımsız bir birim de yoktur. Daha önce de 2016/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi kapsamında oluşturulan ve 2009

⁴⁴<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi>

yılında toplanmaya başlayan şiddetle mücadele il koordinasyon kurulları 2010-2015 yılları için il eylem planları hazırlamış, ancak bu planlar hiç uygulanmamıştır. İl eylem planlarının uygulanmasındaki temel sorunlar, merkezi bütçeden bu eylem planlarının uygulanmasına hiçbir kaynak ayrılmaması ve kurumların kendi mevzuatlarında il eylem planı gibi yerelde hazırlanan belgeleri uygulamaya yönelik düzenlemeler olmadığı için sorumluluğun ASPB'ye ait olduğunu düşünmeleridir.

Öneriler

- Önleme faaliyetlerinin genel esası olan kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için toplumsal cinsiyet temelli rollerin, ön yargıların ve gelenek-göreneklerin dönüştürülmesi gerekmektedir. Hükümetin kadına yönelik şiddete yaklaşımını ve bu alandaki politikalarını bu bakış açısıyla değiştirmesi gerekmektedir.
- Ulusal eylem planlarında ve il eylem planlarındaki faaliyetlerin planlanması ve gerçekleştirilmesine sivil toplumun etkin katılımı sağlanmalıdır. Ayrıca buralarda yer alan faaliyetlerin gerçekleşebilmesi için bütçe ayrılması ve mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Faaliyetlerden sorumlu kurumlar net bir şekilde belirlenmeli ve faaliyetlerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği izlenerek takip edilmelidir.

Madde 13, 14 ve 15- Farkındalığın arttırılması, eğitim ve profesyonel kadroların eğitilmesi

Ailenin güçlendirilmesi yaklaşımı bu madde bağlamında farkındalığın yükseltilmesi için yapılan çalışmaların da bel kemiğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu faaliyetlerin Sözleşme'nin amaçladığı gibi toplumun kadın-erkek eşitliği, tek tip olmayan kadınlık ve erkeklik rolleri ile kişilerarası ilişkilerde şiddetsiz çatışma çözümü konusunda bilgi yayma işlevi bulunmamaktadır. Tam tersine hükümet her türlü söyleminde ve uygulamasında kadınlarla erkeklerin zaten eşit olamayacağı varsayımından yola çıkarak kadınlarla erkekler arasındaki geleneksel rol paylaşımını güçlendirerek sürdürmeyi hedeflemektedir.⁴⁵ 1. ve 2. Bölüm'de aktarılan boşanma komisyonu raporu bunun en güncel örneklerinden birini sunmaktadır. Boşanmak istediği için ya da boşandıktan sonra öldürülme de dahil olmak üzere şiddete uğrayan kadınların artan sayısına rağmen⁴⁶ hükümet bu şiddeti değil boşanmayı önlemeyi

⁴⁵CEDAW Komitesi de 25.07.2016 tarihli Türkiye'nin 7. dönem raporuna ilişkin sonuç gözlemlerinde bu konudaki endişelerini şöyle dile getirmiştir: "Komite, kadın ve erkeklerin aile ve toplumdaki rolleri ve sorumlulukları ile ilgili köklü ve ayrımcı kalıplaşmış yargıların sürekliliğinden endişe duymaktadır. Bu yargılar, kadınların anne ve eş olarak geleneksel rollerini aşırı vurgulamakta ve böylece kadınların toplumsal statülerine, özerkliklerine, eğitim fırsatlarına ve mesleki kariyerlerine zarar vermekte ve aynı zamanda kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddetin temel nedenini oluşturmaktadır (par. 28)."

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fTUR%2fCO%2f7&Lang=en

⁴⁶<http://bianet.org/5/193/183249-infografik>

hedeflemiştir. 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planı'nın "aile ve kadın" başlıklı bölümünde yer alan hemen hemen tüm politikalar aile merkezlidir; açıkça "ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak şekilde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici" sosyal ve ekonomik politikaların benimseneceği ifade edilmiştir.⁴⁷

Hükümetin ailenin güçlendirilmesine yönelik politikalarının somut bir göstergesini de ASPB tarafından 2012 yılından beri düzenli olarak uygulanan "Aile Eğitim Programı Uygulama ve Yaygınlaştırma Projesi" (AEP) oluşturmaktadır. Amacı sağlıklı ve mutlu aileler yaratmak olan proje kapsamında eğitimcilerin eğitimine ve katılımcılara yönelik pek çok kaynak kitap hazırlanmıştır. Projenin internet sitesinde bu eğitimlerin müfredatının hazırlanmasına her ne kadar 26 sivil toplum kuruluşunun katkı sunduğu belirtilse de İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu'nun bileşeni olan yaklaşık 100 örgütten hiçbirinin görüşüne başvurulmamıştır. Bu eksiklik kendisini proje materyallerindeki toplumsal cinsiyet bakış açısı eksikliğinde ve ev içi şiddete yüzlerce sayfa materyal arasında yalnızca 1 sayfalık yer ayrılmasında göstermektedir. Projenin internet sitesinden tüm eğitim materyallerine ulaşılabilir.⁴⁸ Bu eğitim materyallerinin tamamının aileleri oluşturan bireyler arasında cinsiyet, sınıf, din, kentte/kırsalda yaşama, sosyal statü gibi farklılıklar yokmuşçasına toplumsal gerçeklerle ve Türkiye'nin sosyal gerçeklikleriyle uyumsuz bir yaklaşımla hazırlandığı görülmektedir.

Hükümetin 2012-2015 yılları arasını kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nda farkındalık yaratılması ve zihniyet dönüşümü sağlanması için çeşitli toplumsal gruplara yönelik eğitim faaliyetleri, materyallerin hazırlanması, üniversite eğitimi dahil olmak üzere eğitim materyallerinden kadına yönelik ayrımcılığı pekiştiren ifadelerin çıkartılarak müfredata kadına yönelik şiddetin önlenmesi konularının dahil edilmesi, çiftlere toplumsal cinsiyet eşitliği, KYŞ, cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularında bilgi verici materyaller hazırlanması gibi faaliyetler bulunmaktadır. Ayrıca KSGM'nin 27.12.2013-27.12.2016 tarihleri arasında yürüttüğü kısaca Aile İçi Şiddet Projesi⁴⁹ olarak anılan Aile İçi Şiddetle Mücadele İçin Kadın Sığınma Evleri Teknik Destek Projesi çerçevesinde de pek çok kamu personeline eğitim verilmiş; ayrıca pek çok yayınlı eğitim ve farkındalık arttırma amacı güdülmüştür. Ancak bu faaliyetlerin içeriğine ve sonuçlarına da hükümetin konuya yaklaşımından dolayı şüpheyle yaklaşmak gerekmektedir. Ayrıca KSGM bağımsız kadın örgütleri ile birlikte yürüttüğü farkındalık çalışmalarını da uygulamayı durdurmuştur.

⁴⁷10. Kalkınma Planı (2014-2018), par. 250-257.

⁴⁸ <http://www.aep.gov.tr/> (Proje hakkındaki genel bilgilere İngilizce olarak da ulaşılabilir).

⁴⁹Aile vurgusunu hükümetin bu periyotta yaptığı en kapsamlı faaliyetin isminde de görmek mümkün.

Bu proje ve ulusal eylem planı başta olmak üzere çeşitli faaliyetlerle gerek 14. madde çerçevesinde çeşitli vatandaş gruplarına gerekse de 15. madde çerçevesinde kamu personeline yönelik çok sayıda eğitim faaliyetinin düzenlendiği bilinmektedir. Ancak bu materyallerin hazırlanmasında ve sunulmasında ve aslında KYŞ alanındaki önleyici çalışmaların genelinde hükümet Sözleşmenin 9. maddesine uygun olarak KYŞ alanında uzmanlaşmış ve deneyimli bağımsız kadın örgütlerinin katkısını kimi zaman hiç almazken kimi zamansa son derece sınırlı olarak almaktadır. Bu, kimi zaman bu örgütleri hiç çağırılmayarak, kimi zaman hazırlanmaları için yeterli süre tanımayarak, kimi zamansa yalnızca kendisine yakın olduğu bilinen kadın örgütlerini dahil edip diğerlerini dışarıda bırakarak gerçekleşmektedir.⁵⁰ Bağımsız kadın örgütleri olarak hükümetin yaklaşımını bildiğimiz için bu eğitimlerin uygun içerikle verilmediğinden endişe duymaktayız. Ayrıca hükümetin kendisine yakın sivil toplum kuruluşlarını dahil ederek gerçekleştirdiği faaliyetlerin özellikle uluslararası kamuoyunda sivil toplumla iş birliği yapıldığı yönünde yanıltıcı bir algı oluşturacağından da endişeliyiz.

Sözleşmenin gerektirdiği gibi profesyonellerin eğitimi çerçevesinde verilen eğitimlerin devamlılığını garanti altına alan düzenlemeler bulunmamaktadır. Eğitimlere katılan personelin seçimi de rastgele yapılmaktadır. Örneğin, polis ve jandarma personeline verilen eğitimlerde KYŞ alanında çalışmayan pek çok özel hareket, özel tim mensubu kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler söz konusu eğitimleri dinlenme fırsatı olarak görmektedir. Ayrıca doğru personel seçildiğindeyse bu kez eğitim verilen profesyonellerin KYŞ mağdurlarıyla çalışacaklarını, tayin ve terfilerinde eğitim alanlarının dikkate alınacağını ve sonraki eğitimlere de katılacaklarını garanti altına alan bir düzenleme bulunmamaktadır. Nitekim alanda çalışan kadınlardan aldığımız bilgiye göre, özellikle 15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişimi sonrası bu eğitimlere katılmış olan personelin görev alanı büyük oranda değişmiş, bunların bir kısmı ise görevden alınmıştır. ASPB'nin 2016 yılı Faaliyet raporuna⁵¹ göre 15 Temmuz 2016 sonrası kurum içi eğitimler (Örneğin KSGM'nin 491 kişilik kendi personeline yönelik planlandığı eğitimler yapılamamıştır) dahi yapılamamış ve belirlenen hedeflerden %100'e varan sapmalar yaşanmıştır. Son olarak, eğitimlerin etkililiğini ve uygulanıp uygulanmadıklarını ölçen bir izleme prosedürü, uygulanmalarını sağlayan

⁵⁰Raporda sözü geçen TBMM Boşanma Komisyonu'nun STK'ları dinleyeceği toplantısına (5 Şubat 2015 Ankara) KYŞ alanında da yıllardır mücadele eden bağımsız kadın örgütlerinin büyük bir çoğunluğunu davet etmeyip, dışlanmıştı.
<https://www.morcati.org.tr/tr/291-kadina-yonelik-siddet-kadin-orgutlerinin-bilgi-ve-deneyimi-yok-sayilarak-sonlandirilamaz>

ASPB'nin GREVIO üyeliği için aday belirleme sürecinde aday gösterme hakkı bu alanda yıllardır çalışan kadın örgütlerine değil, Cumhurbaşkanı'nın kızının kurduğu KADEM, Başbakan'ın eşinin yönetiminde olduğu ve kadın değil sağlık alanında çalışan KASAD ve başörtüsü mücadelesiyle öne çıkan AKDER'e verildi. <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-de-kadin-haklari-1-ileri-2-geri-36357047>

⁵¹ [http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016 Faaliyet Raporu.pdf](http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20Faaliyet%20Raporu.pdf)

yönergeler bulunmamaktadır. Bu nedenle eğitim verilen personel sayısına ve bu alana ayrılan kaynağın fazlalığına rağmen uygulamada eğitimlerin etkisini görmek mümkün olmamaktadır. Eğitimlerin etkililiğinin izlenmemesi eğitim materyallerinin ihtiyaca göre geliştirilmesini de imkansız kılmaktadır.

Öneriler

- Hükümet önleme alanındaki her türlü faaliyete 9. maddeye uygun olarak sivil toplumun etkin katılımını sağlamalıdır. Sivil toplumdan kastedilen özel olarak KYŞ ve ayrımcılık alanında çalışan bağımsız kadın örgütleridir.
- Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını oluşturan davranış kodlarının erken yaşlardan itibaren oluştuğu anlayışıyla hükümetin ilk kademedden başlayarak tüm yaygın ve örgün eğitim müfredatını toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren ifadelerden arındırması ve müfredata kadına yönelik şiddete ilişkin kadınların insan hakları ve güçlendirilmesi odaklı bir anlayışla dersler koyması gerekmektedir.
- Eğitim verilen profesyonellerin KYŞ mağdurlarıyla çalışacaklarını, tayin ve terfilerinde eğitim alanlarının dikkate alınacağını ve sonraki eğitimlere de katılacaklarını garanti altına alan bir düzenleme yapılmalıdır.

Madde 16- Önleyici müdahale ve tedavi programları

Faillere yönelik geliştirilen programların failleri eylemlerinin sorumluluğunu almaya ve kadınlara yönelik davranış ve inançlarını değiştirmeye sevk edecek şekilde programlanmadığı, bu nedenle şiddetin tekrarlanmasını önleme sonucuna yönelik olmadığı görülmektedir. Cinsel şiddet faillerine yönelik bu türden herhangi bir program bulunmamaktadır. Oysa 2016 yılında sadece cinsel dokunulmazlığa karşı suç işledikleri iddiasıyla soruşturma açılan kişi sayısı 35.155'dir⁵² ve cinsel suç işleyenlerden tutuklu ve hükümlü bulunanların sayısı Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü verilerine göre 01.04.2016 tarihi itibarıyla 15.226'dır.⁵³ Görüldüğü gibi önleyici müdahale konusunda ihtiyaç elzemdir. Politika düzeyinde yapılan öneri ve çalışmalar ise cinsel şiddeti bir "hormon" sorununa indirgeyen "kastasyon" gibi insan haklarına aykırı yasa tasarısı önerilerinden ibarettir.⁵⁴ Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 26 Temmuz 2016 tarihinde yürürlüğe giren "Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlardan Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi ve Diğer Yükümlülükler Hakkında Yönetmelik" de bu bakış açısıyla cinsel suçları tedavi edilmesi gereken bir hastalık gibi ele alan ve bu yönüyle de cinsel suçların

⁵² http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2016/istatistik2016.pdf

⁵³ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

⁵⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/tecavuzcuye-kimyasal-hadim-resmi-gazetede-yayinlandi-40170733>

kadınlar üzerinde iktidar kurmanın aracı olduğunu görmezden gelen yaklaşımı sürdürmektedir.⁵⁵

ASPB yetkililerinden alınan bilgiye göre ev içi şiddet faillerine yönelik yürütülen tek program, 3 yıldır Ankara'da Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından 6284 sayılı Kanun kapsamında haklarında "öfke kontrolü" eğitimine katılma kararı verilen faillere yönelik uygulanan programdır. Bu program sadece iki erkek sosyal hizmet görevlisi tarafından grup çalışması şeklinde yürütülmektedir. Bugüne kadar bu programa 300'e yakın erkek fail katılmıştır. Bu çalışmaya sivil toplumun katkısı sağlanmadığı gibi bu programa ilişkin sivil toplumun ulaşabileceği bir rapor, açıklama vb. bilgi paylaşımı bulunmamaktadır. Ankara dışında başka herhangi bir ilde bu konu ile ilgili bir çalışma yoktur. Ayrıca, bu programların mağdurun güvenliğini ve insan haklarını önceleterek, onlarda asılsız bir güvenlik duygusunun yaratılmasını önleyecek şekilde organize edilmesine yönelik bilgimiz dahilinde hiçbir önlem alınmamıştır. Öte yandan alınan tedbir kararları nedeniyle, özellikle evden uzaklaştırma kararları sonrası faillerin "mağdur" oldukları ve barınmaları için içerisinde spor ve sağlık merkezlerinin bulunduğu yerler açılması yönünde kimi resmi makamlardan çeşitli proje teklifleri gelmektedir.⁵⁶

Öneriler

- Kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaçları gözetilerek yalnızca erkeklere yönelik toplumsal cinsiyet ve KYŞ eğitimlerinin meslek içi eğitimlerde, yaygın ve örgün öğretim içinde yaygınlaştırılması gerekir. Bu eğitimlerin mutlaka bağımsız kadın STK'larının katılımıyla planlanması ve uygulanması sağlanmalıdır.
- Kişiler arasında şiddetsiz iletişimin ve şiddetsiz çatışma çözümü yöntemlerinin okul öncesi eğitimden başlanarak eğitim müfredatına dahil edilmesi gerekir.
- Faillere yönelik rehabilitasyon ve tedavi programlarına bağımsız kadın örgütlerinin etkin katılımı sağlanmalıdır. Bu programların mutlaka belirli periyotlarla bağımsız etki değerlendirmelerinden, kadınların geri bildirimlerinden yararlanılarak gözden geçirilmesi sağlanmalıdır.

Madde 17- Özel sektör ve medyanın katılımı

Medya yayıncılığını düzenleyen kanunlar ve ilgili mevzuat cinsiyet ayrımcılığını yasaklamaktadır. Ancak ayrımcılık yapıldığına dair Radyo ve

⁵⁵Bu konuda Türk Tabipleri Birliği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Adli Tıp Uzmanlar Derneği ve Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği bir açıklama yaparak cinsel şiddet faillerinin çoğunluğunun tedavi edilebilecek bir hastalığı olmadığına, cinsel suçların bir başkası üzerinde güç ve şiddet uygulamanın sonucunda gerçekleştiğine dikkat çekmiştir. Bkz. <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/ortak-6242.html>

⁵⁶<http://bianet.org/bianet/kadin/156176-kadınlar-mucadele-ediyor-erkek-siddeti-yargilanıyor>

Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) tarafından alınan kararlara ve basın davalarına bakıldığında yayınları "toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düştüğü" için yayıncıları yaptırıma tabi tutan çok az sayıda karar olduğu görülmektedir. Bu durum, medya sektörlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik bir çabanın veya içselleştirilmiş bir tutumun olmadığını göstermektedir. Başta televizyon yayıncılığı olmak üzere kadınların ve kadına yönelik şiddetin medyadaki temsillerine bakıldığında cinsiyetçilik, nesneleştirme, aşağılama ve kadına yönelik şiddetin normalleştirilmesi gibi çeşitli ayrımcılık biçimlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, devletin medya alanında kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin yerel, bölgesel ve ulusal bir politikası olmadığını göstergelerinden biridir. Ulusal Eylem Planlarında yer verilen faaliyetler medya sektörünü dönüştürmekte işlevsizdir. Kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik yukarıda bahsedilen diğer çalışmalarda olduğu gibi bunların da etki değerlendirmeleri yapılmamıştır.

Araştırmaların açıkça ortaya koyduğu üzere, KYŞ olaylarının önlenmesi için medyanın toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir dil kullanması son derece önemlidir. Kadın cinayetlerinin görünürlük kazanması ve medyada ayrımcılığın önlenmesine ilişkin yapılanlara başta kadın örgütleri olmak üzere insan hakları ve meslek örgütleri öncülük etmekte, bu çalışmalara devlet kayda değer bir katkı sağlamamaktadır. Medyanın eril, cinsiyetçi ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran dilini dönüştürmeye yönelik sivil toplum örgütlerinin haberleştirme yöntemleri ile ilgili çeşitli çalışmaları bulunmakta⁵⁷ ve basın bunları yaygınlaştırmak için etkin olarak kullanılmaktadır.⁵⁸

OHAL önlemleri çerçevesinde KHK'lerle terör örgütü ile ilişkileri veya irtibatı olduğu iddiasıyla birçok yayın organı kapatılmıştır.⁵⁹ Kadına yönelik şiddete dair haberlere öncelik veren bazı medya kuruluşlarının kapatılması KYŞ ile mücadelenin görünürlüğünün azalmasına ve toplumsal cinsiyete duyarlı yayıncılığın azalmasına yol açacaktır. Bunun yanında haberlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar gösteren birçok gazeteci adil yargılanma güvencelerine aykırı olarak tutuklanmış ya da işten çıkartılmıştır. Bu gelişmeler kamuoyunun kadın bakış açısı ile ilgili bilgilendirilmesi ve toplumsal cinsiyet

⁵⁷ Kadın Cinayetleri Eylem Araştırma Raporu, https://drive.google.com/open?id=0B_kd2m_p0SZCcFpuWEZaOEdNMW8
Bianet, Toplumsal Cinsiyet Odaklı Gazetecilik Atölyeleri, <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/184838-toplumsal-cinsiyet-odakli-habercilik-atolyesi-trabzon-da>
Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, Cinsel Şiddet Alanında Hak Temelli Yayıncılık <http://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2016/08/Medya-brosur.pdf>
Kaos GL, Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik Atölyesi, <https://bianet.org/bianet/medya/185276-toplumsal-cinsiyet-odakli-habercilik-atolyesi-diyarbakir-da>

⁵⁸ Kadın Cinayetlerini Haberleştirme Kılavuzu / Kadın Cinayetleri Eylem Araştırma Raporu, <http://www.filmmor.org/tr/basin/339-kadin-cinayetleri-onlenebilir-kampanya-kitap>
Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu; Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Kadın Komisyonu, <http://www.tgc.org.tr/bildirgeler/cinsiyet-esitlikci-haber-kilavuzu.html>

⁵⁹ Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-4.htm>

eşitliğinin sağlanabilmesi için kadınların kullanabileceği araçların yok edilmesi olarak yorumlanmaktadır. Aynı zamanda, sosyal medya üzerinden kısıtlamalar ve engellemeler yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir.⁶⁰ Genel olarak ifade özgürlüğüne yönelik olarak gerçekleştirilen bu müdahaleler, imkanları ve kendilerini ifade araçları kısıtlı olduğu için kadınları daha çok etkilemektedir.

İş yerinde cinsel taciz Ceza Kanunu'na göre bir suçtur. İş Kanunu'na göre özel sektör çalışanları bakımından haklı nedenle iş akdinin feshi sebebidir. Aynı şekilde İş Kanunu'na göre, iş yerinde psikolojik taciz de haklı nedenle iş akdinin feshi nedenidir. Kamu sektöründe çalışanlar için yayınlanan 2011/2 no'lu "İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing'in) Önlenmesi" başlıklı Başbakanlık Genelgesi'ne göre iş yerinde psikolojik tacizle mücadele, öncelikle işverenin sorumluluğunda olup işverenler çalışanların tacize maruz kalmamaları için gerekli bütün önlemleri almalıdır. Ancak bu alandaki ihlallere ilişkin toplanan veriler ile yapılan araştırmalar olmadığı gibi yaşanan ihlallerin ne kadarının şikayet ve dava konusu edildiği bilinmemektedir. Bu alanda ASPB tarafından aile içi şiddet ve KYŞ konusunda kamu çalışanlarına yönelik genel seminerler verilmesi ile yetinilmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş yerinde psikolojik taciz konusunda bir bilgilendirme rehberi çıkarmış ve ALO 170 hattının bu konuda başvuru alması sağlamıştır. Bu faaliyetler dışında özellikle insan kaynakları çalışanlarının bilinçlendirilmesine yönelik devlet tarafından önleyici politikalar başlığında sayılabilecek herhangi bir çalışma yoktur.

Öneriler

- Medyanın, cinsiyete dayalı şiddetin farkına varması ve cinsiyetçi ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran dilini dönüştürmesine yönelik olarak sivil toplum ve meslek örgütlerinin katılımıyla kılavuzlar ve rehberler hazırlanmalıdır. Medyanın bu kılavuz ve rehberleri gözetip uygulaması sağlanmalıdır. RTÜK üyelerine bu konuda eğitim verilmeli ve RTÜK mevzuatında ve ilgili diğer mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalıdır.
- İş yerinde cinsel taciz dahil mobbingin tüm unsurlarını içerir şekilde İş Kanunu, Devlet Memurları Kanunu ve Ceza Kanunu'nda yeni düzenlemeler yapılmalıdır. İş yerinde cinsel taciz dahil mobbing yoluyla şiddete uğrayan kadınlara dair veriler toplanmalıdır. Mobbing mağduru olan kişilerin uğradıkları zararlar fail işveren/iş yerleri tarafından karşılanmıyorsa devlet tarafından karşılanmalıdır.

⁶⁰ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, <http://www.tgc.org.tr/aciklamalar/1264-gazetecilik-meslek-orgutleri-dayanisma-toplantisi-duzenledi-gazetecilerin-tutuksuz-yargilanmasi-istendi.html>
<http://www.tgc.org.tr/aciklamalar/1361-tgc-dunya-basin-ozgurlugu-nedeniyle-aciklama-yapti.html>
<http://www.tgc.org.tr/aciklamalar/1379-turkiye-gazeteciler-cemiyeti-yonetim-kurulu-tehditler-gercek-gazetecileri-yildiramaz.html>

BÖLÜM IV- Koruma ve destek

Madde 19 ve 20- Bilgilendirme ve genel destek hizmetleri

Erkek şiddetine maruz bırakılan kadınlar, şiddet döngüsünden kurtulup şiddetten uzak, bağımsız bir yaşam kurmak için ekonomik desteklere ihtiyaç duymaktadırlar. İstanbul Sözleşmesi'nin 18. maddesi, taraf devletlerin şiddetin kadın mağdurlarının güçlenmesini ve ekonomik bağımsızlık kazanmayı hedeflemesi yükümlülüğünü güvence altına alır. KYŞ alanında hizmet veren tüm kurum ve kuruluşlara yönlendirme yapmak ve/veya başvuranları ilgili kurumlarla buluşturmak adına yerelde kurumlar arası koordinasyonu sağlama sorumluluğu olan ve ASPB'ye bağlı çalışan ŞÖNİM'lerin 2016 yılında çıkarılan yönetmeliğinin Temel İlkeler ve Çalışma Esasları başlıklı 4. maddesine göre, "*(şiddet mağduru ve beraberindeki çocukların öncelikle güvenliklerinin sağlanması, ekonomik, hukuki, sosyal ve psikolojik açıdan desteklenmesi ve güçlendirilmesi esastır.*" ŞÖNİM, şiddete maruz kalan kadınların ve beraberindeki çocukların bağımsız yaşamları için sağlanan çeşitli mali destekleri almalarını koordine etmekle sorumlu kurum olarak KYŞ ile mücadelede merkezi bir yapı (tek kapı) olarak konumlandırılırken sosyal hizmet mekanizmasının parçalı yapısı tek kapı sistemini boşa çıkarmaktadır.

Kadınların şiddetten uzaklaşırken, kira desteği, çocuklar için ödenen yardımlar, yoksulluk maaşı, eşya yardımları gibi desteklere ihtiyaçları olabilmektedir. Bir kadının kendisi ve çocukları adına bu desteklerden yararlanması için ŞÖNİM'e başvurması yeterli değildir; sosyal hizmet merkezlerine, mülki amirliklere, belediyelere, ekonomik destek sağlayabilen sivil toplum kuruluşlarına ayrı başvurular yapması gerekebilmektedir. Bu sistem kadınları ikincil mağduriyetlere maruz bırakmakta; ayrıca bu sistem yüzünden ivedilikle ulaşılmaması gereken bu desteklere erişim gecikmektedir. Kadınların ekonomik desteklere ulaşmada güçlükler yaşadığı, bütün başvuruları yapmasına rağmen desteklere ulaşma ihtimallerinin oldukça düşük olduğu da gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte kadınların bu hizmetlerden yararlanabilmeleri için bir evlerinin olması şart koşulmaktadır. Ancak zaten ev tutacak, şiddetsiz hayat kuracak parası olmadığı için ekonomik destek ihtiyacı duyan kadınlar, güvenlik sorunu olmasa dahi ev bulmak ve dolayısıyla yardımlardan yararlanabilmek için, başka bir alternatif olmadığından sığınağa gitmeye mecbur kalmaktadır. Zira İstanbul'da yapılan il koordinasyon toplantısında yapılan sunumda İstanbul Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'nin 2016 raporuna⁶¹ göre sığınağa başvuran kadınların %49'unun ekonomik nedenlerle sığınağa gelmek istediği söylenmiştir.

⁶¹ ŞÖNİM'in söz konusu raporu, kamuoyuyla paylaşılmamıştır. Bu rapor İstanbul İl Koordinasyon Toplantısına katılan kurumlarla paylaşılmıştır. KYŞ alanında kamu kurumları tarafından toplanan verilerin istatistiğinin tutulmaması ve mevcut istatistiklerin de kamuya paylaşılmaması bu alanda sorumluluk sahibi olan ASPB'nin bilgi hiyerarşisini ve politikasını göstermektedir.

Türkiye’de yoksulluk sebebiyle maddi yardımlara yoğun bir talep vardır. Yaşadığı şiddet sebebiyle yoksullaşan ve şiddetten uzaklaşmak için en hızlı şekilde ekonomik desteğe ulaşması gereken kadınların bu desteklere öncelikli olarak erişebilmesini sağlayacak bir mekanizma bulunmamaktadır. Özellikle kalabalık kentlerde mali destekler konusundaki taleplerin değerlendirilip yardımların bağlanması uzun zaman alabilmektedir. 15 Temmuz 2016’dan sonra kamuda gerçekleşen ihraçlar ve yer/görev değişiklikleri, olaylarda hayatını kaybedenlerin ailelerine, yaralananlara ve ailelerine sunulan hizmetlerin yarattığı yoğunluk nedeniyle kadınların zaten kısıtlı olarak sunulan bu imkanlara erişiminde ciddi aksamalar olmuştur.

İstihdam etmek, meslek edindirmek ve yönlendirme yapmak amacıyla ŞÖNİM ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)⁶² arasında bir protokol bulunmaktadır. Kadınlar başvurduklarında meslek edindirme kurslarına ve/veya işlere yönlendirilebilmektedir. Ancak bu protokol yeterli olmamakta, iş piyasasındaki eşitsiz istihdama dair etkili politikalar olmadığından, kadınların geçimlerini sağlayacakları güvenceli işler bulmaları mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, iş bulsalar bile buldukları işlerden elde ettikleri gelir hayatlarını idame ettirmeye yetmeyen kadınlar, aldıkları geçici yardımların, işe başladıkları anda kesilmesi ve çalışırken yardımlardan yararlanamamaları nedeniyle güvencesiz, sigortasız işlerde çalışmaya mecbur kalmaktadır.

Kadınların istihdamı ile ilgili olarak bir diğer sorun da çocuklu kadınların kreş ihtiyacının çoğu zaman karşılanmamasıdır. Özellikle 3 yaşından küçük çocuklar için ücretsiz kreş hizmetine erişmek neredeyse imkansızdır. *Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik*’in (Sayı: 29342 R.G.) 50. maddesi sığınakta kalan veya sığıntıdan ayrılan kadınların çocuklarının bakım hizmetlerinden ücretsiz yararlanacağını düzenlemektedir. Bu maddeye göre, kuruluşların kapasitelerinin %3’ü İl Müdürlüğü kontenjanına ayrılır. Aynı yönetmeliğin 8 Ekim 1996 tarihli bir önceki düzenlemesinde (Sayı: 22781 R.G.) ücretsiz kontenjanlar için daha geniş bir pay ayrılmıştı: “İl Müdürlüğü kuruluşların kapasitelerine göre en az iki çocuk olmak üzere % 5 ücretsiz kontenjan kullanılır” (Madde 27). Yeni düzenlemede kontenjan %5’ten %3’e düşürülmüş ve en az 2 çocuğun ücretsiz kreşten yararlanma kontenjanı da yok edilmiştir. Böylece 34 çocuktan az kapasiteli özel kreş, gündüz bakımevi ve çocuk kulüplerinin sığınakta kalan kadınların çocuklarına yasal olarak ücretsiz kontenjan ayırma yükümlülüğü de fiilen sınırlanmıştır.

Kadınların ve çocukların şiddete maruz kaldıkları için ihtiyaç duydukları psikolojik desteği almak için başvurabilecekleri yaygın, ücretsiz ya da düşük ücretli, güvenilir psikolojik danışma merkezleri yok denecek kadar azdır. Az

⁶²İŞKUR, Türkiye’de iş ve işçi bulma, bu konuda politika geliştirme, istihdam etme ve istihdamı koruma, geliştirme ve yaygınlaştırma, istihdam konusunda mesleki eğitim verme ile işsizliği önleme üzerine çalışan kurumdur.

sayıdaki merkezde ise talep yoğunluğu ve personelin yetersizliği sebebiyle nitelikli hizmet alınamamaktadır. KSGM'ye ayrılan kısıtlı bütçenin bir kısmının şiddet uygulayana yönelik psikolojik hizmetlere ayrılması kadınlara sunulan hizmetleri niteliksel ve niceliksel olarak etkilemektedir.

Kadınlar kanunları kapsamında faydalanabilecekleri haklarından haberdar edilmemektedir. Örneğin; şiddete maruz kalan kadınlar ancak talep ettiklerinde ücretsiz sağlık hizmetinden yararlanabilmekte ve bu süreçte hizmete erişene kadar bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Genel sağlık sigortası kapsamına alınmak için tedbir talebinde bulunabileceklerinden haberdar edilmedikleri için her yıl ortalama 100.000 kişi 6284 sayılı Kanun kapsamında çeşitli tedbir kararları almaktayken⁶³ genel sağlık sigortasından yararlanma tedbirinin 2016 yılında yalnızca 84 kişi hakkında verilmiş olması dikkat çekicidir.⁶⁴

Öneriler

- Şiddete maruz kalan her kadının sığınağa ihtiyacı olmayabilir. Bu sebeple kadınların sığınağa gitmek zorunda olmadan güvenle kalabileceği, çalışabileceği, maddi desteklerden yararlanabileceği sosyal konutlar gibi ara formların oluşturulması ya da yeterli ekonomik desteklerin ivedilikle verilmesi önemlidir.
- Genel destek hizmetlerinin sunulmasında kurumlar arasında koordinasyonun iyileştirilmesi gerekmektedir.
- İkincil mağduriyetlerin azaltılması için genel destek hizmetlerinin sunulmasından sorumlu kişiler, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınları güçlendirmeyi amacının merkezine koyan bir yaklaşımla çalışmalı, koordinasyonu sağlayan kurum bunu garantiye almalıdır.
- Şiddete maruz kalan kadınların genel destek hizmeti kapsamına giren taleplerinin 6284 Sayılı Kanun'da belirtildiği biçimiyle, bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve sosyal hizmetler kapsamındaki diğer grupların taleplerinden ayrı değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Sığınaklardaki kadınlar ve çocuklar için düzenli psikolojik destekler alanda deneyimli ve uzman psikologlar ve psikiyatrlarca verilmelidir.
- Şiddete maruz kalan kadınlar, destek için başvurdukları tüm kurumlarda yasal haklarının bütünüyle ilgili etkili bir şekilde bilgilendirilmelidir.

⁶³ Bkz. Boşanma Komisyonu Raporu. Sıra Sayısı: 717. 2015. s. 298-290.

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss.717-bolum-1.pdf>

Türkiye Büyük Millet Meclisi Aile Bütünlüğü Komisyonu 2 Mart 2016 tarihli oturum tutanağı, s. 4-5.

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=1518

⁶⁴ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 yılı Faaliyet Raporu, s. 58-59.

- Şiddete maruz kalan kadın ve çocuklar talep etmeseler dahi genel sağlık sigortasından yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Ücretsiz kreş hakkı ile ilgili mevzuat kadınların lehine, kreş desteğini yaygınlaştıracak, kotaları arttıracak şekilde iyileştirilmelidir ve mevzuatın uygulanması için somut koşullar oluşturulmalıdır.

Madde 21- Bireysel/toplu şikayetlerde destek

KYŞ ile mücadele için oluşturulmuş hukuki mekanizmalara başvuran/başvurmak isteyen kadınlara yeterli hukuki destek ve adli yardım sağlanmamaktadır. Kamu personelinin bu mekanizmalara ilişkin bilgileri sınırlı olup, mağdurlara bilgi vermeleri mümkün değildir. AİHM'in *Opuz* kararı ve sonrasında ev içi şiddet kararlarının tamamı Türkçeye çevrilmesine rağmen hükümet bunların yaygınlaşmasını ve uygulanmasını sağlamak üzere gerekli adımları atmadığı için hakimler bile bu kararlardan habersizdir. Aynı şekilde 30 yıldır taraf olunan CEDAW Sözleşmesi Komitesi'nin tavsiye kararlarının bir kısmı ve bireysel başvuru sonucunda verdiği kararlar da Türkçeye çevrilmemektedir.

Öneri

- Adli yardım hizmetinin bölgesel ve uluslararası mekanizmalara başvuruları da kapsaması için mevzuatta değişiklik yapılmalıdır. Bu mercilerin verdikleri tüm kararlar hemen Türkçeye çevrilmeli ve bu kararlar hukuk uygulayıcılarına ve diğer ilgililere duyurulmalıdır. Verilen kararların hakimlerce bilinmesi için düzenli eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

Madde 22, 23, 24 ve 25- Uzman destek hizmetleri

Da(ya)nışma Merkezleri

Türkiye'de kadınlara ve çocuklara yaşadıkları şiddet sebebiyle sosyal, hukuki ve psikolojik destekler veren kadın dayanışma merkezleri yaygın ve ulaşılabilir değildir. Mevcut merkezler ya bağımsız kadın örgütlerine ya da belediyelere bağlı çalışmaktadır. Çoğunlukla mesai saatlerinde destek verdiklerinden, kadınlar mesai dışında destek almak istediklerinde ya kolluk güçlerine başvurmaktadır ya da mesai saatlerini beklemek zorunda kalmaktadır.

Belediyelerin çoğu şiddetten uzaklaşmak isteyen kadınlar için ayrı bir birim oluşturmak yerine "Aile Danışma Merkezleri" açmaktadır. Bu merkezlerin çoğu doğrudan kadınlardan yana bir politika benimsemeden, kadınları aile ile ilişkilendirmekte, ailenin korunmasını ve devamlılığını esas almaktadır. Aile danışma merkezlerinde kadın erkek eşitliğini teşvik eden sosyal politikalar yerine, "toplumsal cinsiyet adaleti" söylemi altında kadınları geleneksel rollerine hapseden çalışmalar yapılmaktadır.

Buna ek olarak 2016 yılında kayyım atanan belediyelerdeki kadın danışma merkezleri kayyım tarafından kapatılmıştır.⁶⁵ Ayrıca OHAL KHK'leri ile özellikle Kürt halkın yoğunlukta olduğu illerde bulunan bağımsız kadın örgütleri kapatılmış, bu örgütlerin tüm mal varlıklarına el konulmuştur. Bu sebeple, pek çok ilde kadınların danışabilecekleri ve devlet kurumlarındaki kötü uygulamalar ile yasa ihlallerini izleyebilecek bir kadın örgütü kalmamıştır. Bu gelişmeler devlete bağlı kurumlardaki aile merkezli bakış açısıyla birlikte düşünüldüğünde son derece kaygı vericidir.⁶⁶

Dayanışma merkezlerine ilişkin yasalara ve ilgili mevzuata göre bu hizmetleri sağlayan başlıca kamu kurumu, ASPB'ye bağlı ŞÖNİM'lerdir. Bakanlık tarafından bu merkezlerin tanımı şu şekilde yapılmıştır: "ŞÖNİM gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını tek kapı sistemi ile yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten, insan onuruna yaraşır etkili ve süratli hizmet sunumu sağlayan, kadının ekonomik, psikolojik, hukuki ve sosyal olarak güçlendirilmesi odaklı merkezlerdir."⁶⁷

ŞÖNİM'ler ilk kez 2013 yılında açılmış, başlangıçta sadece 14 pilot ilde faaliyet göstermiştir. Aralık 2016 tarihi itibarıyla ise Türkiye genelinde toplam 49 ilde ŞÖNİM'ler hizmet vermektedir. ŞÖNİM'lerin yarısından fazlası mevzuata uygun olmayan koşullarda faaliyet sürdürmektedir. Ayrıca Türkiye gibi 81 ile sahip, nüfusu neredeyse 80 milyon olan bir ülke için bu sayı oldukça yetersizdir. Her ilde bir ŞÖNİM olması gerektiği gibi; İstanbul gibi nüfus yoğunluğu çok fazla olan şehirlerde birden fazla ŞÖNİM'in olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. ŞÖNİM'ler mevcut halleriyle, kadınların ihtiyaçlarını karşılayamayan, yeterli uzman personeli olmayan ve erişilebilirlik sorunları olan merkezlerdir.

Şiddete uğrayan çok fazla kadının talebi söz konusu olduğundan kadınlara ekonomik, psikolojik, hukuki ve sosyal yardım verilmemekte; sosyal çalışmacı, avukat, psikolog desteklerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. "Tek kapı sistemi" denilmesine rağmen kadınlar ihtiyaç duydukları destekler için farklı birimlere yönlendirilmektedir. Sığınak desteği isteyen kadınlar "güvenlik" gerekçesiyle öncelikle kolluk kuvvetlerine yönlendirilmektedir. Ancak, kolluğa başvurmanın doğrudan suçu çağrıştırmaması, şikayet etme zorunluluğu olduğunu düşünmeleri ve kolluk kuvvetlerinden gelecek her türlü görev ihlalden ve olumsuz yaklaşımdan çekinmeleri, kadınların başvuru yapmalarını zorlaştırmaktadır.⁶⁸

⁶⁵ Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Mersin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Urfa, Van il ve/veya ilçe belediyelerine bağlı kadın danışma merkezleri veya kadınlara yönelik faaliyetler yürüten kadın merkezleri kapatıldı ya da deneyimli personeller işten çıkarılarak, çalışma yöntemleri ve yaklaşımları değiştirildi.

⁶⁶ Buna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. 1. bölümdeki 5. ve 6. madde başlıkları.

⁶⁷ <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/siddet-onleme-ve-izleme-merkezi>

⁶⁸ Bkz. Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu. Mor Çatı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 44.

Bu nedenle acil durumlarda karakollar dışında ve kadın personelin istihdam edildiği başvuru yerlerine ihtiyaç vardır.

Kadınlar ŞÖNİM'lerin bazılarında telefonla 24 saat ulaşabilseler de her zaman destek alabilecekleri bir uzman olmadığı için gereken hizmetlerin 7/24 verilemediği görülmektedir. Bununla birlikte tüm ŞÖNİM'ler 7/24 açık merkezler değildir. Mesai saatleri dışında "ıcapçı" olarak adlandırılan kişiler aranabilmektedir.⁶⁹ ASPB'de sürdürülen "ıcap" sistemi, başvuran kadınların sosyal hizmetten sorumlu kişi ile ancak kolluk güçleri aracılığıyla görüşebileceğini göstermektedir.⁷⁰

Türkiye'nin nüfusu düşük olan kırsal kesimlerinde yaşayan kadınların karşılaştığı en önemli sorunlardan biri de ŞÖNİM'de çalışan personelin şiddet gördüğü kişinin akrabası, ahababı ya da ilişki kurduğu insanlar olabilmesidir. Bu nedenle kadınlar gizliliğin sağlanamayacağı ve failin öğreneceği korkusuyla başvuru yapmaktan imtina etmektedir.

Son olarak, Mart 2016'da çıkarılan ŞÖNİM yönetmeliği uyarınca ŞÖNİM'lerin erkeklere de destek veren merkezler haline getirilmesi buraların KYŞ alanında uzmanlaşmış merkezler olması gerekliliğiyle çelişmektedir. Faillerle yapılan çalışmaların KYŞ ile mücadele çalışmalarından ve kurumlarından yalıtık olmaması gerekliliği, bu çalışmaların kadınlara hizmet veren merkezlerde yapılmasını gerektirmemektedir. Ancak uygulamada failler ile kadınların aynı merkezlerde/mekarlarda hizmet aldığı görülmekte ve bu durum kadınların güvenliği ile ilgili sorunlara yol açabilmektedir. Bütün uluslararası sözleşmelerde kadına karşı şiddetle mücadelede arabuluculuk mekanizmasının işletilmemesi gerekliliğinden söz edilmesine karşın, bazı ŞÖNİM'lerin erkeklere destek sunarken aile terapisi merkezleri gibi çalışması, önceliğin kadına yönelik şiddeti sonlandırma değil aile bütünlüğünü koruma olduğunun göstergesidir.

Öneriler

- 7/24 hizmet veren uzmanlaşmış danışma merkezleri kurulmalıdır. Kadınların başvurdukları tüm kurumlarda, şiddetten uzaklaşmaları için gerekli başka ihtiyaçlarının tespit edilmesi amacıyla da(ya)nışma merkezlerinin varlığından haberdar edilmeli ve isterse yönlendirilmelidir.
- ŞÖNİM'ler, hizmet tanımına uygun olarak sığınaklara yönlendirmenin yanı sıra kadınlara sosyal, hukuki ve psikolojik alanda 7/24 destek ve danışmanlık

⁶⁹ İcapçılık, kamu sağlık çalışanlarının 7-24 hizmet vermesini sağlamak için uygulanan bir sistemdir. İcapçının, evinde veya bağlı bulunduğu kuruma kolaylıkla ulaşabilecek bir yerde bulunması ve kendisine ihtiyaç duyulduğunda en geç 1 saat içerisinde bu çağrıya yanıt vermesi gerekmektedir.
http://mevzuat.kamunet.net/mmd/tuzukler_htm/k/Kamu_saglik_calisanlari_icapci_calisma_esas_lari_tuzugu.html.

⁷⁰ <https://www.morcati.org.tr/tr/327-yeni-siddet-onleme-ve-izleme-merkezleri-aciliyor-mu>.

da sağlamalıdır. ŞÖNİM'lerin sunduğu destekler konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

- Türkiye'nin nüfusu düşük olan kırsal kesimlerinde yaşayan kadınların karşılaştığı sorunlara ilişkin kadından yana olabilecek bir denetim ve şikayet mekanizması oluşturularak bu kadınların haklarından faydalanmalarının önündeki her türlü engel ortadan kaldırılmalıdır.
- Kadınların şiddetten uzaklaşmak için başvurdukları kurumlarda fail ile arabuluculuk yapılması kati surette yasak olmalıdır.
- Kadınlar, erkek şiddetiyle mücadele için ilk olarak hangi kuruma başvurduysa (kolluk kuvvetleri, ŞÖNİM veya belediyeye ait bir danışma merkezi vs.) o kurum kadının ihtiyaçlarını en doğru şekilde tespit etmeli, gerektiğinde diğer kurumlarla iletişime geçerek kadının ihtiyaç duyduğu diğer desteklere ulaşmasını sağlamalıdır.
- ŞÖNİM'lerle oluşturulan merkezi yapı, belediyelerin ve kadın örgütlerinin danışma merkezi-sığınak çalışmalarına müdahaleye açmıştır. ŞÖNİM'ler kadın örgütlerinin ve belediyelerin sığınaklarına doğrudan yönlendirme yapabilmekteyken dayanışma merkezi ve sığınak işleten diğer kurumların ve bu kurumlardaki çalışmayı yürüten kişilerin, bağımsız kabul yapmaları engellenmektedir. Bu kurumlar, kadından ve çocuktan yana olmayan, ayrımcı maddeleri bulunan mevcut yönetmelik ile çalışmaya mecbur bırakılmaktadır. Belediyelerin merkezi yönetim karşısındaki özerkliği hiçe sayılmamalı, kadın örgütlenmelerinin bağımsızlığı göz ardı edilmemelidir. Devlet kurumları kadın hareketinin denetim ve iş birliğine açık olmalıdır.
- Sözleşmesi'nin 22. maddesinde belirtilen uzman destek hizmetlerini verecek kurumsal yapı Sözleşme'de daha açık tanımlanmalı ve isimlendirilmelidir. Uzun yıllardır kadın örgütleri tarafından biriktirilen feminist deneyim yok sayılmamalı ve kadın dayanışma merkezleri bu hizmetlerin verileceği kurumsal mekanizmalar olarak sözleşmede açıkça tarif edilmelidir.

Sığınaklar⁷¹

Türkiye'de son yasal düzenlemelerden sonra hem ASPB'ye hem de belediyelere bağlı sığınakların çoğuna kabuller ŞÖNİM'ler tarafından yapılmaktadır. *Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında*

⁷¹ Türkiye'de feministler olarak "sığınak" kavramını kullanıyoruz; çünkü biliyoruz ki evdeki savaş ortamından uzaklaşmaya çalışan kadınlar, evlerini terk edip güvenli bir ortama sığınmak için bu mekânlara geliyorlar. "Sığınak" kavramı toplumdaki sistematik erkek şiddetini deşifre ettiği için, siyasetçiler ve yönetim kademesindeki kişiler, bu kavramı tercih etmeyip sığınakları "Kadın Konukevi" veya "Kadın Sığınma Evi" olarak adlandırıyorlar.

Yönetmelik'te sığınakların şiddete uğrayan her kadın ve çocuğun faydalanmasına açık olduğu ibaresi olsa da bunun birçok istisnası bulunmaktadır.

Yönetmeliğe göre 12 yaş üstü oğlan çocuğu veya engelli çocuğu olan kadınlar ve bu çocuklara yönelik çalışmaların, sığınaklarda değil ama tercihen sığınağa yakın bir yerde masrafları sığınağın bütçesinden karşılanan bir evde sürdürülmesi gerekir. Ancak bu madde hemen hemen hiç uygulanmamaktadır. Bu hak için başvuran kadınlar devletin böyle bir destek vermediği açıklamasıyla karşılaşmaktadır. Yönetmelikte yazılı bir haktan faydalanılmasına engel olmanın yanı sıra, bazı durumlarda 12 yaş üstü oğlan çocuklarının, sığınağa giden annelerinden ayrılarak, ASPB'nin çocuk bakım merkezlerine gönderildiği bilinmektedir. Birçok örnekte kadınlar çocuklarını bırakmak istemedikleri için şiddet ortamında kalmayı tercih etmektedir.

60 yaş üstü kadınların sığınaklara kabul edilmeyeceği ise yönetmelikte açıkça belirtilmektedir. 60 yaş üstünde olup erkek şiddetine maruz kalan kadınlar Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne yönlendirilmekte ve uzman destek hizmetlerinden mahrum bırakılmaktadır. Bu düzenleme hükümetin sığınak çalışmasını KYŞ ile mücadelenin ve kadınları güçlendirmenin bir aracı olarak görmediğini, genel bir barınma hizmeti olarak ele aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye'de KYŞ ile mücadele mekanizmaları dışındaki sosyal hizmetler de yetersiz olduğundan, 60 yaş üstü kadınların huzurevi gibi bir kuruma yerleştirilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Ayrıca bu kadınlar, adresleri kamuya açık, yaşlı bakım hizmeti sunan kurumlara yönlendirildiğinde can güvenlikleri de riske atılmaktadır.

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmeliğin 8. maddesinin 8. fıkrası gereği sığınakların engellilerin kullanımına uygun olması gerekir. Fakat İstanbul dâhil olmak üzere birçok ilde bedensel engelliler sığınak koşullarının engellilere uygun olmadığı gerekçesiyle ve genel bir uygulama olarak sığınaklara kabul edilmemektedir.

Türkiye'de cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri tanınmamakta, sosyal hizmetlerin her alanında olduğu gibi sığınaklara kabulde de LBTİQ'lara yönelik ayrımcı uygulamalar gözlenmektedir. Bu ayrımcılığı önleyecek hiçbir yasal düzenleme yapılmamakta tersine devlet görevlilerinin ayrımcı söylemleri bu durumu beslemektedir. Lezbiyen kadınlar sığınaklarda cinsel kimliklerini saklamak zorunda kalmaktadır. LBTİQ'lar, cinsel kimliklerini ve yönelimlerini açıklamadıkları durumlarda bile giyimleri dış görünüşleri, hal ve tavırları vb. bahane edilerek ayrımcılığa uğramakta ve hem sığınak personelinden hem de sığınakta kalan diğer kadınlar tarafından kötü muameleye maruz bırakılabilmektedirler. Sığınakta kalan diğer kadınlar tarafından dışlandıkları veya aşağılandıkları durumlarda sığınak personelinin kadınlara destek olmadığı, sığınakta birlikte yaşam, şiddetsizlik ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılığın önlenmesi üzerine çalışma yapmak yerine, onları sığınak düzenini bozmakla suçlayarak sığınağın ayrılmaya zorladıkları

görülebilmektedir. Bazı illerde trans kadınlar sığınağa kabul edilirken seks işçiliği yapmayacağına dair yazılı beyan vermeye zorlanmaktadır.

Ruh sağlığı bozukluğu olan kadınlar içinse sığınak desteği, yalnızca bir barınma hizmeti olarak verildiği durumlarda, tek başına yeterli olmamaktadır. Ruh sağlığı hizmetlerinin yetersiz olması, kadınların sığınakta kaldıkları ya da sığınaktan ayrıldıkları süre içerisinde şiddetten uzak bir hayat kurmalarını imkansız kılmaktadır. Bu nedenle şiddete maruz kalan ve ruh sağlığı bozukluğu olan kadınlar çoğu zaman yıllarca kurumdan kuruma geçerek hayatını sürdürmeye çalışmakta en sonunda şiddet uygulayana veya ailesine geri dönmektedir.

Göçmen kadınların sığınak hizmetleriyle ilgili olarak yaşadığı sıkıntılar bu raporun 7. bölümünde aktarılmıştır.

Sığınaklara yerleşen kadınların paylaştığı deneyimler genel olarak sığınakların çalışma biçimlerinde de kadınları ve çocuklarını güçlendirmekten uzak yaklaşımlar olduğunu göstermektedir. Türkiye'de sığınak ihtiyacı tespit edilen kadın ve varsa çocukları ŞÖNİM ya da kolluk güçleri aracılığıyla ilk olarak İlk Kabul Birimi olarak adlandırılan istasyon sığınaklara yönlendirilmektedir. Kadınların burada detaylı ihtiyaç analizi yapılarak en fazla iki hafta içerisinde uygun bir sığınağa yerleştirilmesi gerekmektedir. Fakat bu sürenin uzadığı, kadınların bazen bir aydan uzun süre, güçlendirici hiçbir çalışma yapılmaksızın bu birimlerde kaldığı, bunun da uzun vadede yoğunluğa ve çalışmanın niteliksizleşmesine sebep olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle OHAL koşullarında denetimlerin ve güvenlik önlemlerinin artırılması ve personel sayılarındaki azalmanın bu sorunun kronikleşmesine yol açtığı tahmin edilmektedir.

Belediyeler Kanunu'na göre nüfusu yüz bini aşkın her belediye sığınak açmakla yükümlüdür. Uygulamada ise 2017 yılı itibarıyla bu sayıyı aşkın nüfusa sahip 237 belediyenin 40 tanesinin sığınağı bulunmakta, bunlardan yalnızca 28 tanesi faal sığınak desteği sunmaktadır.⁷² Türkiye'de sığınak sayısı olması gerekenin çok altındayken OHAL düzenlemelerinin verdiği yetki ile güçlendirici çalışmalar yapan belediyelerin kadın danışma/dayanışma merkezlerinin yanı sıra iki sığınak da kayyım tarafından kapatılmış ya da çalışamaz hale getirilmiştir.⁷³ Bazı belediyeler ise sığınaklarını "tadilat" gerekçesiyle kapatmış veya bu kurumlarda deneyim sahibi olan çalışanları kurumlardan uzaklaştırmıştır.⁷⁴ Devletin GREVİO'ya sunduğu raporda STK'lar tarafından

⁷² 2017 yılında İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğüne yapılan bilgi edinme dilekçelerine verilen yanıtlar sonucunda elde edilen rakamlardır.

⁷³ Van Büyükşehir Belediyesi sığınağı ile Mersin Akdeniz Belediyesi sığınağı kayyım tarafından kapatılmıştır.

⁷⁴ İstanbul Ataşehir Belediyesi sığınağı, İstanbul Küçükçekmece Belediyesi sığınağı, Bursa Nilüfer Belediyesi sığınağı, Afyonkarahisar Belediyesi sığınağı, Tokat Belediyesi sığınağı, Mersin Silifke Belediyesi sığınağı tadilat gerekçesiyle kapalı olduğunu bildiğimiz sığınaklardır. Kapatılan sığınaklarda sunulan özel destek hizmetlerini devam ettirmeye yönelik bir girişime rastlanmamıştır.

işletilen sığınak sayısı 4 olarak bildirilmiş olsa da bu sayı 2017 Ocak ayı itibariyle 1'dir. İnsan ticaretine alanında kadınlara hizmet veren 3 STK sığınağı bütçe verilmediği ve protokolleri yenilenmediği için kapanmak zorunda kalmıştır.

Türkiye'deki sığınakların sayısının yetersiz olması var olan sığınaklardaki yoğunluğu artırdığı için yürütülen çalışmaların niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Fakat sığınaklarda kadın ve çocukları güçlendirici nitelikli çalışmanın eksikliğinin, iktidarın KYŞ ile mücadeleye bakış açısındaki çarpıklık gibi daha temel bir sorundan kaynaklandığını gözlemlemekteyiz.

Sığınakların toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin bir aracı değil, çeşitli baskılar sonucunda devletin açmak/işletmek zorunda kaldığı yerler olarak görülmesi sığınaklardaki çalışmanın içini boşaltmaktadır. Sığınaklarda kalan kadınların, verilen sosyal hizmetin niteliğine ilişkin kötü deneyimleri kaygı verici düzeydedir. Kadınlar, şiddete maruz kalan kadınlarla çalışma konusunda yeterli donanımına sahip olmayan hemşire, güvenlik görevlisi, temizlik elemanı, bakım elemanı gibi görevli personelin sığınak işleyişinde söz sahibi olduğunu ve sıklıkla personelden kötü muamele gördüklerini paylaşmaktadır.

Sığınakların çoğunda programlı ve güçlendirici bir çalışmanın sürdürülmediği anlaşılmaktadır. Kadınların hemen hemen hiç bir meslek elemanıya görüşmeden sığınaklarda aylarca kaldığı örnekler oldukça fazladır. Kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte düzenli sosyal çalışmanın olmaması, iş bulma konusunda gerekli danışmanlık ve yönlendirmenin yapılmaması, çocuklarla ilgili bir sosyal çalışma yürütülmemesi, çocukların okula kaydettirilmemesi veya gizli kayıt yapılmadığı için okul kaydının deşifre olması, özellikle 3 yaşından küçük çocukların kreşlere, 7 yaşından büyük çocukların çocuk kulüplerine yönlendirilmemesi sıklıkla karşılaşılan uygulamalardandır.

Kadınların cep telefonu ve internet kullanımında kısıtlamaların olması ve sığınak giriş çıkış saatlerinin mesai saatleri ile uyumlu olmaması iş bulmalarını, sığınaktan sonra bir hayat kurmaları için gerekli işlerini yapmalarını ve sosyal ağlarını geliştirmelerini zorlaştırmaktadır.

Bu raporun 1. ve 2. bölümlerinde değinilen sorunların bir sonucu olarak sığınaklardaki sosyal çalışma Sözleşme'nin 18. maddesinde belirtilen genel yükümlülükleri karşılayacak nitelikte yapılamazken kısıtlı kaynağın moral desteği vermeleri için düzenli olarak (İstanbul'da haftada 2 kez) din görevlilerinin sığınaklara gitmesine ayrılması, İstanbul Sözleşmesi'ne aykırılık oluşturmaktadır.

Öneriler

- Sığınak çalışmasında hem yaklaşım olarak hem de uygulamada güçlendirici, özgürleştirici, bağımsızlaştırıcı bir anlayış benimsemelidir. Bunun için feminist sığınak hareketinden faydalanılarak sığınaklarda çalışanlara periyodik eğitimler ve hangi pozisyonda çalışırlarsa çalışanlar süpervizyon desteği verilmelidir.

- Kadın ve çocuklarla sosyal çalışma yapan personel alanında eğitimli olmalı ve zamanla değişebilen sosyal destek mekanizmalarından haberdar olacak şekilde desteklenmelidir.
- Sığınaklar erkek şiddetine maruz kalan her kadına ve her yaşta çocuğa açık olmalıdır. Yönetmeliğe uygun olarak 12 yaş üstü oğlan çocukları olan kadınların da sığınak çalışmasından faydalanması sağlanmalıdır. Sığınaklara kabul için yasal düzenlemelerde bulunmamasına rağmen, uygulamalarda görülen vatandaşlık kriteri aranmasından vazgeçilmelidir.
- Esas olarak ev içi şiddet nedeni ile değil de yoksulluk sebebi ile sığınaklara yapılan başvurulara yönelik hem başvuran kadının kendisine daha uygun olacağı için hem sığınaklardaki çalışmanın etkililiğini devam ettirebilmek için kadın yoksulluğuna yönelik çalışmalar yapılmalı, şiddete maruz kalan kadınlar sosyal konutlardan etkin şekilde faydalandırılmalıdır.

Telefon Yardım Hattı

Türkiye’de Sözleşme kapsamına giren tüm şiddet biçimleriyle ilişkili olarak acil ya da sair durumlarda kadınların ihtiyaç duydukları danışmanlık hizmeti için tahsis edilmiş ayrı bir telefon hattı bulunmamaktadır. ASPB, 2012 yılında, yurt genelinde ücretsiz olarak, Türkçe, Arapça ve Kürtçe dillerinde⁷⁵ 7/24 hizmet sağlamak üzere Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk, Engelli, Şehit Yakınları ve Gaziler için Sosyal Destek Hattı’nı bu ihtiyacı da karşılayacağı iddiasıyla açmıştır. Hat esasen yukarıda tanımlanan, sorunları ve ihtiyaçları birbirinden farklı bu gruplara sağlanan sosyal hizmetlere dair bilgilendirme ve yönlendirme yapmak üzere çalışmaktadır. İhmal, istismar, şiddet vakaları gibi acil durum çağrılarını kabul etmek ve müdahale amacıyla vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekiplerine ya da kolluk kuvvetlerine vakayı bildirmek de Alo 183’ün hizmet tanımları arasındadır.⁷⁶

Alo 183 mevcut yapısıyla KYŞ ile mücadelede yeterli değildir ve uygulamaları kadınların şiddet yaşantısından çıkmalarını zorlaştıracak durumlara da yol açabilmektedir. Bu hattı arayan kadınlara güncel olmayan bilgiler verildiği, doğru ve yeterli ihtiyaç analizi yapılmadığı, yanlış yönlendirmeler yapıldığı ya da acil durumlara inisiyatif alınarak doğru müdahale edilmediği, kadınların güvenliğini riske atacak tavsiyelerde bulunduğu raporlanmıştır.⁷⁷ Ayrıca kadınlar bu hattın varlığından haberdar değildir.

⁷⁵Kürtçe ve Arapça danışmanlık hizmeti 08.00-24:00 saatleri arasında verilmektedir. İşitme engelliler ise hafta içi 08:00-24:00 hafta sonu 08:00-17:00 saatleri arasında farklı bir hattan destek alabilmektedir.

⁷⁶ <http://alo183.aile.gov.tr>

⁷⁷Türkiye’de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu. Mor Çatı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 45-46.

Türkiye’de, sadece aile içi şiddete maruz kalan kadınlara 7/24 uzmanlaşmış destek veren ilk hat olan ve özel bir yaygın kuruluşunun finansal desteğiyle varlığını sürdüren Acil Yardım Hattı ise, kuruluşun finansal desteğini kesmesiyle 31 Ocak 2015 tarihinde, TKDF’ye devredildi. Hat, 2015 yılının Eylül ayından itibaren ise 7/24 hizmet veren acil yardım hattı olma özelliğini yitirmiştir. Şu anda 09:00-24:00 saatleri arasında kadınlara danışmanlık desteği sağlayan bir hat olarak hizmet vermektedir.

Öneriler

- Özellikle KYŞ alanında uzmanlaşmış, gerekli donanıma sahip ve tercihen kadın personelin çalıştığı, 7/24, ücretsiz destek veren, ulusal bir acil yardım hattı kurulmalıdır.
- Kadınlara yönelik destek mekanizmaları ile acil yardım hattı koordineli çalışabilmelidir.

Cinsel Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Yönelik Destekler

Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi yükümlü kıldığı halde tecavüz kriz merkezleri ya da cinsel şiddet kriz merkezlerinin kurulmasına yönelik henüz herhangi bir adım atılmamıştır.⁷⁸ Diğer şiddet vakalarında olduğu gibi cinsel şiddete maruz kalan kadın ve çocuklar da kolluk güçlerine, sağlık kurumlarına ya da savcılığa başvurmaktadır. Cinsel şiddet kriz merkezlerinin bir ihtiyaç olduğu, kadın örgütlerine başvuran kadınların deneyimlerinde de ortaya çıkmaktadır. Kolluk güçleri şiddete maruz kalan kişinin ifadesini aldıktan sonra gerekli işlemler için yönlendirme yapılmalıdır. Ancak mevcut durumda kolluk güçlerine başvuran kadınlar, görevlilerin yargılayıcı söz ve davranışlarına maruz kalmaları, yaşadıklarını defalarca anlatmak zorunda bırakılmaları, ilgili kuruma zamanında yönlendirilmemeleri gibi nedenlerle yeterli desteği alamamakta ve tüm bu süreçte tekrar tekrar travma yaşamaktadırlar. Şiddetle mücadelede sorumlu kamu kurumlarında çalışan diğer personelin de cinsel şiddetle ilgili alınacak tedbirlere ve nasıl destek sağlanması gerektiğine dair yeterli bilgisinin olmaması, kadının haklarını ve güvenliğini merkezine alan bir yaklaşıma sahip olmaması gibi sebepler kadınların desteklere ulaşması ve adalete erişmesi önünde engel teşkil etmektedir.

Cinsel şiddet kriz merkezlerinin açılmamasının sebeplerinden biri sosyal politikayı belirleyen mercilerin ve kamu personelinin cinsel şiddet ve istismar vakalarını münferit görmesi ve bu şekilde ele almasıdır. Özellikle devlet kurumlarında meydana gelen ve basına yansıyan birçok cinsel istismar ve cinsel şiddet vakasında, sorumlu personel hakkında yasal işlem başlatmak yerine personelin görev yerini değiştirmek gibi vakaların üzerini örtmeyi amaçlayan

⁷⁸Bu raporun hazırlandığı günlerde 2017 Temmuz ayının ortasında hükümet şiddet “mağdur”larına uzman destek hizmetlerinin sağlanacağı, cinsel şiddete maruz kalan kadınların da başvurabileceği merkezlerin kurulmasını da kapsayan “*Mağdur Hakları Tasa Tasarısı*”nı gündeme getirdi.

yöntemlere başvurulabilmektedir. Ya da uluslararası sözleşmelere ve iç hukuka aykırı olmasına rağmen devlet görevlileri, hükümet yetkilileri failer için idam cezasını öneren açıklamalar yapmaktadır. Cinsel şiddetle ilgili “cinsel şiddetin cinsel açlık sebebiyle meydana geldiği” gibi yanlış inanışlar bizzat devlet tarafından yeniden üretilmektedir. Devletin tüm kademelerinden görevlilerin, gerek hizmet sağlarken gerek siyasi açıklamalarında, uğradıkları cinsel şiddete zemin sağlayacak şekilde davrandıkları, giyindikleri vs. için kadınları maruz kaldıkları şiddetten sorumlu tuttıkları, kadına yönelik şiddetin sebebi olan normatif kodları doğrudan ya da dolaylı biçimde besleyen uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir.

Öneriler

- İstanbul Sözleşmesinin öngördüğü standartlarda ve hem kırsal bölgelerin hem kentlerin ihtiyacını karşılamayı esas alan yaygınlıkta ve sayıda cinsel şiddet kriz merkezi açılmalıdır.
- Bu merkezler adli tıpla koordineli bir şekilde çalışmalıdır. Kişi hemen şikâyetçi olmak istemiyorsa, ilk aşamada adli tıp incelemelerinin yapılması, delillerin toplanması sağlanmalıdır.
- Bu merkezlerin, pek çok kamu hizmetine erişimi önünde engeller bulunan göçmenler, mülteciler, engelliler ve diğer özel ihtiyaçları olan kadınların ve çocukların erişimine açık olabilmesi için kurulması aşamasında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kuruluş aşamasında ve sonrasında alanda çalışan deneyimli kadın örgütlerinin ve STK'ların deneyimlerine başvurulmalıdır.
- Sadece cinsel suçlara bakan ve bu merkezler ile koordineli çalışabilen savcılık birimleri kurulmalıdır. Bu birimler şikâyet başvuruları alabilecek donanımda, cinsel şiddet vakalarını araştıran, delil toplayan, kamera kayıtlarını inceleyen ve kamu adına dava açan, 7/24 çalışan ve konu üzerine özel eğitim almış hukuk personelinin çalıştığı birimler olarak tasarlanmalıdır.
- Karakollarda cinsel şiddet vakalarına müdahale edebilecek donanımda eğitimli personelin çalıştığı cinsel şiddetle mücadele birimleri kurulmalıdır.
- Kamu hastanelerinde cinsel şiddete maruz kalan kadın ve çocuklara hizmet veren 7-24 çalışan ve konu üzerine özel eğitim almış sağlık personelinin çalıştığı özel birimler kurulmalıdır.
- Kamu kurumlarında ve üniversitelerde başvuranın şikâyetinde bulunup bulunmadığından bağımsız biçimde, dilediği takdirde uygulanabilen ve ileriye dönük kullanılacak delil barındıran delil kitleri bulundurulmalıdır.

Madde 27 ve 28- Haber verme ve profesyonel kadroların bildirimleri

Şiddete tanıklık eden kişiler (akraba, tanıdık, komşu, arkadaş, diğer), şiddeti uygulayan kişiyi ihbar ya da ifşa ettiğinde kendisine de zarar verebileceği, aile içinde yaşananlara müdahale etmesinin uygun olmayacağı ya da şikayet etse bile şiddet uygulayanın yaptıklarından ötürü yeterli bir ceza almayacağını, yargılanmayacağını düşünerek çoğu zaman hiçbir şey yapmamayı tercih etmektedir. Nitekim, kolluk, savcılık, Alo 183 Sosyal destek hattı gibi çoğunlukla ilk aşamada başvuru yapılan birimlerdeki raporlama aksaklığı, bildirimdeki gecikmeler, ihbarları değerlendirmeme sıkça karşılaşılan uygulamalardır.

Şiddete tanıklık söz konusu olduğunda bunun ivedilikle bildirilmesine yönelik, nereye ve nasıl bildirimler yapılacağı konusunda açıkça teşvik edici bir kamu spotu bulunmamaktadır.

Öneriler

- Kişilerin ve profesyonel kadroların şiddeti bildirmesine engel olan yapısal, bölgesel, yerel etkenleri belirlemek üzere bir çalışma yapılmalı ve bu çalışmanın sonuçlarına göre tedbirler alınmalıdır.
- Profesyonel kadrolara yönelik eğitimlerde bu konu ayrı bir başlık olarak ele alınmalı ve personelin bu konuya ilişkin yasal ve insani hükümlülükleri hakkında donanımları artırılarak, özellikle üst düzey görevlilerle kurumlar bazında alınması gereken tedbirlere dair çalışmalar yapılmalıdır.
- Kadınların haklarını öne çıkaran, cesaretlendirici, sorumluluk almayı ve dayanışma anlayışını özendirerek, toplumdaki “şiddet aile içi bir meseledir ve aile içinde çözülebilir” anlayışını yıkmaya yönelik bir yaklaşımla kamuya yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Özel Tema: Çocuklara Yönelik Koruma ve Destek Hizmetleri

Madde 26- Şiddete Maruz Kalan ve Şiddete Tanıklık Eden Kızlara/Çocuklara yönelik Koruma ve Destek Hizmetleri

Türkiye’de şiddete maruz kalan çocuklara sunulması gereken uzmanlaşmış sosyal hizmet oldukça zayıftır. Kadın örgütleri olarak yaptığımız çalışmalar şiddetin birebir tanığı ya da hedefi olan çocuk ve ergenlerin desteklenmesi için nereye başvurulabileceğinin ve kimden, nasıl destekler alabileceklerinin bilinmediğini göstermektedir. Çocuklara okullarda şiddete başvuru mekanizmaları, ihmal ve istismar farkındalığı gibi konularda eğitimler sistemli olarak sunulmamaktadır. Çocuklar şiddete maruz kaldıklarında çoğu zaman bunu ifade edememekte, ifade ettiklerindeyse gerekli mekanizmaların devreye girmemesi nedeniyle etkili sonuçlar alınmamaktadır.

Şiddete maruz kalan çocukların kolayca ulaşabileceği güvenli ve bağımsız, bu alanda uzmanlaşmış başvuru mekanizmaları bulunmamaktadır. Örneğin, Alo 183 Sosyal Destek Hattı arayandan TC kimlik numarası istemektedir ve

çocukların istenen bilgileri paylaşmaması durumunda destek alması zorlaşmaktadır.

Çocuklar anneleriyle birlikte sığınaklara gittiklerinde psiko-sosyal hizmetlerden sınırlı olarak yararlanabilmektedir. ŞÖNİM'lere bağlı sığınaklarda bu hizmetlerin çocuk ruh sağlığına uygun, çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verecek bir şekilde tasarlanmadığı, bu yaklaşımla uygulanmadığı görülmektedir. Şiddete maruz kalan ancak sığınakta kalmayan/kalamayan çocuklar ise ASPB tarafından çoğu zaman izlenmemektedir; bu tip ihbarlar yapıldığında ASPB'nin eylemsiz kaldığı görülmektedir.

Çocuklara yönelik destek hizmetlerinin eksikliği, istismar durumunda da ortaya çıkmaktadır. Çocuğun istismar edildiği tespit edildiğinde, istismarcının çocuktan uzaklaştırılmasına yönelik tedbirler etkili bir şekilde alınmamaktadır. Çocukların şiddete maruz kalması söz konusu olduğunda ASPB'nin yaklaşımı, bu süreçte mümkünse çocuğun aile bakımında kalmaya devam etmesi yönünde olmaktadır. Çocuk bu alanda uzmanlaşmış bir meslek elemanı ile bir araya gelebilse dahi, risk analizinin doğru yapılmadığı ya da çocuk koruma mekanizmalarının doğru işlemediği durumlarla karşılaşmaktadır.

Şiddet uygulayan babaysa, sosyal çalışmacılar bu süreçte çocuğun maruz kaldığı şiddet konusunda annenin işbirliği göstermesini beklemektedir. Ancak zaten dezavantajlı durumda olan kadınlar, özellikle ihtiyaçları doğrultusunda hiçbir destek almadıklarında, bu konuda işbirliği göstermekte zorlanmaktadır. Hem anneyi destekleyip güçlendirecek hem de çocuğun güvende kalacağı koşulu yaratmayı kapsayacak bütüncül hizmet ve birimler arası iş birliği ise çok nadiren kurulmaktadır.

Türkiye'deki yasalar ihbar yükümlülüğü getirmiş olsa da pek çok vakada çocuğun kayıtlı olduğu okulun; müdürlerinin, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler ile sınıf öğretmenlerinin çocukların yaşadıkları şiddetten haberdar oldukları halde suç ihbarında bulunmadıkları görülmektedir. Bu durumun ev içinde çocuğa yönelik şiddetin meşru görülmesinden, ihbarı yapacak kişinin kendisini güvende hissetmemesine kadar pek çok sebebi bulunmaktadır. İhbarda bulunmak için harekete geçen birçok öğretmenin ise karşısına çıkan engeller ve tehditler nedeniyle zorluk yaşadığı görülmektedir. İhbar yapacak kişinin anonim kalması, ihbar sürecinin sistemli işlemesi ve ihbar edeni ihbar sonrası korunmasına yönelik yasal tedbirler oluşturulmalıdır.

Çocuk mağdurlar ve tanıkların korunması için alınan özel tedbirlere bakıldığında; çocuk koruma kanunu hükümleri, sağlık, bakım, eğitim tedbiri gibi tedbirler çoğunlukla kağıt üzerinde uygulanmakta, nitelikli çalışmalar yürütülmemektedir. Verilen tedbir kararları izlenmemekte, etkisi değerlendirilmemektedir. Şiddete uğrayan çocukların, ancak olay kamuya yansımışsa, Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) tarafından düzenli takip edildiği gözlenmektedir. Diğer vakalarda çocuğun ve ailenin psiko-sosyal hizmetlere katılım için istekli davranması beklenmekte, şiddet yaşantısının etkileri ile

güçsüzleşen ve katılım göstermekte zorlanan çocuklar ve destekleyici olamayan aileler için herhangi bir tedbir alınmamaktadır.

Türkiye’de 13 adet Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) bulunmaktadır ve bu sayı yetersizdir. Çocuk İzlem Merkezleri, şiddete maruz kalan çocukları ikincil travmaya maruz bırakmadan desteklerin sunulmasını sağlamak için kurulmuştur. Çocukla yapılacak görüşmenin uzmanlar tarafından yapılıp kayıt altına alınması ve görevli kişiler arasındaki bilgi alışverişinin bu kayıt ışığında yapılması sağlanmalıdır. Ancak uygulamada ÇİM’ler etkili bir biçimde kullanılmamakta ve çocuklar yaşadıklarını defalarca anlatmak zorunda kalmaktadır.

Çocuk İzlem Merkezinde raporlar üç kişilik bir doktor ekibi tarafından düzenlenmektedir; ancak bazı merkezlerde yeterli sayıda uzmanlaşmış doktor bulunmaması sebebiyle bu rapor tek doktor tarafından da düzenlenebilmektedir. Ankara Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından ilk başta iki yılda bir ÇİM’in işleyişine yönelik bilgilendirme/eğitim yapılması planlanmış ancak iki yılı aşan bir süre geçmiş olmasına rağmen eğitim tekrarlanmamıştır. Eğitim alanlar atama ile görev yapmaktadır. Eğitimden bu yana geçen sürede eğitim verilen kamu görevlilerinin çoğunun başka şehirlere ve görevlere atandığı ve mesleklere yeni katılanlar düşünüldüğünde Çocuk İzlem Merkezi ile işbirliği yapmak durumunda kalan emniyet, jandarma, hastaneler, yargı organları arasında iletişim zorluğu ve yanlış uygulamalar doğacağı bir gerçektir.

İstismar sonucu oluşan 18 yaş altı çocukların gebeliklerinde, kürtaj hakkının kullanılmasına ve ilgili uygulamalarda da sorun yaşanmaktadır. Gebeliğin sonlandırılması için çocuk ÇİM’e yönlendirildiğinde gebelik onuncu haftayı geçmiş ise sorun yaşanmaktadır. Oysa TCK m. 99/6 bir suçun mağduru olan kadının suça bağlı olarak gebe kalması halinde yirminci haftaya kadar gebeliğin sonlandırılmasına izin vermesine rağmen hastanelerin kadın doğuma ilişkin bölümleri kürtaj işlemini savcı veya mahkeme kararı olmadan gerçekleştirilmemektedir.

Suçla bağlı olarak meydana gelen gebeliklerde, mağdurun isteği ile gebeliğin sonlandırılabilmesine yönelik düzenlemeye rağmen gebeliğin sonlandırılması için savcının ve/veya mahkemenin kararının istenmesi TCK m. 257 anlamında görevi kötüye kullanma suçunun oluşmasına sebebiyet vermektedir. Mahkeme kararının beklenmesi sonucunda yirmi haftalık sürenin aşılması durumunda kürtaj gerçekleştirilmemektedir. Doktorun yasal kürtaj süresi olan yirmi haftanın aşılmasına neden olacak bir davranış sergilemesi durumunda; şiddete maruz kalan kadının/çocuğun vücudunda meydana gelen fiziksel değişimler ve her ne şekilde olursa olsun gerçekleşecek doğum, doktor açısından TCK m 86 bağlamında kasten yaralama suçuna girmektedir.⁷⁹ Şiddete maruz kalan çocuğun isteğine bağlı gebeliğin sonlandırıldığı süreçlerde ise

⁷⁹ Stj. Av. S.BAYÜN&Stj. Av. N.C.DİNÇER, 2013/2 | Hukuk Gündemi, s. 95.

sürecin çocuk odaklı bir yaklaşımla yürütülmediği bu durumun da çocuğu psiko-sosyal açıdan güçsüzeleştirdiği pek çok vakada görülmüştür.

Çocuk cinsel istismarına karşı devlet politikalarına bakıldığında şiddete uğrayanın haklarının ve ihtiyaçlarının göz ardı edildiği bir yaklaşım olduğu görülmektedir. 17 Kasım 2016 tarihinde görüşülmesi kabul edilen değişiklik tasarısına göre cinsel istismara uğrayan çocukla istismar failinin evlenmesi halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da infazın ertelenmesi kararı verilmesi öngörülmektedir. Bu tasarının yasalaşması halinde cinsel istismara, tecavüze uğrayan kız çocukları istismarcının ceza almaması için fail ile zorla evlendirilecekti. Bu tasarı kadın örgütlerinin çabası ve direnişi ve kamuoyunun desteği sonucunda iptal edilmiştir. Ancak hükümetin çocuk istismarına yaklaşımını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte aynı tasarıda TCK'nin 103. maddesine göre 15 olarak belirlenmiş rıza yaşı 12'ye çekilerek 12 yaşını tamamlamış çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranışın cinsel istismar kapsamında çıkarılması sağlanmıştır. Her ne kadar hükümet sözcüleri tarafından bu değişikliğin 12 yaşından küçük çocuklara yapılan cinsel istismarda cezaların arttırılması için yapıldığı söylene de bu değişiklik söylenen amacı içeren bir değişiklik değildir. Cezaların arttırılması için böyle bir değişikliğe gerek olmadığı gibi rıza yaşının 12'ye düşürülmesi, cinsel istismar ve tecavüz vakalarını sayıca azaltacağı için cezaların da azalmasına ve erken evliliklerin meşrulaşmasına sebep olacaktır.

Öneriler

- Çocukların şiddete maruz kaldıklarında kolay başvurabilecekleri, güvenilir bağımsız mekanizmalar oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Çocukların yaşadığı şiddeti meşrulaştıran ya da görmezden gelen toplumun algısını hak temelli şekilde dönüştürecek çalışmalar yapılmalıdır.
- 12 yaşından büyük oğlan çocuklar anneleri ile birlikte sığınağa kabul edilmelidir.
- Sığınaklarda çocuklara; uzmanlaşmış düzenli psiko-sosyal destek verilmelidir. Sığınak çalışması çocukların da varlığı göz önüne alınarak yapılmalıdır.
- Şiddete doğrudan ya da tanıklık ederek maruz kalan çocuklar için bütüncül, güçlendirici politikalar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Devletin şiddete maruz kalan çocukla çalışma pratiğinde çocuğun sorumluluğunu üstlenen, dezavantajlı durumda bulunan kadınlar mutlaka güçlendirilmelidir.
- Öğretmen, okul yöneticisi gibi çocuğa yakın çalışan kamu görevlilerinin çocuğun yaşadığı şiddeti ihbar etme yükümlülüklerini vurgulayan yasal

düzenlemeler gözden geçirilmeli ve ihbar etmeme durumunda yaptırımlar gerçekten uygulanmalı, bu tür durumlarda ihbarı yapan kişinin korunması yasal güvence altına alınmalıdır.

- Başbakanlık genelgesi ile kurulan ÇİM'ler yasal zemine kavuşturulmalıdır. ÇİM dışında alanda uzmanlaşmış ve kapsamlı hizmet sunan bir kurum olmadığından ÇİM'lerin sayılarının coğrafi dağılım da gözetilerek arttırılması gerekmektedir. ÇİM uygulamaları hakkında toplum bilgilendirilmeli, kolluk kuvvetlerinin tamamına, Sağlık ve Adalet Bakanlığı çalışanlarına sistemli bir şekilde eğitim verilmelidir. İkincil travmaların önlenmesi için ÇİM etkili bir biçimde kullanılmalıdır.
- İstismar sonucu oluşan gebeliklerde çocuğun kürtaj hakkından yararlanmak istemesi durumunda savcı izni beklemeden kürtaj uygulanmalıdır. Bu kararın alınması aşamasında çocuğun karar aşamasında baskı altında kalmaması için gerekli tüm tedbirler alınmalıdır.
- Çocuk cinsel istismarı konusunda yapılacak düzenlemeler ile erken evlilikler engellenmeli, evlilik yaşı her koşulda reşit olma yaşı ile aynı olmalıdır. Çocuk evliliklerine mahkeme kararıyla verilen izinler iptal edilmelidir.
- BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulama takibi için 6 ayda bir ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya geldiği çalıştay ve eylem planı toplantıları aksamadan gerçekleştirilmelidir.

Bölüm V – Maddi Hukuk

Bu bölümde öncelikli hususlara ilişkin maddelere yer verilmiştir.

Madde 31- Velayet, ziyaret hakları ve güvenlik

Türk Medeni Kanunu 336. maddesine göre evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velayeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmişse hakim, velayeti eşlerden birine verebilir. Ziyaret-kişisel ilişki kurulması hakkındaki 323 ve 324. maddelere göre, anne ve babadan her biri, velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir. Ana ve babadan her biri, diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlüdür. Kişisel ilişki sebebiyle çocuğun huzuru tehlikeye girer veya ana ve baba bu haklarını birinci fıkrada öngörülen yükümlülüklerine aykırı olarak kullanırlar veya çocuk ile ciddi olarak ilgilenmezler ya da diğer önemli sebepler varsa, kişisel ilişki kurma hakkı reddedilebilir veya kendilerinden alınabilir.

6284 sayılı Kanun ile hakimler diğer tedbirler yanında velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye de yetkilidir.

İstanbul Sözleşmesi, şiddet uygulayan ebeveyne verilen ziyaret hakkının mağduru fail ile temasa zorlayıcı, verilen kısıtlayıcı ve engelleyici önlemleri boşa çıkartıcı ve mağdurun güvenliğini riske atıcı mahiyette olmaması gerektiğini düzenlemektedir. Ancak görüldüğü üzere, ulusal mevzuatta velayet ve ziyareti düzenleyen maddelerde, KYŞ unsuru yer almamakta ve bu yanı sıra hiçbir tartışma ve değerlendirme yapılmamaktadır. Böylelikle öncelikle mevzuatta bu yönde açık düzenlemeler bulunmaması, yasaların keyfi uygulamalara açık olması ve yasaların etkisini zayıflatan cinsiyetçi uygulamaların hakimiyeti sonucu kadınlar velayet ve ziyaret haklarında ikincil mağduriyetlere uğramaya devam etmektedirler.

6284 sayılı kanun uyarınca verilebilecek tedbirler arasında olan geçici velayete nadiren karar verilmektedir. Hakimlerin genel eğilimi bunun yalnızca boşanma davasında değerlendirilecek bir husus olduğudur. Bu konuda maalesef Baroların Adli Yardım Bürolarından atanan avukatların da aynı eğilimde olduğu veya 6284 sayılı Kanun'u kullanabileceklerini bilmedikleri gözlenmektedir. Koruma tedbiri kapsamında adli yardım avukatlarının yetersizliği ve/veya mahkemelerin engelleyici tutumları sonucunda çocukların geçici velayetini alamayan kadınların çocuklarını şiddet uygulayan kocasının yanında yalnız bırakmamak için eve dönmek zorunda kaldığı görülmektedir.

Ayrıca mahkemelerin olayların içeriğini değerlendirmeden kopyala-yapıştır yoluyla baştan savma kararlar vermesi ile çok sık karşılaşılmaktadır. 6284 sayılı Kanuna dayanarak kadınlar ve çocukları için uzaklaştırma ve gizlilik uygulanmasına karar verildiği halde kararın devamında babanın çocuklarıyla ziyaret hakkını düzenleyerek çelişkili bir durum yaratılması karşılaşılan bir diğer

sorundur. Bu gibi durumlarda bu hususun düzeltilmesi için geçen sürede kadınların ve çocuklarının korunmadan mahrum kalması ve gizlilik kararı tam olarak uygulanmadığı için sürekli saklanarak yaşamak zorunda bırakılması söz konusudur. Kadınların sürekli olarak korku ve güvensizlik içinde yaşamak zorunda bırakılması AİHM'in *M.G.* kararı uyarınca 3. maddenin ihlalini oluşturmaktadır.

Bu raporun hazırlandığı günlerde, kadınları etkileyecek gelişmeleri içeren bazı yasa değişiklikleri gündeme geldi. 2017 Temmuz ayının ortasında hükümet ziyaret hakları ve velayete ilişkin yukarıda anlatılan duruma dair değişiklikler içeren "*Mağdur Hakları Yasa Tasarısı*"nı gündeme getirdi. Tasarıya göre, ziyaret haklarına dair taraflar arası anlaşmazlık durumunda, anne ve baba mağdur hakları merkezi olarak adlandırılan bir merkezde çocuğun da mevcut bulunacağı şekilde yetkililerin gözetiminde bir araya gelecek ve çocuğun teslimi gerçekleştirilecek. Bu haliyle tasarı, kadınların failerle karşılaşması riskini ortadan kaldırmıyor ve bu durum şiddetin tekrar edebilmesine yol açabilir. Alanda çalışan kadın örgütlerinin talebi, tarafların velayet haklarının kullanımında, kadınları fiziksel olarak ya da diğer türden iletişim yollarıyla failerle ilişki kurmak zorunda bırakacak herhangi bir zorunlu düzenlemeden kaçınılmasıdır. Aile içi şiddet veya şiddet riski söz konusuysa, kadınların ne olursa olsun fail ile bir araya gelmemeyi tercih edebilme hakları olmak zorundadır.

Öneriler

- Şiddete maruz kalan kadın ve çocukların, velayet ve baba ile kişisel ilişki tesisi konularında hüküm tesis edilirken şiddete uğrama ihtimalleri göz önüne alınarak karar verilmelidir.
- "*Mağdur Hakları Yasa Tasarısı*"na son hali verilmeden önce kadın örgütlerinin önerileri alınmalı ve bu önerilere göre değişiklikler yapılmalıdır.
- Velayet ve kişisel ilişki tesis edilirken boşanma davasının yanında, ivedi durumlar için 6284 sayılı Kanun uygulanmalı ve bu Kanun'un etkili ve doğru biçimde uygulanması için hakim ve avukatlara hukuki eğitimler verilmelidir.

Madde 32 ve 37- Zorla evliliklerin hukuki sonuçları ve Zorla evlendirme

Türkiye'de kanunen evlilik için 17 yaşın doldurulması gerekmektedir. Ancak 16 yaşını doldurmuş olan kadın veya erkek hakim izni ile evlenebilmektedir. Kural bu olmakla beraber uygulama bu şekilde değildir. Öyle ki; Türkiye'nin taraf olduğu CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği yükümlülüklerle rağmen, çocukların cinsel istismarını düzenleyen TCK. md. 103'ün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuran Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesi heyeti, başvuru gerekçesine "kırsal kesimlerde küçük yaşta evlendirmelerin yaygın olduğu...." cümlesini koyabilmiştir. Oysa herhangi bir mahkeme heyeti

böyle bir geleneği gerekçe göstererek bir kanun maddesinin iptalini isteyememelidir.

Ceza hukuku bakımından zorla evlendirme tek başına bir suç teşkil etmemekle birlikte, içerisinde cinsel suçları (TCK m. 102 vd.) ya da kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma (m. 109), tehdit (m. 106) gibi hürriyete karşı suçları barındırıyorsa bu eylemler bakımından cezalandırılabilir.

Türk Ceza Kanununun 230/5 maddesine göre resmi nikâhtan önce dini nikâh kıydıranlar ve dini nikâhı kıyan din görevlisi ceza alıyordu. Ancak bu madde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. (Bkz. Anayasa Mahkemesi E.: 2014/36; K.: 2015/51 ve 27/05/2015 gün. R.G. Tarih, sayı: 10.06.2015-29382) Böylece resmi nikâh olmaksızın dini nikâh kıymak ve kıydırmak suç olmaktan çıkmıştır.

Buna ek olarak, 8 yıl kesintisiz zorunlu olan ilköğretim sisteminden 2012 yılından itibaren 4+4+4 formülüyle adlandırılan kademeli zorunlu eğitime geçilmiş; zorunlu eğitim üçe bölünmüştür. Bu değişikliğin sonucunda ilk dört yıldan sonra kız çocukların okullaşma oranı düşerken kız çocukları, eve kapatılıp işe sürülüp sonra da erken yaşta evlendirilmeye başlanmıştır. Medeni Kanun'un öngördüğü evlilik yaşı resmi nikâh için zorunlu iken evlilik dışı ve halk arasında "imam nikâhı" olarak bilinen dini nikâh için böyle bir zorunluluk olmaması ile kız çocuklarının erken yaşta evlendirilme oranı artmıştır. Ancak resmi bir kayıt bulunmadığı için bu artış ancak kız çocuğunun erken yaşta doğum yapması ile bir ölçüde istatistiklere yansımaktadır.

Rapor hazırlanırken Temmuz ortasında hükümetin gündeme getirdiği bir diğer yasa tasarısı il ve ilçe müftülüklerine nikâh kıyma yetkisinin verilmesini içeriyor. Bu tasarı yasaladığı takdirde müftüler resmi nikâh kıyabilecek ve bu düzenleme kadınları da etkileyecek toplum içinde bir kutuplaşmaya sebep olabilir. Hükümet gereksiz tasarılar yerine erken yaşta ve/veya zorla evlendirmeleri önlemeye yönelik somut politikalar benimsemeye çaba harcamalıdır.

Öneriler

- Resmi nikâh kıyıldığını gösteren belge görülmeden dini nikâh kıyan ve kıydıran cezalandırılmalıdır. Bunun için bir yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Evlenme yaşı her iki cins için de Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde olduğu gibi 18'e yükseltilmelidir.
- Kız çocuklarının evlendirilmelerinin önünü açan 4+4+4 eğitim sisteminden vazgeçilmelidir.
- Medeni Kanun'daki irade dışı evlenmelerin kolaylıkla iptaline imkân veren evliliğin butlanı maddesine "küçük yaşta" evlendirilenler" ve "zorla

evlendirilenler” ifadelerinin eklenmesi ve bu maddenin uygulamasının ciddi olarak takip edilmesi gerekmektedir.

Madde 33- Psikolojik şiddet

İstanbul Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesi ışığında, psikolojik şiddet hem 6284 sayılı Kanun hem de Türk Ceza Kanununun çeşitli maddelerinde yer bulmuştur. 6284 sayılı Kanun psikolojik şiddeti de bir şiddet türü olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte Kanun, psikolojik şiddet için Sözleşme'deki unsurları içeren ayrı bir tanım yapmamıştır.

Türk Ceza Kanunu ise “Hürriyete Karşı İşlenen Suçlar” başlığı altındaki 106'ncı maddesinde tehdit suçunu düzenlemiştir. Madde tehdidi şu şekilde tanımlamıştır: “Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit.” Fiilin tanımı eylemin kendisini de içermekte, bu doğrultuda anlam eksikliği yaratmaktadır. Tehdit ayrıca diğer suç tiplerine (örneğin intihara yönlendirme) içkin olması halinde ağırlaştırıcı sebep haline getirilmiştir. Bunların yanı sıra, psikolojik şiddet nedeniyle oluşan maddi ve manevi zararlar mağdur tarafından talep edilmesi halinde Türk Borçlar Kanunu uyarınca tazminat olarak failden talep edilebilir.

Uygulamada, psikolojik şiddet görmezden gelinmekte, kolluk görevlilerinin konuyu “eşler arasında çözülebilir bir mesele” olarak algıladıkları görülmektedir. Bu doğrultuda mağdurlar, fail ile barıştırılmak üzere arabuluculuk kurumuna sevk edilmektedir. Partneri tarafından çeşitli hakaretlere uğrayan ve kendisine fiziksel ve cinsel saldırıda bulunulacağı yönünde tehdit edilen bir başvuruçunun hukuki süreç başlatma çabası bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Kadın, kolluğa ve savcılığa yaptığı başvuruda birçok kez dava açılmasını istediğini belirtmesine rağmen arabulucuya yönlendirilmiştir. Arabuluculuk kurumu ihtiyari olmasına rağmen mağdur birçok kez arabulucu tarafından aranmış ve arabuluculuğu kullanması yönünde üzerinde baskı oluşturulmuştur. Mağdur defalarca kez bu yola başvurmak istemediğini belirtmesine rağmen arabulucu tarafından telefon aracılığıyla taciz edilmiş, kendisine arabulucu ile görüşmemesi halinde davasının görülmeyeceği söylenmiştir.

Öneriler

- Daha az görünür olan psikolojik şiddetin en yaygın şiddet türlerinden biri olduğuna ilişkin özellikle kolluk ve yargı görevlerine düzenli eğitimler verilmelidir.
- Psikolojik şiddet, caydırıcı ve etkili bir biçimde cezalandırılmalıdır.

Madde 34- Israrlı takip

Avrupa Birliği'ne üye devletlerin birçoğunda ısrarlı takip suç olarak tanımlanırken Türkiye yasalarında ısrarlı takip bir suç olarak tanımlanmamıştır. Ancak Hacettepe Nüfus Araştırmaları Enstitüsü'nün yaptığı Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Türkiye genelinde kadınların yüzde 27'sinin yaşamları boyunca en az bir kez ısrarlı takibe maruz kaldığını göstermektedir. Kadınlar çoğunlukla bu suçu ısrarlı takip olarak değil sürekli rahatsızlık verilmesi, tacizde bulunulması, 6284 kapsamında alınan tedbirlerin ihlal edilmesi ve süregelen tehditte bulunulması olarak tanımlanıyorlar.

Türk Ceza Kanunu'nda ısrarlı takip suç olarak düzenlenmemekte ve ısrarlı takibe konu fiiller nedeniyle taciz, özel hayatın gizliliğini ihlal, tehdit, şantaj gibi fiillerden yargılanan erkekler ise gerçekte caydırıcı şekilde cezalandırılmamaktadır. Bu durumun, ısrarlı takip karşısında kadını koruyacak etkili önlemler alınmasını da engellediği görülmektedir. Bu sebeple, ısrarlı takibi işaret eden olaylar başlı başına ayrı bir suç olarak ele alınmalıdır. Zira ısrarlı takip suçu, bir kez yapıp biten eylemlerden değil sürece yayılarak devam eden, sistematik şiddet eylemlerinden oluşur.

6284 sayılı Kanun'da ısrarlı takip kavramı yer almaktadır. Kanun ilk Maddesi'nde, Kanunun amacını açıklarken ısrarlı takip ifadesine de yer vermiştir. 6284 sayılı Kanun Yönetmeliği'nin 3. Maddesi'nin "ş" bendi ise ısrarlı takibin tanımını yapmıştır.

Ancak yetkili makamların ısrarlı takip eylemlerini dikkate alıp herhangi bir işlem yapmaması, faili caydıracak cezaların verilmemesi, ısrarlı takibe maruz kalanların etkili olarak korunduğu yasal düzenlemelerin olmaması ya da ısrarlı takibin Ceza Kanunu'nda ayrı bir suç olarak tanımlanmaması sebepleriyle, ısrarlı takip Türkiye'de engellenemiyor. Koruma ya da uzaklaştırmaya yönelik tedbir kararları da ısrarlı takibin önüne geçemiyor. Tedbir kararlarının sürekli ihlal edildiği, ısrarlı görüşme taleplerinin tehdide dönüştüğü ve diğer şiddet türlerini de beraberinde getirdiği pek çok örnekle karşılaşılmaktadır. İsrarlı takip failerin basit yaralama, tehdit gibi suçlardan yargılandığı durumlarda tedbir kararlarının ihlaline ilişkin kısa süreli cezaların caydırıcı olmadığı görülmüştür.

Erkeklerin ısrarlı takiple kadınların hayatlarını kontrol etmesi, kadınların hayatlarını ciddi şekilde etkilemektedir. Kadınlar, bu durumla mücadele edebilmek ve yasaların yeterli koruma sağlamadığı durumlarda riski en aza indirebilmek için kendi çabalarıyla çeşitli önlemler almak zorunda kalmaktadır. Örnek olarak iş yerine giderken kullanılan güzergâhı değiştirmek, çalışma saatlerini değiştirmek, evde ilave güvenlik önlemleri almak, sıklıkla ev değiştirmek, dış görünüşte değişiklikler verilebilir.

İsrarlı takibe maruz kalan kadınlar, çoğunlukla dijital şiddete de maruz kalmaktadır. Takipçi erkeklerin, sürekli telefonla aramak, sürekli mesaj ya da e-posta göndererek rahatsızlık vermek, sosyal medya hesaplarını denetlemek, kadın adına sosyal medya hesapları açmak, özel bilgilerini ifşa etmek, kadının

arkadaşlarına, patronuna, ailesine mesaj ya da e-posta göndermek gibi ısrarlı takip yöntemlerini kullandığı görülmektedir. Bu süreçler kadınların aile ve arkadaşlık ilişkilerini bozmakta, çalışma hayatlarını sekteye uğratmakta; kısacası kadınları şiddet içinde yaşamaya mahkûm etmektedir.

Öneriler

- İsrarlı takip, özelliği gereği ağır ve caydırıcı biçimde cezalandırılmak üzere ceza kanunlarında ayrı bir suç olarak tanımlanmalıdır.
- İsrarlı takibe ilişkin verilen koruma ve tedbir kararlarının uygulanması için gerekli önlemler alınmalı ve kararın ihlali halinde gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Dijital şiddete karşı internet alanını da kapsayacak şekilde standartlara uygun yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Madde 38- Kadın sünneti

Türkiyeli kadınlar, bilindiği kadarıyla, maddede tanımlanan şekilde kadın sünneti şeklinde tezahür eden bir şiddet biçimiyle karşı karşıya olmadıklarından; hukuki mevzuatta da bu yönde bir düzenleme yoktur. Ne var ki böyle bir fiil ile karşılaşılması halinde Türk Ceza Kanununun 86. ve 87. maddelerinde düzenlenen kasten yaralama veya neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçlarından ceza yargılamasına gidilebileceği düşünülmektedir.

Madde 39- Kürtaja ve kısırlaştırmaya zorlama

Ceza Kanununun 99. maddesi çocuk düşürtme, 100. maddesi çocuk düşürme ve 101 maddesinde kısırlaştırma suçları düzenlenmiştir.

Bu başlıktaki 100. madde ise aynı zamanda yasal kürtaj süresini de belirlemektedir. Maddeye göre “Gebelik süresi on haftadan fazla olan kadının çocuğunu isteyerek düşürmesi halinde, bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.”

Bu hükümden de anlaşılacağı üzere kadınlar bakımından asıl sorun zorla kürtaj ya da kısırlaştırma değil; sağlıklı kürtaja erişim hakkıdır. Nüfus Planlaması Kanunu da 5. Maddesine göre “Gebelik süresi, on haftadan fazla ise rahim ancak gebelik, annenin hayatını tehdit ettiği veya edeceği veya doğacak çocuk ile onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde doğum ve kadın hastalıkları uzmanı ve ilgili daldan bir uzmanın objektif bulgulara dayanan gerekçeli raporları ile tahliye edilir.”

Bu başlıkta asıl incelenmesi gereken; kadının üremeyi seçmesi halinde değil; kadının bedeni üzerinde tasarrufta bulunarak ürememeyi seçmesi halinde üremeye ilişkin hakların nasıl uygulanacağıdır. Zira her ne kadar yasal mevzuata göre 10 haftaya kadar kadının hiçbir kısıtlamaya bağlı kalmaksızın kürtaj hakkını kullanabileceği belirtilmekte ise de uygulama böyle işlememektedir.

Uygulamada kadınlar zorla kürtaj veya kısırlaştırma bir yana; bedenleri üzerinde tahakküm kurulması sebebiyle yasal süre içerisinde dahi kürtaj haklarını kullanamamaktadırlar. Kadın Sığınakları ve Dayanışma Merkezleri Kurultayı bileşeni olan 12 kadın örgütünün 12 ilde yaptığı araştırma sonuçları oldukça çarpıcıdır.⁸⁰ Aşağıda belirtilen sonuç tablosundan da görüleceği üzere 184 devlet hastanesinden yalnızca 9 tanesi yasal süresi içerisinde kürtaj yapmaktadır. Bu konuda bir diğer araştırma ise Kadir Has Üniversitesi raporudur.⁸¹ Raporun sonuç bölümündeki veriler fiili yasağı en doğru şekilde ortaya koymaktadır:

Kadın doğum bölümleri bulunan 431 devlet hastanesinden % 7,8'i isteğe bağlı kürtaj hizmeti verirken % 78'i tıbbi zorunluluklarda bu hizmeti vermektedir. Devlet hastanelerinden % 11,8'i kadın doğum bölümleri bulunmasına rağmen kürtaj hizmeti vermediklerini belirtmiştir. İletişime geçilen 431 hastanelerden %1,4'ü ise konu ile ilgili bilgi vermemiştir.

Kadın doğum bölümleri bulunan 58 eğitim ve araştırma hastanesinden 17,3'ü isteğe bağlı kürtaj hizmeti verirken % 71,1'i tıbbi zorunluluklarda bu hizmeti vermektedir. Eğitim ve araştırma hastanelerinden %11,4'ü kadın doğum bölümleri bulunmasına rağmen kürtaj hizmeti vermediklerini belirtmiştir.

Batı Marmara ve Doğu Karadeniz bölgesinde 1,462,444 doğurganlık çağında kadın bulunmasına rağmen, bu bölgelerde isteğe bağlı olarak kürtaj servisi veren devlet hastanesi bulunmamaktadır.

81 ilden 53'ünde isteğe bağlı olarak kürtaj hizmeti veren devlet hastanesi bulunmamaktadır.

Öneriler

- Hali hazırda yasal kürtaj hakları fiili engellerle kullandırılmayan kadınların sağlıklı kürtaja erişimi için ilgili sağlık mevzuatında düzenleme yapılması gerekmektedir.
- Fiilen kürtaj hakkının kullanılmasını engelleyen sağlık kuruluşları ve sağlık çalışanları hakkında soruşturma yürütülmesi gerekmektedir.

Madde 46- Ağırlaştırıcı sebepler

İstanbul Sözleşmesi'nin 46/a maddesi, yalnızca resmi evlilikteki eşlerin değil, eski veya hâlihazırdaki partnerlere karşı işlenen suçların da cezayı ağırlaştırıcı sebep olarak kabul edilmesi gerektiğini düzenlemektedir. TCK'da ise kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarında fiilin yalnızca eşe, kardeşe, alt soya ve üst soya karşı işlenmesi halinde ağırlaştırıcı sebep uygulanmaktayken evlilik dışı partner veya eski eşe/eski partnere karşı işlenen suçlar ağırlaştırıcı sebep olarak görülmeyerek suçun temel halinden ceza verilmektedir.

⁸⁰<http://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari/371-kamu-hastaneleri-ku-rtaj-uygulamalari-arastirma-raporu>

⁸¹ <http://www.khas.edu.tr/w243/files/documents/abortion-en.pdf>

Cinsel saldırı ve çocuğun cinsel istismarı suçlarında kişi bakımından ağırlaştırıcı nedenler genişletilerek “Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş, evlat edinen veya evlatlık tarafından” işlenen suçların daha ağır cezalandırılması gerektiği düzenlenmiştir. Bununla birlikte, kanunda sayılmadığı için aynı suçların resmi nikahlı olmayan partnere veya eski eşe ve bu kişilerle beraber yaşayan kişiye/kişilere karşı işlenmesi halinde ağırlaştırıcı sebep uygulanmamaktadır.

İstanbul Sözleşmesi’nin 46/b maddesi, yürürlükteki Ceza Kanunu’nun 43. maddesinde “zincirleme suç” olarak düzenlenmiş ve ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiş ise de kanunun 46/3 maddesinde kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında zincirleme suçun koşullarının uygulanmayacağı düzenlenmektedir. Örneğin, şiddet uygulayanın bir kadına daha önce de defalarca fiziksel şiddet uygulamış olması durumunda, fiili başkaca bir ağırlaştırıcı sebebin uygulanmasını gerektirmiyorsa tek başına bu fiilin birden fazla gerçekleştirilmiş olması ağırlaştırıcı sebep oluşturmayacaktır. Mahkeme, kişinin sabıkalı olması halini vereceği cezanın temel niteliği ve indirim uygulayıp uygulamama konusunda değerlendirmektedir.

İstanbul Sözleşmesinin 46/c maddesi suçun özel durumlar nedeniyle savunmasız bir bireye karşı işlenmesi halini ağırlaştırıcı neden olarak öngörmüştür. Bu madde kapsamında İstanbul Sözleşmesi’nin Açıklayıcı Kitapçığı’nın 87. paragrafında bu kişilerden kasıt “hamile kadınlar, küçük çocuğu olanlar, zihinsel ve bilişsel sorunları olanlar dâhil engelliler, kırsal kesimde ve ücra yerlerde yaşayanlar, madde bağımlıları, fuhuş yapanlar, ulusal veya etnik azınlık mensupları, belgeleri olmayanlar ve sığınmacılar dâhil olmak üzere göçmenler, geyler, lezbiyenler, biseksüeller ve travestiler, HIV pozitif bireyler, evsizler, çocuklar ve yaşlılar “olarak belirlenmiştir. Türkiye’de yürürlükte olan Ceza Kanunu’nda kasten öldürme, işkence, eziyet suçlarının gebe bir kadına karşı işlenmesi ağırlaştırıcı neden oluştururken, kasten yaralama suçunun gebe bir kadına işlenmesi neticesinde çocuğun düşmesine veya çocuğun erken doğmasına sebebiyet verilmesi halleri ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmektedir. Bunun haricinde çocuklara ve beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişilere karşı bu suçların işlenmesi de ağırlaştırıcı neden olarak kanunda yer almaktadır. Anılan kişiler haricinde İstanbul Sözleşmesi’nin öngördüğü diğer savunmasız bireyler Ceza Kanunu bakımından ağırlaştırıcı neden olarak öngörülmemektedir.

İstanbul Sözleşmesi’nin 46/d maddesine uygun olarak yürürlükteki Ceza Kanunu çocuklara karşı işlenen suçları özel olarak ağırlaştırmaktadır. Ancak bir çocuğun yanında işlenip çocuğu da mağdur durumda bırakan suçlar ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmemektedir. Örneğin; bir kadın çocuğunun yanında

partneri tarafından darp edildiğinde, ceza sadece temel şekliyle verilir ve herhangi bir ağırlaştırıcı neden uygulanmaz.

İstanbul Sözleşmesi'nin 46/e maddesinde suçun iki veya ikiden fazla kişiyle birlikte işlenmesi (iştirak) ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. TCK 37. madde gereği bir suçu birlikte gerçekleştirenlerden her biri asıl suçlu gibi ceza alır. Bazı suçlarda suçun birden fazla kişiyle işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak öngörülmüştür. Bunlar, cinsel saldırı, çocuğun cinsel istismarı, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarıdır. Diğer suçlarda iştirak ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmemiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 46/f maddesinde suç öncesinde ve esnasında aşırı şiddet uygulanması ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. Suç esnasındaki aşırı şiddet ağırlaştırıcı neden olarak örneğin kasten yaralama suçunda "iyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girme, duyularından veya organlarından birinin işlevini yitirmesi, konuşma ya da çocuk yapma yeteneğini kaybetme, yüzde sabit ize sebep olma" gibi haller bakımından kabul edilmiştir. Ancak uygulamada ve kanunda suç öncesi aşırı şiddetin ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmediği görülmektedir. Örneğin; bir kadın eşi tarafından daha önce yüzünde sabit iz kalacak şekilde darp edilmiş dahi olsa, başka bir darp olayı nedeniyle eşini şikâyet ettiğinde geçmişteki yüzde sabit ize neden olan darp olayı ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmemektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 46/g maddesine uygun olarak yürürlükteki Kanun fiilin silahla işlenmesini ağırlaştırıcı neden olarak kabul etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 46/h maddesinde ciddi fiziksel veya psikolojik zarara maruz kalmak ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. TCK'da özellikle cinsel suçlar bakımından daha önce suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması hali ağırlaştırıcı neden iken bu neden ortadan kaldırılmıştır. Cinsel suçların temel cezalarının artırılması yoluna gidilmiştir. Kanunda yalnızca çocuk düşürme sonucunda kadının beden veya ruh sağlığının bozulması hali ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenmiştir. Bunun haricinde yalnızca beden sağlığının ciddi şekilde bozulması ayrıntılandırılarak örneğin "duyularından veya organlarından birinin işlevini yitirmesi" vb. haller bazı suçlarda ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 46/i maddesinde şiddet uygulayanın daha önce aynı suçlardan hüküm giymesi ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de mevcut Ceza Kanunu'nda daha önce giyilen hüküm ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmemektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 231/5 uyarınca "sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ifade eder." Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanık, 5 yıllık süre içinde kasten yeni bir suç işlemez ise 5 yılın sonunda dava

düşmektedir. Uzun süren soruşturma aşamasından sonra hakaret, tehdit, basit yaralama gibi suçlar için dava açılması halinde genellikle faillere hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya adli para cezası kararları verildiği görülmektedir.

Uygulamada, uyguladıkları şiddetin ardından haklarında hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararı verilen şiddet uygulayanların bu 5 yıllık zaman dilimi içerisinde TCK'da suç oluşturmayacak fiillerle şiddet uygulamaya devam ettiği görülmektedir. Örneğin, eşini dövdüğü için hakkında hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararı verilen bir koca 5 yıllık süresini kadına dayak atmak yerine duvarlara, masalara vurup onu korkutarak doldurmuştur. Bu nedenle kadına yönelik şiddet olaylarında hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararının caydırıcılığı çok zayıftır. Ayrıca yargılamaların uzun sürmesi nedeniyle suç oluşturan fiil 5 yıllık süre içerisinde gerçekleşse bile hükmün 5 sene dolduktan sonra kurulması nedeniyle kadına yönelik şiddet olayları fiilen cezasız kalabilmektedir. Bu durumda şiddet uygulayanın daha önceden ev içi şiddet kapsamında kasten yaralama suçundan sabıkası olsa dahi aynı kişiye karşı yeniden işlediği kasten yaralama suçu yukarıda açıklandığı gibi ağırlaştırıcı sebep oluşturmadığından ve 5 yıllık süre de dolduğundan ilk fiil hükmün açıklanmasının geriye bırakılması nedeniyle cezasız kalırken ikinci fiile yalnızca suçun basit halinden ceza verilmektedir.

Mahkemeler şiddete maruz kalan kadının adli para cezası nedeniyle yeniden mağdur olup olmayacağı konusunda herhangi bir araştırma yapmamaktadır. Bu nedenle de her ne kadar adli para cezaları, kimi zaman para ödemek istemeyen failerin şiddet uygulamasını durdurabilmekteyse de genellikle adli para cezalarının dolaylı mağdurları şiddet gören kadınlar olmaktadır. Zira birliktelik bir şekilde sürüyorsa, birçok erkek ödediği adli para cezasının bedelini ekonomik şiddet olarak kadına yansıtmaktadır.

Türkiye'de kanunen öngörülen cezalar uluslararası hukuk normlarına büyük ölçüde uygun olmasına rağmen erkek şiddetine konu suçların etkin ve adil bir yargılama yapılmayarak ve öngörülenden düşük cezalar verilerek ya da kimi zaman cezasız kalarak sonuçlandığı görülmektedir. Bu ayrımcı uygulamalardan sorumlu kamu personeline hiçbir yaptırımın uygulanmaması KYŞ alanındaki yaygın cezasızlık kültürünü göstermektedir. Bunun en tipik örneklerini, Kanun'da var olan iyi hal indiriminin derinlemesine araştırma yapılmaksızın şiddet uygulayan erkeklere otomatik olarak uygulanması ve "haksız tahrik" indiriminin kanuni tanımından uzaklaşarak cinsiyetçi şekilde erkekler lehine yorumlanması oluşturmaktadır.

Öneriler

- KYŞ davalarında, cezasızlık durumuna yol açan veya cezaların caydırıcı olmasının önüne geçen her türlü indirim, paraya çevirme ve erteleme uygulamasından vazgeçilmelidir.

- Ceza Kanunu'ndaki maddeler İstanbul Sözleşmesi'nin 46. maddesinin öngördüğü biçimde cezaları ağırlaştırıcı unsurları toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun bir biçimde yeniden düzenlemeli ve kadına yönelik şiddeti sona erdirmeye yönelik hukuki tedbirleri almalıdır.

Madde 48- Zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm usulleri veya hükümlerinin yasaklanması

Türkiye'de yürürlükte olan CMK'nın 253. maddesi "uzlaştırma"yı düzenlemektedir. Uzlaştırmanın kapsamı 2016 yılının Kasım ayında ciddi şekilde genişletilmiş ve nasıl uygulanacağı ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olan suçlar ile şikayete bağlı olmasa bile kasten yaralama, tehdit gibi suçlar uzlaştırmaya tabidir. Düzenleme uyarınca silahla yaralama, eşe, alt soya ve üst soya işlenen kasten yaralama suçları uzlaştırmaya tabi değildir. Ancak İstanbul Sözleşmesi ev içi şiddetin/kadına yönelik şiddetin eski eş, eski partner, halihazırdaki partnere karşı işlenen suçların da ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de eski eş/eski partner, halihazırdaki partnere ve onunla birlikte yaşayan diğer şiddete maruz kalan kişilere yönelik kasten yaralama suçlarında bu kişilere uzlaştırma teklif edilemeyeceğini emreden bir düzenleme bulunmadığından uygulamada uzlaştırma teklif edildiği görülmektedir. CMK uyarınca kendisine uzlaştırma teklif edilen kişiler üç gün içinde kararlarını bildirmedikleri durumda teklifi reddetmiş sayılırlar.

Şiddete maruz kalan kadınların STK'lara başvurduklarında sık sık uzlaştırmaya ilişkin sorular sordukları, uzlaştırmayı reddetme veya susarak reddetme haklarının olduğunu bilmediklerini, kendilerini "uzlaşmak zorunda hissettikleri" görülmektedir. Kimi durumlarda kadınlar uzaklaştırma ya da gizlilik kararı olmasına rağmen uzlaştırmacılar tarafından şiddet uygulayanla birlikte uzlaştırma bürosuna davet edildiklerini aktarmıştır. Hâlihazırda görev yapan uzlaştırmacıların toplumsal cinsiyet, KYŞ konusunda eğitim almadıkları bilinmektedir.

Türkiye'de 2013 yılında yürürlüğe giren Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK) " tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi" bakımından uygulanmaktadır. HUAK'taki düzenlemeye göre "aile içi şiddet" olaylarında arabuluculuğa gidilemez. HUAK'taki "aile içi şiddet" kavramının İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun'da yer alan "ev içi şiddet" kavramı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanun koyucunun bu kavramlar arasında birliği sağlamak için değişiklik yapması gerekmektedir. Arabuluculuk eğitimlerinde özel olarak ev içi şiddete ilişkin bir ders verilmemektedir. Arabuluculuk ihtiyari ve gizlidir. Bu nedenle ev içi şiddet kapsamında olsa dahi arabuluculuk süreci ile sonuçlanmış olaylar hakkında bilgi edinmek neredeyse imkânsızdır.

Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi yalnızca zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm usullerini arabuluculuk ve uzlaştırma dahil olacak şekilde yasaklamasına rağmen kadınlar alternatif uyuşmazlık çözümü mekanizmalarına faillerle birlikte davet edilmekte ve pek çok hak ihlaline maruz bırakılmaktadırlar. Kadın ve fail ile aynı anda iletişim kurulduğu görülmekte, kadının bu usulleri reddetmesi durumunda kadının yeniden şiddete maruz kalması riski doğmaktadır. Hükümet İstanbul Sözleşmesi'nin zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm usullerini yasakladığını dolayısıyla kadına yönelik şiddet söz konusu olduğunda isteğe bağlı uyuşmazlık çözümü usullerinin uygulanabileceğini dile getirirse de, kadınların ciddi hak ihlallerine uğramasını önlemek için bu alanın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Öneriler

- Uzlaştırmacılık ve arabuluculuk eğitimlerinde kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet ayrı bir başlık olarak ele alınmalıdır.
- HUAK'taki "aile içi şiddet" kavramının İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun'da yer alan "ev içi şiddet" kavramı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanun koyucunun bu kavramlar arasında birliği sağlamak için değişiklik yapması gerekmektedir.
- Yargıçlar, savcılar ve avukatlara Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin eğitiminin verilmesi, kadın-erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramlarının pekişeceği uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.
- İsteğe bağlı alternatif uyuşmazlık çözümü usulleri kadınlara zarar vermeyecek biçimde işleme koyulmalıdır. Özellikle Adalet Bakanlığı arabuluculuk ve uzlaştırma dahil alternatif uyuşmazlık çözümü usullerinin doğru uygulanması için gerekli tedbirleri almalıdır.

Bölüm VI- Soruşturma, kovuşturma, usul hukuku ve koruma tedbirleri

Madde 50- Ani mukabele, önleme ve koruma

Şiddete uğrayan kadın ve çocukların ilk başvurdukları kurumlar çoğunlukla kolluk güçleri olmaktadır. 6284 sayılı Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği'ne göre; kolluk güçleri gecikmesinde sakınca bulunan hallerde her türlü önleyici ve koruyucu önlemi almak zorundadır. Ancak uygulamada kolluk gerekli tedbirleri zamanında almamaktadır. Kadınların kolluk güçlerine başvurduklarında yaşadıkları sorunların başında, kolluk güçlerinin hiçbir işlem yapmamaları ve kadınlara şikâyetçi olmamaları için baskı yapmaları geliyor. Bazı vakalarda, kolluk kuvvetleri bilinçli fakat açık olmayan biçimde kadınların şiddeti rapor etmeye ilişkin cesaretlerini kırarak tutumlar takınmakta; kadınları karakolda saatlerce bekletmekte ya da resmi işlemi başlatmak yerine kadınlarla iletişime geçerek *şiddet durumunda yasal yolların işlevsiz ve yorucu olduğunu, şikâyetçi olmamanın daha iyi olacağını, sığınakların 'normal kadınlar' için uygun olmadığını* söylemektedirler. Ev içi şiddetin aile içinde çözülmesi gerektiğine yönelik yanlış kanının kolluk güçleri arasında yaygın olduğu, şiddetin normalleştirildiği, darp, yaralama izlerinin görüldüğü ya da kadınların can güvenliklerinden endişe duyduklarını belirttikleri durumlarda dahi önemsenmedikleri, şikâyetlerine ilişkin işlem yapılmadığı kadın örgütlerinin gözlemlediği sorunların başında geliyor. Kadınların karakollarda "eşe itaat etmemek", "eşi tahrik etmek" gibi ithamlarla ve ön yargıyla şiddetten sorumlu tutulduğuna sıklıkla rastlanmaktadır. Kolluk güçlerinin işlem yapmaması bu suçların savcılığa intikal etmemesi, dolayısıyla herhangi bir adli işlemin de başlatılamaması anlamına gelmektedir.

Kolluk güçleri, kimi zaman akut olaylara müdahale etmemektedir. KYŞ alanında çalışan bağımsız kadın örgütlerinin aktardığı bilgiler kolluk kuvvetlerinin olay yerine ulaştıkları durumlarda bile şiddet uygulayan kapıyı açmadığında ya da sokak ortasında müdahale edebilecekleri şiddet olayları karşısında polislerin pasif kaldığını, yalnızca beklediklerini göstermektedir. Soruşturma aşamasında kadınların beyanlarına itibar edilmemesi, delillerin gerektiği gibi toplanmamasına ve böylece genellikle sadece şiddete maruz kalanın ve şiddet uygulayanın tanık olduğu ve başkaca delile ulaşamayan KYŞ olaylarının hukuki süreçlerinin kadınlar aleyhinde ilerlemesine ve nihayetinde şiddet uygulayana ceza verilmemesine yol açmaktadır.

Uygulamada, özellikle cinsel şiddete maruz kalan kadınların başvurularında kolluk güçlerinin kadınların beyanlarının ve diğer delillerin kayıt altına alınmasında gereken hassasiyeti göstermediği görülmektedir. Kolluk kuvvetlerinin, cinsel şiddete maruz kalan kadınlara yalan söyledikleri ve suç konusu cinsel saldırılara rızalarının olduğu varsayımıyla yaklaşmaları, kadınları suçlayıcı şekilde ön yargılı davranmaları delil toplamanın önündeki en büyük engeldir. Diğer şiddet türlerine ilişkin başvurulardakine benzer şekilde cinsel şiddete ilişkin başvurularda da karakolların şikâyetleri ciddiye almadığı, kadınları haklarına ilişkin bilgilendirmediği, gerektiğinde avukat ve tercüman

sağlamadığı, tutanak tutmadığı, delil olabilecek kıyafetleri almaktan imtina ettiği, kadınları hızla hastaneye yönlendirmediği gözlenmektedir.⁸²

6284 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 7. maddesinin 3. bendinde açıkça düzenlenmesine karşın uygulamada ŞÖNİM'in her olayda hayati tehlikesi bulunan kadınların ve çocuklarının il içi ve il dışı nakilleri için araç tahsis edemediği, yeterli sayıda araç ve personelinin bulunmadığı gözlenmektedir. Bu durum kadın ve çocukların sığınağa yerleşmek için saatlerce karakolda beklemek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. 6284 sayılı Kanun'un 5. maddesinde kolluk güçlerinin gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, şiddet uygulayan kişiyi, müşterek konuttan, okuldan, iş yerinden ya da kullanılan diğer müşterek alanlardan uzaklaştırılmasına ve müşterek konutun kadına tahsis edilmesine karar verme yetkisi bulunmasına rağmen uygulamada kolluk güçlerinin şiddet uygulayanı evden uzaklaştırmadığı pek çok örnek bulunmaktadır.

Mevzuat uyarınca kolluk güçlerinin verebileceği tedbir kararlarından bir diğeri de, şiddete maruz kalan kadınlara yakın koruma tahsis etmektir. Uygulamada ise, kadınlar, yakın koruma hizmetinden yararlanmada zorluklar yaşamaktadır. Yakın koruma talebiyle kolluk güçlerine başvuran kadınlardan, "herkese koruma verilemeyeceği" söylenerek geri çevrilenler olmaktadır. Özellikle can güvenliği tehdidi olan kadınlara koruma polisi tahsis edilmesi 6284 sayılı Kanunda düzenlenmiştir. Uygulamaya ilişkin temel problem kendilerine tahsis edilen korumanın ulaşım, yemek gibi masraflarını kadınların ödemek zorunda olmalarıdır. Pek çok kadının şiddetle mücadele ederken yoksullaştığı bilinen bir olguyken, kadınların bu masrafları karşılamasını beklemek bu tedbiri işlevsiz kılmaktadır.

Kolluk güçlerinin, kadınları yanlış ya da eksik bilgilendirmeleri telafi edilemez hak kayıplarına neden olmaktadır. Kolluk güçlerinin en sık yaptığı yanlış bilgilendirmelerden biri, kadının önleyici/koruyucu tedbir kararı alabilmesi için olayın gerçekleştiği bölgedeki karakola başvurması gerektiğinin söylenmesidir. Bu yanlış bilgilendirmeden dolayı, kendisine şiddet uygulayan kişinin olduğu bölgeye gitmek istemeyen, güvenlik riski olan kadınlar 6284 sayılı

⁸²Bu rapor boyunca bahsedilen kötü uygulamalar KYŞ alanında çalışan kadın örgütleri tarafından faaliyet raporlarında ve izleme raporlarında kayda geçirilmiştir. Her yıl düzenlenen Kadın Sığınakları ve Dayanışma Merkezleri Kurultayı'nda farklı illerden kadın örgütleri karşılaştıkları yapısal sorunları gündeme getirmekte ve kolluk güçlerinin ihlalleri bunlar arasında önemli yer tutmaktadır. Ayrıca bu türden vakalarla karşılaşıldığında kadın örgütlerinin tutumu bu uygulamaların önüne geçilmesi için denetim ve koordinasyondan sorumlu ilgili mercileri bilgilendirmek yönündedir.

Bkz. Kadın Dayanışma Vakfı faaliyet raporları için:

<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/konular/yayinlar>

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı faaliyet raporları ve izleme raporları için:

<https://www.morcati.org.tr/tr/neler-yapiyoruz/faaliyet-raporlari>

<https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>

Kadın Sığınakları ve Dayanışma Merkezleri Kurultayı bileşeni kadın örgütlerinin yayınları için:

<http://www.siginaksizbirdunya.org/tr/yayinlarimiz>

Kanun'da düzenlenen koruyucu ve önleyici tedbir kararlarını alamadıkları gibi şikâyetçi olmaktan da vazgeçebilmekteler.

Kolluk güçlerinin şiddete maruz kalan ile şiddet uygulayan arasında yaygın bir şekilde barıştırmacılık yaptığı görülmektedir. Kadınlar şikâyetçi olmak ya da aldıkları tedbir kararlarının süresini uzatmak için gittikleri karakollarda kendilerine şiddet uygulayan kişilerle bir araya getirilmekte, barıştırılmaya çalışılmaktadır.

Kolluk görevlilerinin verebilecekleri en önemli koruyucu tedbirlerden biri, şiddete maruz kalan ya da maruz kalma riski olan kadın ve beraberindeki çocukların talepleri ve beyanları doğrultusunda bir kadın sığınağına yerleştirilmesidir. 15 Temmuz 2016 sonrasında çıkarılan KHK'ler ile birçok personel ihraç edilmiş, görevden uzaklaştırılmış ya da bazılarının görev yeri değiştirilmiştir. 15 Temmuz öncesinde de yaşanan personel yetersizliği ve aksaklıklar, 15 Temmuz sonrasında katlanarak büyümüş ve kadınların mağduriyeti artmıştır.⁸³ Kadın dayanışma merkezlerine başvuran kadınların verdiği bilgilere göre acilen sığınağa yerleştirilmesi gereken danışanlar 12 saati bulabilen ve kimi durumlarda aşan sürelerle personel ve araç yetersizliği nedeniyle karakollarda bekletilmektedir.

Bu örnekler ışığında, Sözleşme'nin 50. maddesi bakımından ciddi aksaklıklar ve ihlaller yaşanmaktadır.

Öneriler

- Şiddete maruz kalan kadın ve çocukların çoğunlukla ilk birim olarak başvurduğu kolluk görevlilerinin KYŞ alanında başvuru alma ve yönlendirme yapma konusunda eğitilmiş, tecrübeli ve ayrıca toplumsal cinsiyete duyarlı ve tercihen kadın personel olması sağlanmalıdır.
- KYŞ alanındaki yasal düzenlemelerin anlatıldığı eğitimlerin oluşturulacak özel birimlerde çalışan personele belirli aralıklarla verilmesi ve yasaları uygulamayan personele yaptırımlar uygulanması gerekmektedir. Eğitimler kadın örgütleriyle iş birliği yapılarak gerçekleştirilmelidir.

Madde 51, 52, 53 ve 56- Risk değerlendirmesi ve risk yönetimi, Acil durumlarda uzaklaştırma emirleri, Engelleme veya koruma emirleri ve Koruma tedbirleri

6284 sayılı Kanun ile şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin koruma kararı talep etmesi mümkündür. Kanun; şiddet türlerini ekonomik, fiziksel, psikolojik ve cinsel olarak saymıştır. Dolayısıyla bütün bu şiddet türleri için kadın ve çocuklar başvuru yapabilmektedir. Ancak kadın

⁸³http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/712329/OHAL_de_kadin_hakki_hic_yok.html
<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/KADIN-DANI%C5%9EMA-MERKEZ%C4%B0-2016-FAAL%C4%B0YET-RAPORU.pdf>

örgütlerinin tüm itirazlarına rağmen Kanun'un başlığına eklenen "Ailenin Korunması" ifadesi ve tüm aile bireylerinin bu Kanun kapsamına sokulması, yani Kanun'un cinsiyetsizleştirilmesi, zaman zaman erkeklerin de şiddet gördüğü iddiasıyla kadınlar aleyhine Kanun'dan faydalanması sonucunu doğurmuştur. Bu durum erkekler tarafından, özellikle boşanma davası olan durumlarda kadınlar aleyhine kullanılmaktadır.

Kanun uyarınca; koruma ve uzaklaştırma kararları için en yakın ve güvenli kolluk birimi, mülki amirlikler veya aile mahkemelerine başvuru imkânı bulunmaktadır. Kadınlar ciddi tehlike altındayken ve acil durumlarda, yaygınlığından ve doğrudan ulaşabilme imkânından dolayı en çok kolluk birimlerine başvuru yapmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin 50. Maddesi uyarınca kolluk güçlerinin sadece şiddet gerçekleşikten sonra akut durumlarda müdahale etmek değil, şiddeti önlemek için gerekli tedbirleri alma sorumluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla 6284 sayılı Kanun kolluk birimlerine koruma ve uzaklaştırma kararı verme yetkisi tanımıştır. Ancak kolluk birimleri verdikleri kararı bir iş günü sonrasında hakim onayına sunmak zorundadır. Genellikle koruma kararı en geç 2 gün içinde verilmektedir.

Kanun'un açık hükmü doğrultusunda, tedbir kararlarının verilmesinde delil aranmamaktadır. Ancak kadınların bu durumu kötüye kullanabileceği, yalan söyleyebileceği, dolayısıyla delil görmeksizin bu kararları vermelerinin kendileri için zor olduğunu söyleyen hakim sayısı oldukça fazladır. Özellikle, evlilik durumunda konutun kadına tahsis edilmesi ve şiddet uygulayan erkeğin evden uzaklaştırılması tedbiri konusunda hakimlerde delil arama eğilimi olduğunu görmekteyiz. Evden uzaklaştırma tedbirini "ağır" bir yaptırım olarak gören hakimler, bu konuda şiddetin varlığına ilişkin herhangi bir delil görmeden evden uzaklaştırma tedbiri vermekten kaçınabilmektedir. Hatta bir hakim, evden uzaklaştırma kararı konusunda "Kadınların kocalarını evden gönderip sevgililerini evlerine almadıklarını nereden bileceğiz" şeklinde beyanda bulunmuştur. Hakimlerin bu eğilimi, "acil ve ciddi" hallerde kadınları delil gösterme zorunluluğuna itmekte, delil göstermeyen kadının ise başvurusu "uzaklaştırma kararı" bakımından reddedilebilmektedir. Bu algının bir diğer önemli sonucu olarak koruma kararlarının süresini kısaltma eğilimi olduğu gözlemlenmektedir.

Koruma ve tedbir kararı için başvuru ücretsizdir. Kanun, koruma tedbirlerinin en çok altı aya kadar verileceğini düzenlemiştir. Kanuna göre gerekli hallerde bu süre uzatılabilmektedir, ancak hakimler uzatma kararı vermek yerine genellikle yeni bir koruma başvurusunda bulunulmasını ve yeniden delil sunulmasını talep etmektedirler. Kanun'un yürürlüğe girdiği ilk dönemlerde hemen hemen bütün koruma kararları en üst süre olan 6 ay için verilirken, son 2 yıl içindeki eğilimin açık bir biçimde karar sürelerinin kısaltılması yönünde olduğunu görmekteyiz. Son dönemde kadın ve çocukları için verilen koruma kararları başvuranların farklılıkları ve somut ihtiyaçları gözletilmeksizin standart bir yaklaşımla 1-2, en fazla 3 ay için verilmeye

başlanmıştır. Koruma kararlarının tebliğ edilmesi ve takip edilmesinde yaşanan aksaklıklar göz önüne alındığında bu sürelerin çok kısa olduğunu ve kararların etkisini ciddi şekilde azalttığını söylemek mümkündür. Kadınlar, kısa süreler içinde yeniden tedbir kararına başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle güvenlik riski yüksek kadın ve çocuklar için bu durum önemli sıkıntılar doğurmaktadır. Son bir yıl içinde 6 ay için verilen koruma kararları sayıca oldukça azalmıştır.

Koruma tedbirleri için yapılan başvurular sonucunda kararlar bazen aynı gün, bazen ertesi gün, en geç 2. gün verilmektedir. Kararların gecikmeksizin verilmesi konusunda genel olarak bir sorun yaşanmazken, kararların tebliğe çıkartılması ve karşı tarafa ulaştırılması konusunda oldukça yavaş davranılmakta ve önemli problemler yaşanmaktadır. Acil olması sebebiyle ertesi gün alınan bir koruma kararının, karşı tarafa 10 gün sonra tebliğe çıkarıldığını, 15. günün sonunda hala şiddet uygulayanın eline geçmediğine tanık oluyoruz.

Koruma kararının 1-2 ay verildiği durumlarda, sürenin önemli bir kısmı kararın şiddet uygulayana tebliğ edilmesine harcanmaktadır. Koruma kararlarının verilmesi ve uygulanması arasında geçen bu süre kadınlar için en büyük sorunlardan birini teşkil etmektedir. Şiddet uygulayan koruma kararı eline geçmediği için uyguladığı şiddete ve ihlallere devam ederken, henüz tebligat yapılmadığı için kadınlar ihlal sebebiyle mahkemeye başvuramamaktadır.

Kanun'a göre tedbir kararlarına aykırılık halinde şiddet uygulayana 3-10 gün arası zorlama hapsi verilir. Her ihlal durumunda zorlama hapsinin süresi artırılır. Uygulamada, koruma kararlarının ihlal edildiğine ilişkin delil ile birlikte kararın verildiği Mahkeme'ye başvurulması veya kolluğa ihlalin varlığına ilişkin ihbar yapılması gerekmektedir. Ancak bazen kolluk güçlerinin yapılan ihbarlara rağmen işlem yapmadıkları görülebilmektedir. Birçok kadın, tedbir kararının ihlal edildiğini birkaç kez bildirdikten sonra işlem yapılmadığı için ihlalleri bildirmekten vazgeçmektedir.

Mahkeme veya savcılığa yapılan ihlal bildiriminin değerlendirilmesi için ise bir duruşma günü verilmekte ve bu duruşma tarihi ihlalden yaklaşık 2-3 ay sonra olmaktadır. Duruşmada hakim, zorlama hapsi verebilmek için şiddet uygulayanın koruma kararından haberdar olup olmadığını ve kararı ihlal edip etmediğini tarafları dinleyerek değerlendirmektedir. Maalesef bu uygulama, koruma ve uzaklaştırma kararına rağmen şiddet uygulayan ile şiddete maruz kalanı karşı karşıya getirmektedir. İhlalden birkaç ay sonra zorlama hapsi verilmesi ise kararların caydırıcılığını ve etkililiğini oldukça düşürmektedir. Bu anlamda, Sözleşmenin 53. maddesinin 3. Fıkrası gereğince koruma kararlarının ihlallerinin yeterince etkili, orantılı ve caydırıcı bir biçimde cezalandırılmadığını söylemek mümkündür.

Sözleşmenin 51. maddesi kapsamında; tüm sorumlu kurumlarda ölüm riski, durumun ciddiyeti ve şiddetin tekrarlanma riskinin değerlendirilmesi ve

riskleri göz önünde bulundurmada eksiklik ve ihlaller yaşandığı görülmektedir. Sığınakların yerleri ile buralarda kalan kadın ve çocukların bilgilerinin gizli tutulması gerekliliğine rağmen, polis merkezleri veya mahkemelerden resmi yazı veya telefonla kadınların ilgili sığınakta kalıp kalmadığının bilgisi istenebilmektedir. Polislerin kadının yerinin bulunması için şiddet uygulayanla ya da kadının yakınlarıyla iş birliği yaptığı, sığınakta kalan kadınların eşleriyle barıştırılmaya çalışıldığı örneklerle karşılaşmaktadır.

Mahkemece verilen gizlilik kararlarının uygulanması ise başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Öncelikle kurumların, kadınların şiddet uygulayan karşısında gizlilik kararı almasının ardından bu kararı nasıl uygulayacaklarını bilmemesinden ve gizlilik ilkesine gereği gibi riayet etmemesinden kaynaklı sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca gizlilik kararı resmi kurumların sistemlerine otomatik işlenmeyebildiğinden, kadınlar gizlilik kararı ile birlikte kurumları tek tek dolaşmak zorunda kalmaktadırlar. Kurumların bilgisizliği ve gerekli teknik altyapının oluşturulmamış olması gizlilik kararlarının uygulanmasını geciktirmektedir veya engellemektedir. Özellikle can güvenliği tehlike altındaki kadınlar ve çocuklar bakımından bu gecikmeler önemli riskler yaratmaktadır.

Faillerin az da olsa ceza aldığı vakalarda ise infaz hukuku bakımından hiçbir önlem alınmamış durumdadır. Sık sık çıkarılan aflar veya şartlı tahliye hükümlerinden yararlandırılan failerin dışarı çıktıklarında yaptıkları ilk iş kadınları yaralamak veya öldürmek olmaktadır. İnfaz kurumları hiçbir şekilde kadın mağdurları, en azından kendisinin ve ailesinin tehlikede olabileceği durumlarda, failin kaçtığından veya geçici veya sürekli olarak serbest bırakıldığından haberdar etmemektedir.

Öneriler

- Koruma ve uzaklaştırma kararlarının sürelerinin standart bir yaklaşımla değil risk analizinin ardından belirlenecek somut ihtiyaçlara göre belirlenmesi ve etkin koruma sağlanması için sürelerinin kısa tutulmaması gerekmektedir.
- Koruma ve uzaklaştırma kararlarının ilgili kişilerin varsa cep telefonlarına kısa mesaj olarak veya kişinin derhal aranarak tutanak eşliğinde tebliğ edilmesi gibi süratli çözümler getirilmesi tedbir kararlarının etkin uygulamasına katkı sağlayacaktır.
- Koruma ve uzaklaştırma kararlarının ihlal edildiği durumlarda etkin ve caydırıcı yaptırımların gecikmeksizin uygulanması için hızlı bir yargılama yapılmalıdır.
- Şiddete maruz kalan kadın ve çocuklar hakkında verilen gizlilik kararların uygulanmasında kadınlara idari yük yüklemekten ve gizliliklerini ihlal etmeden uygulamaya sokulacak bir altyapı sisteminin geliştirilmesi Devletin en önemli yükümlülüklerinden biri olmalıdır.

Madde 54 ve 55- Soruşturmalar ve kanıtlar ile Ex parte (nizasız) ve ex officio (re'sen) yargılama

Türkiye'deki hukuki mevzuatta, özellikle ceza hukuku alanında, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı hak ihlallerini tanımlayıp kadına karşı suçları özel hükümlere bağlayan bir yasal bakış açısı ve ona uygun düzenlemeler bulunmamaktadır. TCK'da resen soruşturma yetkisi tanınan suçlar genellikle topluma, millete, devlete yönelik suçlar olarak değerlendirilmiş, kadınlara yönelik şiddet oluşturan eylemler ise genellikle kişiye karşı suçlar başlığı altında ve çoğu da şikâyete bağlı olarak düzenlenmiştir. 2005 yılında yapılan Ceza Kanunu değişikliğinden önce cinsel şiddet suçları "Topluma ve Genel Ahlaka Karşı Suçlar" başlığı altındayken, yeni Ceza Kanunu ile "Kişiye Karşı Suçlar Başlığı" altında düzenlenmesi olumlu bir gelişmedir.

Kadına karşı pozitif ayrımcılık uygulanması ilkesi İstanbul Sözleşmesi'nin bütününde yer almaktadır. Ancak iç hukuktaki düzenlemelerde kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve kadınların korunması için gerekli olan özel önlemlerin alınmasını öngören düzenlemeler yeteri kadar yer bulmamaktadır.

Özellikle TCK'nın bütünü ve sistematığında, kadına yönelik şiddetin görünür kılınması, toplumsal cinsiyet algısının değişmesi, kadınlara yönelik şiddetin gerçekten caydırıcı şekilde soruşturulması, yargılanması ve cezalandırılması gibi bir amaç güdülmemektedir.

Fiziksel şiddet, yaralama (TCK md. 86), cinsel saldırı (TCK md. 102, 104, 105), tehdit (TCK md. 106), konut dokunulmazlığının ihlali (TCK md. 116), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (TCK md. 117), hakaret (TCK md. 125), haberleşmenin gizliliğini ihlal (TCK md. 132), özel hayatın gizliliği (TCK md. 134) gibi suçlar 6 aylık şikâyet süresi içinde mağdurun şikâyetine bağlı olarak soruşturulmakta ve mağdurun şikâyetini geri alması halinde, soruşturma veya yargılamaya son verilmektedir. Bu suçların hiçbirinde savcıların resen işlem başlatma yetki ve yükümlülükleri bulunmamaktadır. Bu durum, kadınların erkek failer tarafından şikâyetini geri almak üzere tekrar tekrar baskı görmelerine ve çoğu kez buna mecbur kalmalarına yol açmaktadır. Ayrıca bu suçların pek çoğunun uzlaştırma kapsamında (CMK md.253) olması kadınların failer ile bir araya gelmesine ve uzlaşmaya zorlanmasına sebep olmaktadır.

TCK'da, takibi şikâyete bağlı olmayan suçlara da yer verilmiştir. Bunlar; öldürme (TCK md. 81), basit olmayan yaralamalar (TCK md. 86/1), cinsel saldırının nitelikli halleri (TCK md. 102/1'den sonraki bentler), şantaj (TCK md. 107), eziyet (TCK md. 96), hürriyetten yoksun bırakma (TCK md. 109) gibidir. Bu suçlarda mağdur şikâyet etmese bile suçun işlendiğini haber alan cumhuriyet savcısı resen soruşturma başlatabilmektedir. Bu suçlarda, takip şikâyete bağlı olmadığından, mağdur şikâyetini geri alsa dahi yargılama sürmektedir.

Türkiye'de, yaşadığı şiddet nedeniyle travmaya girmiş ve yeterince korunamayacağı konusundaki haklı endişelerinden, toplum baskısından, psikolojik olarak güçlenemediğinden veya failin saldırılarına hala muhatap

olduğundan dolayı 6 aylık yasal başvuru süresini geçiren birçok kadın ve bu nedenle cezadan kurtulan sayısız erkek mevcuttur. Aynı nedenlerden şikâyetini geri almak zorunda kalan sayısız kadın da bulunmaktadır.

Dolayısıyla, kadına yönelik cinsiyete dayalı gerçekleşebilecek birçok suçun şikâyete bağlı olması halinin yarattığı bir yasal engel vardır. Şikâyet etme cesareti bulan kadınların kolluk ve yargıda yaşadıkları ikincil travmalar ve bu süreçte güçlendirici hiç bir destek almamaları nedeniyle, kadınlar, failin ceza alması sürecinde yalnız kalmaktadırlar. Bu suçlarda, resen işlem başlatılmadığı gibi şikâyetten vazgeçme üzerine başlatılan işlemler ve davalar da fail lehine sonuçlandırılmaktadır.

Kadın Örgütlerinin Davalara Müdahilliği

Sivil toplum kuruluşlarının veya sivil toplum aktörlerinin ve ev içi şiddet danışmanlarının kanuni takibat esnasında mağdurları hukuken de desteklemesi veya yardımcı olmasına ilişkin Sözleşmenin 55. Maddesinin açık hükmüne karşı bu noktada oldukça önemli sorunlar yaşanmaktadır.

1980'lerde başlayan ikinci dönem Türkiye kadın hareketi ile kadınlar, kadına yönelik erkek şiddeti üzerine kafayı çok yormuş ve kadınların haklarının iyi savunulabilmesi amacı ile kadına yönelik şiddet ile en az beş yıldır uğraşan kadın örgütlerinin kadınlarla ilgili şiddet davalarında müdahil sıfatı ile yer almasını talep etmiştir. Kadına yönelik erkek şiddeti davalarında, şiddet tehdidi altına olan bütün kadınlardır. Hiçbir kadın şiddetten masun değildir. Bu nedenle şiddet mağdurlarının haklarının hakkı ile savunulabilmesi için bu davalarda kadına yönelik erkek şiddeti ile tabanda çalışan kadın örgütlerinin katılımcı sıfatı ile yer alması gerekir. Ancak KYŞ davalarını takip etmek isteyen bağımsız kadın örgütlerinin müdahillik talepleri, İstanbul Sözleşmesi hatırlatılmasına rağmen, Mahkeme heyetleri tarafından "suçtan mağdur olunmadığı" gerekçesiyle reddedilmektedir. Bağımsız kadın kuruluşlarının davalarda katılımcı olmasını reddeden mahkemeler, aynı davalarda ASPB'nin katılım taleplerini kabul etmektedir.

Hükümetin eril zihniyete sahip politikaları, kadınların bugüne kadar sahip oldukları haklarını da ellerinden almak için çeşitli kurallar koymaktadır. Kadınlara destek olacak kadın kuruluşlarına da çeşitli zorluklar çıkartılmaktadır.

Öneri

- Kadına yönelik erkek şiddeti ile en az beş yıldır tabanda çalışan hükümet dışı kadın kuruluşlarına ceza ve hukuk davalarında müdahil olma hakkı iç hukuk düzenlemeleri ile tanınmalı ve İstanbul Sözleşmesi Mahkemelerce dikkate alınmalıdır.

Madde 57- Hukuki yardım

Barolar tarafından verilen ücretsiz avukat desteğine ilişkin Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği uyarınca avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayan herkes avukatlık hizmetlerinden

yararlanmaktadır. Uygulamada kadınların adli yardımdan yararlanıp yararlanamayacağı mevcut gelir durumuna göre belirlendiği için aynı gelire sahip ancak çocukları dahil bakmakla yükümlü olduğu kişiler ya da kronik hastalıkların yol açtığı sağlık giderleri vb. dolayısıyla alım gücü düşük olan kadınların adli yardımdan yararlanamadığı durumlarla karşılaşmaktadır.

Türkiye’de her bir baroya bağlı Adli Yardım Büroları bulunmaktadır. Adli yardımdan yararlanabilmek için başvuru sırasında sunulması gereken belgeler barodan baroya farklılık göstermekte, baro yönetimlerinin tutumuna göre başvuruyu kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı şartlar konulabilmektedir. Örneğin, İstanbul’da adli yardımdan yararlanabilmek için fakirlik belgesi ve ikametgah belgesi sunulması yeterliyken Ankara’da bu belgelerin yanı sıra Mal Müdürlüğünden alınacak kişilerin üzerinde taşınmaz mal bulunmadığını gösterir belge, Sosyal Güvenlik Kurumundan alınacak maaşı ya da ücreti olmadığını ya da yalnızca asgari ücret aldığını gösterir belge ve nüfus cüzdanı fotokopisi talep edilmektedir. Belge sayısının artması kimi zaman evden çıkma olanağı hiç olmayan ya da son derece sınırlı olan kadınların hukuki yollara başvurmalarını zorlaştırmaktadır. Acil durumlarda kadının belge sunma olanağı bulunmamasına rağmen ücretsiz avukat ataması yapılabilmesi baroların inisiyatifine kalmaktadır. Adli Yardım Büroları kadınların başvurularını belge eksikliğinden zaman zaman reddetmektedirler. Örneğin, bir kadının şiddetten uzaklaşmak için ikamet ettiği evde ayrılarak şehir değiştirdiğinde fakirlik belgesi ve ikametgâh alabilmesi kolay olmamaktadır. Bu tür durumlarda kadınlar STK'lara, kadın danışma/dayanışma merkezlerine başvurmaktadır. Özellikle kadın danışma/dayanışma merkezleri bu tür durumlarda ilgili baro adli yardım bürolarını arayarak belge istenmemesi gerektiğini anlattıktan sonra ilgili Adli Yardım Büroları evrak istemekten vazgeçebilmektedirler.

Her baroda olmasa da, Türkiye’nin birçok Adli Yardım Bürosu, 6284 sayılı Kanun’a ilişkin eğitim vermektedir. Örneğin İstanbul Barosu Adli Yardım Bürosu, 6284 sayılı Kanun’a ilişkin eğitimden geçmeyen avukatlara 6284 sayılı Kanun gereği önleyici ve koruyucu tedbir kararı almak isteyen kadınların başvurularını yönlendirmemektedir. Ancak kimi zaman 6284 sayılı Kanun’a ilişkin eğitimden geçen avukatların dahi Kanun’da düzenlenen “gizlilik” tedbiri, “geçici velayet, geçici nafaka” gibi tedbirleri isteyebileceklerini bilmedikleri, üstelik başvurucuları yanlış yönlendirdikleri gözlenmektedir. Bu durum eğitim içeriğinin yeterli olmadığını, KYŞ konusunda gereken hassasiyeti göstermeyen avukatların odak noktalarının alacakları ücret olduğunu göstermektedir. Atanan avukat KYŞ konusunda hassasiyet göstermez ise kadına görüşme randevusunu geç verebilmektedir. Bu tür durumlarda zaman zaman kadınlar avukat değişikliği talebi ile Adli Yardım Bürolarına başvurumaktadırlar.

Türkiye’nin Güneydoğusu’nda bulunan bazı illerde ise avukat yetersizliği ve bütçe eksikliği sebebiyle adli yardım oldukça sınırlı bir biçimde yapılmakta, şiddet vakalarına öncelik tanınmamaktadır. Örneğin Kilis Barosu’na kayıtlı yalnızca altmış civarı avukat bulunmakta, bütçe ise Türkiye Barolar Birliği

tarafından avukat ve nüfus sayısına göre dağıtılmaktadır. Kadına karşı şiddet vakalarının yüksek olduğu bu kentte, birçok adli yardım talebi bütçe yetersizliğinden reddedilmekte, şiddet mağdurları bu sebeple haklarını arayamamaktadır.

Kadınların üzerine kayıtlı herhangi bir mal bulunduğu veya asgari ücretle çalışsa dahi bir maaşı bulunduğu durumlarda barolar tarafından ücretsiz avukat ataması yapılamamaktadır. Barolar adli yardım hizmetine ayırdıkları bütçe sebebiyle Adalet Bakanlığı tarafından denetlenmektedir. Dolayısıyla, kadınlar asgari ücretle çalıştığında veya çalışmadığı halde sadece üzerlerine bir araba veya ev kayıtlı olduğunda ücretsiz avukat hizmetinden yararlanamamakta ve adalete erişim noktasında avukatsız kalmaktadırlar.

Öneriler

- KYŞ dosyalarında, kadınların maddi durum değerlendirmesinin daha esnek ve objektif bir biçimde, gelir gider dengesi gözetilerek yapılarak ihtiyaç sahibi kadınlara avukat atamasında daha öncelik verilmelidir.
- Adli yardım aracılığıyla atanan avukatların alanda çalışan kadın örgütlerinin de katkısıyla hazırlanan ve katılımcıların KYŞ ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki ulusal ve uluslararası düzenlemelere dair bilgi birikimlerini ve farkındalıklarını arttırmaya yönelik eğitimlerden geçmiş olması çok önemlidir.

Bölüm VII- Göç Ve İltica

Madde 59, 60 ve 61

Suriye’de 2011 yılında başlayan çatışmalar sebebiyle milyonlarca insan yerinden edilmiş, Türkiye çatışmalarla birlikte çok yoğun göç almaya başlamış ve “transit” ülke olmaktan çıkarak “hedef” ülke haline gelmiştir. Türkiye’nin bu yoğun göç öncesinde mevcut etkili ve kapsamlı göç politikaları bulunmamaktaydı. Bu eksiklik göçün yoğunlaşmasından sonra da giderilmemiş ve “geçici” önlemlerle idare edilmeye çalışılmıştır. Hükümet, Suriye’den gelen göçmenlerle çalışan ulusal ve uluslararası kuruluşların araştırmalarının sonucunda göçmenlerin uzun süre Türkiye’de yaşamaya devam edecekleri gerçeğini kavrayınca geçici statüye ek olarak yine kalıcı olmayan, yetersiz entegrasyon politikaları oluşturmaya başlamıştır. Bugün itibariyle hala uzun vadeli ve kapsamlı bir strateji mevcut değildir.

Çoklu ayrımcılığa maruz kalan göçmen kadın ve LGBTİQ’lar için sözleşmeyle uyumlu koruyucu ve destekleyici mekanizmaların oluşturulması ve bu kişilerin oluşturulan mekanizmalardan faydalanabilmesi için öncelikle Türkiye’deki statülerini belirleyen kanunların mülteci hukukunu düzenleyen uluslararası sözleşmelerle uyumlu olması gereklidir. Bu nedenle göç ve iltica bölümü İstanbul Sözleşmesi’nin yanında, 1952 Cenevre Sözleşmesi, İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Palermo Sözleşmesi gibi diğer ilgili uluslararası insan hakları belgeleri dahil bütünlüklü olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye’de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, dört farklı uluslararası koruma statüsü bulunmaktadır. Bunlar; mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleridir.⁸⁴ 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan Türkiye, sözleşmeye koyduğu çekinceyle coğrafi sınırlama getirmiştir. Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü verilebilirken, Avrupa dışındaki ülkelere Türkiye’ye gelen ve uluslararası koruma talep eden kişiler için “şartlı mülteci” statüsü tanınır. Türkiye; 1951 Cenevre sözleşmesi gereği şartlı mülteci statüsündeki kişilerin üçüncü ülkeye yerleşmelerine kadar yasal olarak ülkede kalmalarını ve temel insani haklara erişimlerini sağlamak ve güvence altına almakla yükümlüdür. “İkincil koruma”, mülteci veya şartlı mülteci şartlarını taşımayan fakat bireysel olarak kendisine yönelik şiddet olaylarından kaçan veya vatansız olan kişiler için tanınan statüdür. “Geçici koruma”, acil ve geçici olarak kitleler halinde göç edenlere uluslararası koruma taleplerinin olup olmadığına bakılmaksızın sağlanan bir korumadır. Bu statü ulusal hukuka 22 Ekim 2014 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikle Suriye’de yaşanan savaşla beraber başlayan göç akımından sonra eklenmiştir. Statünün bir yönetmelikle verilmesinin en büyük risklerinden biri, düzenlemelerin idari işlem olmaları sebebiyle diğer bir idari işlemle kolayca geri alınabileceği; kanunların sahip olduğu güvenceli statüye sahip olmamalarıdır. Bu aynı zamanda, geçici

⁸⁴ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 61,62, 63 ve 91.

koruma ile bağlantılı olan yasal işlem ve uygulamaları yapan kişilerle bunlara itiraz prosedürlerini yürüten kişilerin çoğunlukla aynı idari organa mensup oldukları tehlikesini yaratmaktadır.

04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur.

GİGM'in 2017 resmi verilerine göre; Türkiye'de yaklaşık 3.038.480 kayıtlı Suriye vatandaşı bulunmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin yüzde 10'undan azı (246.080) Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) idaresinde olan 10 farklı ilde bulunan 24 kampta (geçici barınma merkezi) yaşamaktadır. 1.412.960 kayıtlı Suriye vatandaşı kadın bulunmaktadır.⁸⁵ Kayıtlı olmayan -özellikle kadın-Suriye vatandaşı sayısının da oldukça yüksek olduğu tahmin edilmektedir. 31.03.2017 tarihi itibarıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye istatistiklerine göre; Afganistan, İran, Irak Somali ve diğer ülkelerden gelen kayıtlı mülteci ve sığınmacıların sayısı; 306.791'dir. Bu sayının 46.127'si çocuk, 70.842'si kadınlardan oluşmaktadır.⁸⁶

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 48. maddesinde refakatsiz çocuklar, engelliler, yaşlılar ve hamile kadınlar "özel ihtiyaç sahibi kişi" olarak tanımlanmıştır. YUKK'nin 67. maddesinde bu kişilerin sağlık hizmetleri, psiko-sosyal hizmetler, rehabilitasyon hizmetleri ve diğer destek ve yardımlardan yararlanırken öncelik sahibi olacağı ve işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalanlara gereken tedavinin sunulacağı belirtilmiştir. 6284 sayılı Kanundan yararlanmak için vatandaş olma şartı olmadığı için geçici koruma altında olan ve cinsiyet temelli şiddete maruz kalan kişiler için, 6284 sayılı Kanun kapsamındaki önleyici ve koruyucu tedbirler uygulanır. Bu kişilerin adli yardımdan yararlanması da mümkündür. Ancak pratikte bu mekanizmaları kullanabilmelerini kolaylaştıracak birimlerin işlevsel olmadığı, gerekli planlamanın ve bütüncül stratejilerin geliştirilmediği görülmektedir.

Başta Suriyeliler olmak üzere hem göçmen, hem Türkiyeli kadınların maruz kaldığı en yaygın cinsiyet temelli şiddet biçimlerinden biri olan erken ve zorla evlendirme, çoklu evlilikler; bilhassa savaşın yarattığı yerinden edilmenin, yoksulluğun ve geleceksizliğin de etkisiyle artmakta ve derinleşmektedir. Üstelik bu uygulamalar, kültürel ve dini zeminde çeşitli toplumsal kabullerle

⁸⁵ GİGM verileri, bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

⁸⁶ Mart 2017 İtibarıyla BMMYK Türkiye İstatistikleri , Kayıtlı Mülteci ve Sığınmacıların Yaş, Cinsiyet ve Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı, bkz. [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(67\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(67).pdf)

meşrulaştırmanın en çok görüldüğü sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷ Ev içi zorunlu işçiliğin ve cinsel şiddetin bir biçimi olarak kabul edilmesi gereken erken ve zorla evlendirme, insan ticareti bakımından da ele alınması gereken çok boyutlu bir sorundur. AFAD'ın raporuna göre 15-18 yaş arasındaki kadınların %15'i evlidir.⁸⁸ Erken ve zorla evlendirme suçu, sadece kanunen tanınmış evlilikleri kapsayacağından, çocukların dini nikahla zorla evlendirilmesinin önüne geçecek bir düzenlemeye de gereksinim vardır. Göçmen kadınlara yönelik cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetle ilgili yapılan çalışmalarda evli ve hamile çok sayıda çocukla karşılaşmaktadır. Bu evliliklerin Türkiye'ye geldikten sonra ve pek çoğunun Türkiyeli din hizmetleri görevlileri tarafından gerçekleştirildiği, yani resmi olmadığı bilgisi alınmıştır. Suriyeli nüfusun Türkiye'ye kitlesel göçü ile birlikte Suriyeli kadınlara ve kız çocuklarına yönelik sömürünün en yoğun biçimlerinden biri olarak varlığını sürdüren, "himaye altında olma" gibi bir toplumsal kabulün zemin oluşturduğu bu evlilikler, hiçbir koruma mekanizmasına erişimi olmayan kadınların para karşılığında evlenmeye zorlanması ile gerçekleşmektedir.⁸⁹

Erken ve zorla evlilikler; kız çocuklarının eğitim hakkına erişimlerini de engellemektedir. Savaş nedeniyle okulu bırakmak zorunda kalan, Türkiye'deki devlet okullarında eğitimlerine devam etmek isteyen çocukların kaydı 14 yaşına kadar yapılabilmektedir. Özellikle bu yaş grubu kız çocuklarının erken evliliğe zorlandığı görülmektedir. Ayrıca dil engeli, diploma denkliğinde yaşanan sıkıntılar ve ekonomik sebepler de bu evliliklerin gerçekleşmesinde önemli etkenler olarak yer almaktadır.

6284 sayılı Kanun'da yer alan koruyucu ve önleyici tedbirlerin göçmen kadınlar için de uygulanabilir olması gerekmektedir. Göçmen kadınlar; dil bariyeri, hukuk sistemine hakim olmama gibi nedenlerle şiddete maruz kaldıklarında haklarını ve başvuracakları mekanizmaları bilmemektedirler. Bu kanun kapsamında ilgili kurumlarda çalışan personelin bilgisizliği desteğe erişimi daha da zorlaştırmaktadır. Devlet kurumları dışında göç alanında çalışan sivil toplum kurumlarının cinsiyet temelli şiddet konusunda deneyimsiz olması, kurumlarda kadınlara ön yargılı yaklaşılması, şiddetle ilgili çalışan kadın örgütlerine yönlendirme yapılmaması sebebiyle göçmen kadınlar şiddete maruz kaldıklarında destek ve şikâyet mekanizmalarını kullanmaktan kaçınmaktadırlar.

Türkiye genelinde 2016 verilerine göre; 160 göçmen kadın ve çocuk ŞÖNİM'lerden destek almıştır. İstanbul ŞÖNİM ile yapılan görüşmelerde, şiddete maruz kalan geçici koruma kimliğine sahip Suriyeli kadınların can güvenliği riski bulunduğunu ispat etmesi, darp ve cebir raporu getirmesi kaydıyla sığınaklara kabul edildiği, aksi halde AFAD kamplarına gönderildiği bilgisi edinilmiştir.

⁸⁷Kadınlara Dayanışma Vakfı, "Kadın Kadının Yurdu" – Göç ve Cinsiyet Temelli Şiddet Çalıştay Raporu, 2017, bkz. <http://www.kadav.org.tr/?p=487>

⁸⁸ https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3932/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadinlar_-2014.pdf

⁸⁹ <http://www.birgun.net/haber-detay/suriyeli-cocuklar-5-bin-tl-karsiliginda-yaslari-buyutulerek-evlendiriliyor-163756.html>

Bununla birlikte söz konusu göçmen kadınlar, geçici veya sürekli olarak kalmasını sağlayacak belgeleri yoksa ve şiddete maruz kaldığı için sığınağa gitmek isterse ŞÖNİM'e bağlı sığınaklar belgeler olmadığı için kabul yapmamaktadır. Şiddete maruz kalan Suriyeli kadınlar, AFAD kamplarında etiketlenme riski ile karşı karşıya kalmakta, hatta AFAD kamplarına yerleştirilmemek için failerin yanına dönmeyi tercih etmektedirler. Hali hazırda bu kamplar içerisinde şiddete maruz kalan kadınlar için herhangi koruyucu ve önleyici destek mekanizması bulunmamaktayken, kamp dışındaki kadınların da şiddet sonrası bu kamplara kabul edilmesi şiddet sarmalını pekiştirmektedir.

Şiddete maruz kalan trans kadınlar ise hem kamplara hem de sığınaklara kabul edilmemektedir. Güvenli ve uygun koşullarda barınmaya erişememe, bütün statülerdeki göçmen ve mülteciler için en ağır yoksunluklardan biridir ve özellikle kadın ve LGBTİQ'ların cinsel şiddete maruz bırakılma riski göz önünde bulundurulduğunda barınma hakkı yaşamsal önemdedir. Kamp, afet durumlarında geçici bir barınma yöntemidir ve asla cinsel şiddet tehdidine karşı bir koruma sağlamaz. Bunun yanında kadınların şiddete maruz kaldıklarında başvurdukları kolluk, savcılık gibi makamlarda tercüme hizmetinden faydalanamadıkları ve bu sebeple ya hiç başvuruda bulunamadıkları; tercüme hizmetine erişebildikleri zamanlarda ise nitelikli tercüme yapılamadığından kendilerini gereği gibi ifade edemedikleri görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kilis, Gaziantep gibi daha küçük kentlerde avukat sayısı yetersiz olduğundan Baroların adli yardım hizmetinden faydalanmak mümkün olmamaktadır.⁹⁰

Türkiye'deki tüm Uluslararası Koruma başvurusu sahipleri açısından, (Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirleri kapsamayan) "uydu kent politikası" adı verilen uygulama uyarınca, belli bir kentte ikamet etme şartı bulunmaktadır. Geçici Koruma altındaki Suriyeli göçmenlere ise ilk kayıt yaptırdıkları ilde kalma zorunluluğu getirilmiştir. Bu düzenlemeler nedeniyle kadınlar şiddete maruz bırakıldıktan sonra buldukları ilden başka bir ile gidememekte ve dolayısıyla şiddetten uzaklaşamamaktadırlar. Özellikle LGBTİQ'lar için uydu kentlerin küçük ve muhafazakâr kentlerden seçilmiş olması barınma, iş vb. birçok yaşamsal konuda katmerli bir zorluk yaratmaktadır.

Suriyeli nüfusun yaklaşık yüzde 10'u, Suriye'den göçün üzerinden neredeyse altı yıl geçmesine rağmen halen kamplarda ikamet etmektedir. Bu durum başlı başına bir sorundur. Genel olarak Suriyeli nüfusun barınma ile ilgili pek çok sorunu olmakla birlikte, kamplarda kalan kadınların, bilhassa yalnız kadınların, daha büyük bir baskı altında yaşadıkları, kamp sakini ya da görevlisi erkekler tarafından cinsel şiddete maruz bırakıldıklarında, failerle aynı kampta yaşamaya devam etmeye zorlandıkları bilinmektedir. Bununla birlikte her kampın da kendine has bir yönetimi vardır. Kamplar sivil toplumun gözlem ve denetimine nadiren, özel izinle ve sınırlı bir zaman için açıldığından kampların

⁹⁰ Bu hususla ilgili ayrıntılı bilgi için 6. bölümdeki "hukuki yardım" başlığına bakılabilir.

koşulları ve Suriyelilerin ihtiyaç duydukları desteklere ulaşım ulaşamadıklarına dair yeterli düzeyde bilgi edinilememektedir. Kaldı ki cinsel şiddetin açığa çıkması bile belli oranda güvenli alanın inşa edilmiş olmasına bağlıdır.

Kamp dışında, uydu kentlerde barınma ihtiyacını karşılamaya çalışan göçmenlerin ekonomik ve sosyal yoklukları dolayısıyla sağlıklı fiziksel koşulları olan konutlarda yaşayamadığı görülmektedir. Çoğu zaman yüksek kiralar sebebiyle küçük konutlarda birkaç aile bir arada kalabalık olarak yaşamaktadır. Suriyeli ve Suriyeli olmayan göçmenler için, özellikle dezavantajlı durumda olanların barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacak sosyal yardımların varlığı, hem mevzuatta hem de pratikte yetersizdir. Söz konusu sosyal destek yetersiz, sınırlı ve eşit olmayan biçimde sağlanmaktadır. Sosyal desteklerden genelde aileler faydalanmakta, LGBTİQ'lar, yalnız kadınlar için destek almak daha da zorlaşmaktadır.

Türkiye'deki göçmen kadınların iç içe yaşamak zorunda kaldığı yoksulluk ve güvencesizlik, iş hayatına katılmanın önünde çoklu engellerin bulunması, kalabalık ailelerin bakım yükü gibi pek çok sebeple maruz kaldıkları şiddeti dile getirmekten kaçındıkları gözlemlenmektedir. Göçmenler kadınlar çoğunlukla tekstil, temizlik, yaşlı ve hasta bakımı gibi sektörlerde kayıt dışı ve ucuz iş gücü olarak çalışmaktadırlar. Bazen de kalabalık hanelerde kadınlar ve çocuklar evde parça başı oldukça düşük ücretlere gelen el işi ürünler yapmaktadırlar. Bu tür durumlarda hiçbir sosyal güvenceden faydalanamadıkları gibi yaptıkları işlerden eksik ve/veya düzensiz ücret alabilmektedirler. Göçmen kadınların, iş yerinde işveren ve diğer çalışanlar tarafından çok sık cinsel tacize maruz bırakıldıkları da bilinmektedir.

Türkiye'de göçmen kadınların sağlık erişimine dair sorunları daha çok dil ve tercüme sıkıntısında birleşiyor. GİGM'in 157 Yabancılar İletişim Merkezi destek hattı tercümanlık hizmeti de sağlayabiliyor. Fakat hastanelerde sağlık personelleri bu hattan sağlanan tercümanlık hizmetini kabul etmemektedirler. Kadınlar, göçmen oldukları anlaşıldığında sağlık personelinin ya da hastane çalışanlarının kendileriyle ilgilenmediklerini ya da kötü muamele ettiklerini belirtmektedir. Alanda çalışan sivil toplum örgütlerine başvurularda ortaya çıkan tercüme hizmetinin eksikliği ve kötü muamele sebebiyle anestezi kullanılmadan yapılan kürtaj vakaları bulunmaktadır. Bunun yanında, kürtaj olmak isteyen kadınlara sağlık personeli tarafından Türkiye'de kürtajın yasak olduğu söylenerek kürtaj hizmeti verilmediği görülmektedir.

Medyada göçmenlerle ilgili haberlerde genel olarak toplumda tehdit algısı yaratabilecek, göçmenleri suçla ilişkilendiren bir dil ve tarz kullanılmaktadır. Suriyeli kadınların Türkiye'deki yaşamları uğradıkları haksızlıklardan, zorla

evliliklerden ya da hak taleplerinden ziyade fuhuş, yasa dışı evlilik, çoklu evlilik gibi konular bağlamında ayrımcı bir dille haberleştirildiği görülmektedir.⁹¹

Sığınma başvurularının alınması ve değerlendirilmesi toplumsal cinsiyet perspektifinden uzak; şiddete maruz kalan kadın ve LGBTİQ'lar için daha yargılayıcı, ayrımcı ve uluslararası standartlarla tezatlık oluşturacak biçimde yürütülmektedir. Değerlendirme süreçleri olması gereken hızlandırılmış prosedürün aksine oldukça yavaş ilerlemekte, bu süreçte şiddete maruz kalan kadınlar ve LGBTİQ'lar diğerlerinin yanı sıra psiko-sosyal destekten de faydalanamamaktadır.

Geri gönderme merkezleri, ülkeye yasa dışı giriş yapan ya da ülkede kalması yasal olarak sorunlu hale gelen göçmenlerin tutuldukları yerdir. Geri gönderme merkezleri, pratikte cezaevi işlevi görmektedir. Merkezlerin fiziksel koşullardan, personelin göçmenlere yönelik muamelesine, haklara erişimde yaşanan sıkıntılara kadar çok fazla sorunlu işleyişi bulunmaktadır.⁹²

Geri gönderme merkezlerinde alıkonulan göçmenlere alıkonulma sebepleri ve bu süreçteki haklarına dair bilgilendirilmeler yapılmamaktadır. Geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altında olan kadınların hakları konusunda bilgilendirilmedikleri, ana dillerinde bilgi alamadıkları, avukat desteği sağlanması konusunda merkez çalışanlarının yükümlülüklerini yerine getirmediği görülmüştür.

Özellikle göçmen olmanın yanı sıra kadınlar, LGBTİQ'lar, engelliler gibi özel ihtiyaç sahipleri için durum daha da zorlaşmaktadır. Kasım 2014 tarihi itibarıyla İstanbul'da şehir merkezine yakın bulunan geri gönderme merkezi, kadın ve erkekler için ayrı binalar tesis edilerek İstanbul dışına, ulaşımı zor bölgelere taşınmıştır. İdari yetkinin sınırlarının geniş olarak kullanıldığı bu merkezlerde keyfi olarak, fuhuş yapma gerekçesiyle birçok kadın ve LGBTİQ sınır dışı edilmek üzere hukuka aykırı bir şekilde tutulmaktadır. Geri gönderme merkezlerinden bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerine gelen başvurularda uzun süre idari gözetimde olan, avukat desteğinden faydalanamayan, hamile, engelli kadınlar bulunmaktadır. Geri göndermeme ilkesi gereği; şiddete maruz kalmış, hayati riski bulunan ya da insanlık dışı muameleye maruz kalabileceği ülkeye geri gönderilmemesi gereken kadınlar ve LGBTİQ'lar merkezlerde yoğun psikolojik şiddet altında gönüllü geri dönme formları imzalatılarak sınır dışı edilmektedir.

OHAL döneminde; 29 Ekim 2016'da çıkarılan 676 sayılı KHK ile yapılan değişiklik geri göndermeme ilkesini ihlal etmektedir. Kararnamede "terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar", "kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı

⁹¹ Gazete Sayfalarında Suriyeli Mülteci Kadınlar, Ülkü Doğanay- Hatice Çoban Keneş, bkz. <https://bianet.org/bianet/siyaset/185331-gazete-sayfalarinda-suriyeli-multeci-kadınlar>

⁹² <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/186279-geri-gonderme-merkezleri-fiilen-cezaevleri>

açısından tehdit oluşturanlar” ve “uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler” olarak tanımlanan göçmenler hakkında sınır dışı kararı alınabileceği ve bu karara karşı yargı yoluna başvursalar bile bu kişiler hakkında mahkeme kararı beklenmeden sınır dışı kararı uygulanabileceği düzenlenmiştir. Muğlak ifadeler içeren bu değişikliğe dayanılarak geri göndermeme ilkesi ihlal edilmekte, can güvenliği riski yaşayan LGBTİQ ve kadınlar sınır dışı edilmektedir. Özellikle LGBTİQ’lar seks işçiliği yapsa da yapmasa da “fuhuş” yaptığı gerekçesiyle, “ kamu sağlığı” açısından tehdit olarak görülmekte ve haklarında sınır dışı kararları verilmektedir. HIV+ tanısı alan kadınların ve LGBTİQ’ların “kamu sağlığı”nı tehdit ettikleri gerekçesiyle geri gönderildiği vakalar görülmüştür.

GİGM bünyesinde İnsan Ticareti ile Mücadele Komisyonu oluşturulmuştur. Ayrıca İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik insan ticareti suçuna maruz kalanların korunması, suça maruz kalan yabancılara ikamet izni verilmesi ve sunulacak destek hizmetlerine ilişkin usul ve esasları belirlemektedir. Suça maruz kalan kadın ve çocuklar için 6284 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması öngörülmüştür. Bu yasal düzenlemelere rağmen insan ticareti suçunun tespitinin, maruz kalanlara sunulan destek hizmetlerinin ve uygulanan prosedürlerin çok yetersiz olduğu görülmektedir. Kolluk personelinin ve diğer ilgili kamu personelinin insan ticareti mağdurlarını tespit edebilecek farkındalıkta ve yeterlilikte olmaması sebebiyle suça maruz kalanların tespitinin yapılmasını zorlaştırmaktadır. İnsan ticaretine maruz kalan birçok kadın ve LGBTİQ’lar “fuhuş” gerekçesiyle idari gözetim altında tutulmakta ve sınır dışı edilmektedir.

2016 yılına dek Türkiye’de insan ticaretine maruz bırakılan kadınlara hizmet veren ve tamamı STK’lar tarafından işletilen (biri istasyon tipi, ikisi uzun süreli hizmet sunan olmak üzere) üç adet sığınak (Antalya, İstanbul ve Ankara) bulunmaktaydı. Bu sığınaklardan biri 2005 yılından itibaren Ankara Kadın Dayanışma Vakfı tarafından yerel yönetimlerle ve son yıllarda da İçişleri Bakanlığı ve Uluslararası Göç Örgütü ile yapılan Protokoller uyarınca işletilen sığınaktı. Devletin GREVIO’ya sunduğu raporda bu üç sığınak da hala açık olarak sayılmasına ve özellikle Kadın Dayanışma Vakfının sığınağının adının anılmasına karşın⁹³ bu sığınaklar 2016 yılında Protokolleri yenilenmediği ve bütçe verilmediği için kapanmak zorunda kalmıştır.

Her ne kadar sağlıklı bilgi akışı yoksa da özellikle Suriye’den gelen göç dalgasının insan ticaretine maruz kalan kişi sayısını önceki dönemlere göre kat be kat arttırdığının ve arttıracığının tahmin edildiği böyle bir dönemde bu alana özgülenmiş bir sığınığın şu an için bulunmaması, kadın örgütlerinin bu alandan dışlanmış olması endişe vericidir.

⁹³ Türkiye Devleti’nin GREVIO’ya sunduğu Baseline Raporu, 3.07.2017, s. 40.

Öneriler

- GİGM koordinasyonunda, göçmen kadınların ve LGBTİQ'ların farklı sorunlarına dair hassasiyet ve politika geliştirilmelidir. Devlet tarafından sağlanan hizmetlerin ve belirlenen ihtiyaçların, toplumsal cinsiyet odaklı veriler temelinde, toplumsal cinsiyet perspektifiyle yeniden inşa edilmesi gerekmektedir.
- Şiddete maruz kalan göçmen kadınlara ve LGBTİQ'lara yönelik, çok dilli hizmetin sağlandığı, şiddeti önleme ve izlemede etkili ve sürdürülebilir sığınak modelleri oluşturulmalıdır.
- Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları kamplar, sivil toplumun izleme kanallarına açık hale getirilmelidir.
- Cinsiyet eşitliği odaklı çalışan bağımsız STK'ların insani yardım alanına ayrılan kaynaklara erişiminin kolaylaştırılması sağlanmalıdır.
- İnsani yardım odaklı çalışan STK'ların cinsiyet eşitliği ve cinsiyet temelli şiddetle mücadeleyi "insani yardım" olgusunun bir kısmı olarak değil "temel alanı" olarak görmesi ve destek organizasyonunu buna göre düzenlemesi gereklidir.
- Bilgiye erişim sorununu gidermek için kurumlardaki tercüman sayısı artırılmalı ve şiddete maruz kalanlarla çalışacak tercümanlara bu alandaki terminolojiye ve yaklaşıma ilişkin gerekli eğitimler verilmelidir.
- Türkçe eğitimi almak isteyen kadınlara, gündelik hayat odaklı, etkin, yaygın ve ücretsiz eğitimler verilmeli, var olan eğitim modülleri bu doğrultuda gözden geçirilerek yeniden inşa edilmelidir. Bunun yanı sıra sosyal hayatı ana dilde yaşamanın önü açılmalı, göçmenlerin nüfus bakımından yoğun olduğu bölgelerden başlanarak çok dilli hizmetler yaygınlaştırılmalıdır.
- GİGM personeli, geri gönderme merkezlerinde görev yapan personel ve statü belirleme mülakatlarını yapacak olan uzmanlara yönelik uluslararası mülteci hukuku, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularına ilişkin eğitimler düzenlenmeli ve bu eğitimler düzenli aralıklarla bağımsız STK'larla iş birliği halinde yapılandırılarak tekrarlanmalıdır.
- Şiddete maruz kalan göçmen kadın ve LGBTİQ'ların başvurularının uluslararası mülteci hukuku standartlarına uygun bir şekilde hızlandırılmış olarak değerlendirilmesi, başvuru almayı reddeden ve/veya başvuruları ilgili yetkili makama ulaştırmayan devlet yetkililerinin zamanında ve etkili bir şekilde soruşturulması sağlanmalıdır.

- Gerek devlet kurumlarında gerekse göç alanında çalışan sivil toplum örgütlerinde, şiddete maruz kalan göçmen kadın ve LGBTİQ'ların hassasiyetlerini ve özel durumlarını ifade edebilecekleri uygun ortam hazırlanmalı, mahremiyetlerine saygı gösterilmelidir.
- 2016 yılında faaliyetlerine son verilen ve alandaki deneyimi ve bilgisiyle uzun yıllardır insan ticaretine maruz bırakılan kadınlara hizmet veren kadın örgütlerinin sığınakları için yeterli bütçe ayrılarak kapanan sığınakların yeniden açılması sağlanmalı; göç ve mültecilik alanının yanı sıra insan ticareti alanında da devletin bağımsız kadın örgütleri ile işbirliği geliştirmesi, onları desteklemesi sağlanmalıdır.

Bölüm VIII – Uluslararası iş birliği

Madde 62, 63 ve 64– Genel prensipler, risk altındaki kişilerle ilgili tedbirler, bilgilendirme

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanma ve kabul edilme sürecinde gösterdiği etkin ve yapıcı rolünü, Sözleşmeyi onayladıktan sonra devam ettirmemiştir. Sözleşmenin imzalanmasını takip eden ilk yıllarda Türkiye, Sözleşme ile ilgili farkındalığı artırmak ve sözleşmenin onaylanmasını sağlamak için birkaç toplantı düzenlemiştir; ancak kısa sürede bu aktif rolünü terk etmiştir.

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nin imzacısı ülkelerle diplomatik krizler yaşamakta; bu krizler, sözleşmenin uygulanması ve şiddete maruz bırakılanların korunması açısından söz konusu ülkelerle uluslararası iş birliği olasılıklarına şimdi olduğu kadar gelecek açısından da zarar verici niteliktedir. Türkiye'de verilerin güvenilirliği konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durum da uluslararası bilgi paylaşımı ve iş birlikleri konusunda sorun yaratacak başka bir unsurdur.

Öneriler

- Türkiye, Sözleşmenin dünya çapında bilinirliğinin artması konusunda, sözleşmenin ismine de yaraşır şekilde, öncülük etmelidir.
- Türkiye, sözleşme konusu kişisel verilerin güvenliğini sağlama konusunda gerekli yasal mevzuatı oluşturmalı ve tedbirleri almalı, veri toplama ve analiz kapasitesini artırmalı ve mağdurların korunmasını ve desteklere erişimini kolaylaştırmak için veri, bilgi paylaşımı ve iş birlikleri konusunda, diğer diplomatik konuları ayrı tutacak şekilde, iş birliğine yatkın olmalıdır.

Bölüm IX – İzleme yöntemi

Madde 66- Kadınlara yönelik şiddetle ve ev içi şiddetle mücadele konusunda uzmanlar grubu

Bağımsız kadın ve LGBTİQ örgütlerinin oluşturduğu İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu'nun ilk savunuculuk faaliyeti Türkiye'nin GREVIO adayının seçilmesi sürecinde olmuştur. Platform, Türkiye'deki bağımsız kadın örgütlerinden 6 aday belirleyerek, hükümete önermiş; ancak hükümet kendisine yakın örgütlerle süreci yürütmeyi tercih etmiş ve bağımsız kadın hareketi tarafından desteklenmeyen bir adayı önermiştir. Hükümet tarafından önerilen aday, sözleşmede bahsi geçen ilgili paydaşlar arasından seçilmemiş olduğu için sözleşmenin 66'ncı maddesinin 4'üncü fıkrası da ihlal edilmiştir. Kadın hareketinin hızlı ve etkili savunuculuğu neticesinde hükümet bu karardan geri adım atmak zorunda kalmış, böylece platformun ve kadın hareketinin önerdiği adaylardan Prof. Dr. Feride Acar'ın adaylığı kabul edilmiştir.

Madde 68 – Usuller

GREVIO'nun, gözden geçirilen ülkelerin bağımsız kadın örgütlerinden alternatif bilgi toplama taahhüdü, İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu tarafından olumlu karşılanmaktadır. Özellikle alternatif rapor sunabilme ve gözden geçirilen ülkeye yapılacak GREVIO ziyareti sırasında görüşme yapabilmeye olanağının bulunmasını çok önemli ve yapıcı buluyoruz.

Ancak alternatif raporların, GREVIO Komitesi'nin resmi dillerinden birinde yazılması zorunluluğu, sahadaki, konunun öznelere birebir bilgi alan ve önemli deneyimleri bulunan taban örgütlerinin İstanbul Sözleşmesi izleme sürecine dahil olabilmelerinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Ayrıca, bağımsız kadın örgütleri olarak devlet kurumlarına ve yetkililerine erişimin gittikçe zorlaştığı bir ülkede, devlet diyalogu esnasında sözleşme mekanizmalarının sağlayacağı fiziksel bir mekâna da ihtiyaç duymaktayız. GREVIO'nun, ülkelerin gözden geçirilmesi esnasında sivil toplumla ilişkilenecek için bir mekanizma kurmasının, gözden geçirme esnasında bağımsız sivil toplum tarafından daha fazla alternatif bilginin aktarılmasını sağlayacağını düşünüyoruz.

Öneriler

- Taban örgütlerinden GREVIO'ya sağlıklı bilgi akışının sağlanabilmesi için örgütlerin alternatif raporları ana dillerinde verebilmelerinin önü açılmalı, gerekli çeviri süreçlerine GREVIO Sekreteryası destek vermelidir.
- GREVIO'nun Taraf Devletler ile Strasbourg'daki görüşmeleri sırasında Taraf Devlet hakkında alternatif bilgi sunan sivil toplum örgütlerinin ve özellikle de kadın hakları örgütlerinin, yapılandırılmış bir düzende bulunması ve bilgi aktarımı sağlayabilmesi sürecin etkinliği ve şeffaflığı açısından önemli olacaktır.

- İzleme süresince, Türkiye’de süregiden çatışmalı ortam ve OHAL koşulları göz önünde bulundurulmalıdır ve madde 68 fıkra 8’de belirtildiği gibi Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinden, Parlamenter Asamblesinden ve Avrupa Konseyinin bu konuda özelleşmiş birimlerinden de bu Sözleşmenin uygulamaları hakkında bilgi edinilmelidir.

Özel Bölüm I. Engelli kadınların koruma ve destek hizmetlerine erişimi

*Türkiye’de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu’na*⁹⁴ (2011) göre, engellilik alanında yapılan en büyük ve istatistikî veriler içeren tek araştırma 2002 yılında T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) tarafından Devlet İstatistik Enstitüsü’ne (DİE) yaptırılan “Türkiye Özürlüler Araştırması” adını taşıyan çalışmadır. Araştırma sonuçlarına göre, engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12,29’dur. Bununla birlikte Türkiye’de engellilerin sayısı ve demografik nitelikleri hakkında yeterli veri bulunmamaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Örneğin, Ankara’da bulunan Engelli Kadın Derneği’nin yaptığı araştırmalara ve resmi başvurulara rağmen Türkiye’de yaşayan engelli kadın sayısına bile net olarak erişilememiştir. Veri ve bilgi eksikliğinin de etkisiyle kadına yönelik şiddete ilişkin veri toplama sistemlerinde engelli kadınlara özel göstergeler ve ölçütler oluşturulmamakta ve bu durum engelli kadınları ilgilendiren politikalar üretilirken bilimsel verilerden yararlanılamaması sonucunu doğurmaktadır. Böylece onların ihtiyaçlarına uygun tedbirler de tanımlanamamakta ve alınan tedbirlerin etki analizini yapmak mümkün olmamaktadır.

Engelli Kadın Derneği’nin 2013 ve 2014 yıllarını kapsayan engelli kadınlara yönelik şiddete ilişkin izleme çalışması sonucu hazırladığı rapora⁹⁵ göre; her yaştan ve her engel grubundan engelli kadının şiddet uygulayanların hedefi olduğu görülmektedir. Ancak özellikle zihinsel engelli kadınların sıklıkla cinsel şiddete maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca tespit edilen şiddet vakalarında, failer çoğunlukla kadınların tanıdığı bir kişi (ya da kişiler) olmakta, dahası çoğu zaman aile fertlerinden birinin fail olduğu görülmektedir. Türkiye’de engelli kadınların sahip oldukları haklar konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve şiddete maruz kaldıkları durumda şikayet/ihbar mekanizmalarına erişmelerinin önündeki altyapı eksikliklerinden kaynaklanan engeller dolayısıyla bu mekanizmaları etkin bir şekilde kullanamadıkları ortaya çıkmıştır.

6284 sayılı Kanun kapsamındaki koruyucu ve önleyici tedbirlerin engelli kadınlar için uygulanabilmesi için ayrıca özel önlemlerin alınması

⁹⁴ Türkiye’de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu (2011)

http://www.insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Engellilik_Izleme_Raporu.doc

⁹⁵ Engelli Kadın Derneği, 2013-2014 Türkiye’de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu, Bkz.

<http://www.engellikadin.com/wp-content/uploads/T%C3%BCrkiyede-Engelli-Kad%C4%B1na-Y%C3%B6nelik-%C5%9Eiddet-Raporu-2013-2014-1.pdf>

gerekmektedir. Örneğin; konuta, işyerine veya okula yaklaşmama gibi önleyici tedbir kararının fail tarafından ihlal edilmesi halinde, görme engelli kadınlar tarafından bu ihlalin takibinin yapılması, fark edilmesi mümkün olmamakta ya da kısıtlı ve zor olmaktadır. Tedbir kararının ihlaline ilişkin takibin kolluk tarafından yapılması gereklidir. Aksi halde şiddete maruz kalan engelli kadın sürekli olarak korku ortamında yaşamak zorunda kalmaktadır.

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği tarafından hazırlanan 'Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizması İzleme Modeli Mart 2014 Raporu'nda, çalışma yapılan dört ŞÖNİM'de başta fiziksel engelli kadınlar olmak üzere görme ve işitme engelli kadınlar açısından erişilebilirlik koşullarının sağlanmadığının altı çizilmiştir. Bu merkezlerde işaret dili bilen personelin istihdam edilmemesi, binaların fiziksel engelli kadınların gereksinimlerine göre tasarlanmaması, bilgilendirici materyallerin Braille alfabesiyle veya sesli formatta hazırlanmaması nedeniyle görme engelli kadınların bu materyalleri okuyamamaları gibi çeşitli erişim sorunlarına raporda yer verilmiştir.

Türkiye'de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu'nda, 2013-2014 yıllarındaki medya haberleri taranmış, bu haberlerde engelli kadınlara yönelik şiddet vakalarının önemli bir kısmının bakım evi, huzur evi ve yatılı rehabilitasyon merkezi gibi kapalı kurumlarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Kapalı kurumların engelli kişiler için şiddet ürettiği zaten farklı raporlardan da bilinen bir gerçektir;⁹⁶ ancak ortaya çıkan haberlere ve yazılan raporlara rağmen şiddetin hala engellenemiyor olması bu kurumların yeterince denetlenmediğini göstermektedir. Bu verilere rağmen bazı vakalarda, şiddete maruz kalan engelli kadınlar, devlet koruması altına alınıp, bakım evi, huzur evi ve yatılı rehabilitasyon merkezi gibi kurumlara yerleştirilmektedir. Bu durumda, kadınlar ihtiyaç duydukları özelleşmiş uzman destek hizmetlerine erişememekte, şiddetten uzaklaşmamaktadırlar. Üstelik özellikle şiddete maruz kaldığı bilinen kadınların bu kurumlarda şiddete uğrama riski de daha fazla olmaktadır.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetle ilgili mücadele mekanizmaları arasında sözleşme kapsamındaki yer alan şiddet türleri için kadınlara danışmalık hizmet verecek acil telefon yardım hattı bulunmadığı bu raporun IV. Bölümünde açıklanmıştı. Kadınların şiddete maruz kaldığında arayabileceği yardım hatları (183 sosyal destek, 155 polis, 156 jandarma, 112 acil sağlık hizmetleri hattı gibi) engelli kadınlara hizmet sunma konusunda yeterli, kapsamlı ve etkili değildir. Örneğin, Alo 183 işitme engelli kadınlar için sınırlı saatlerde hizmet vermektedir. Bunun yanı sıra, acil hatları arayabilecek durumda olan fakat bulunduğu adresi tarif edemeyecek zihinsel yeterlilikteki kadınlara

⁹⁶ Bkz. Behind Closed Doors: Human rights abuses in the psychiatric facilities, orphanages and rehabilitation centers of Turkey, 2005. Mental Disability Rights International. <http://driadvocacy.org/wp-content/uploads/turkey-final-9-26-05.pdf>

yönelik de yer tespit sistemleri etkin bir şekilde kullanılmadığı zihinsel engelli kadınların bu hatlardan yararlanması ve şiddetle ilgili destek alması mümkün olmamaktadır.

Engelli kadınların cinsel saldırı sonucu hamile kalması halinde onayları dışında mahkeme kararı ile kürtaj edildiği ya da taleplerine rağmen kürtaj hakkından yararlandırılmadığı vakalarla karşılaşılmaktadır. Bu vakalar BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 17. maddesinde öngörülen kişisel bütünlüğün korunması ilkesinin hiçe sayıldığını, engelli kadınların beden bütünlüğünün korunmadığı gibi farklı kişi ve kurumlar tarafından tekrar tekrar ihlal edildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra engelli kadınların kendi sağlıklarını ilgilendiren konular hakkında karar alma haklarına da saygı duyulmamaktadır. Cerrahi müdahaleleri gerçekleştiren sağlık personelinin ihlaller konusunda bilgili olmaması, engelli kadınların ve çocukların yeterince bilgilendirilmemesi ve söz konusu cerrahi müdahalelerin içeriğinin anlatılmadan uygulanması İstanbul Sözleşmesi'ne açıkça aykırılık taşımaktadır.

Öneriler

- Engelli kadının şiddet ortamından uzaklaştırılmasına yönelik mekanizmalar yaygın ve erişilebilir olmalı, 6284 sayılı kanunda yer alan koruyucu ve önleyici tedbirler engelli kadınlar gözetilerek uygulanmalı, gereken özel önlemler alınmalıdır.
- Şiddete maruz kalan engelli kadınların potansiyel olarak başvuracakları kurumlarda çalışanlara yönelik engellilik, kadına yönelik şiddet gibi çoklu ayrımcılık durumlarına dair gerekli eğitimler sağlanmalıdır.
- Etkin bir şiddetle mücadele mekanizması kurulması için engelli kadınlara yönelik şiddet ve toplumsal yaşamın her alanında engelliliğe dair veri toplanmalıdır.
- Engelli kadınların güçlenmesi ve şiddet ortamından uzak bağımsız bir yaşam kurabilmesi için sağlık, toplumsal yaşama katılım, eğitim ve istihdam gibi haklardan tam ve eşit faydalanmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
- Engelli hakları ve kadın hakları alanında çalışan kamu ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği geliştirilmelidir

Özel Bölüm II - LGBTİQ'lara yönelik ayrımcılıklar, koruma ve destek hizmetlerine erişim

Türkiye, Sözleşmede yer alan, "anayasaya ve diğer ilgili ulusal mevzuata kadın erkek eşitliği ilkesini dahil etmek ve ayrımcılığı yasaklamak" yükümlülüğüne dair etkili ve caydırıcı yasal düzenlemelere sahip değildir. Anayasa'nın eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddesi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkları kapsamadığı için uygulamada geleneksel kalıplar ve

önyargılar belirleyici rol oynamaktadır. Ayrıca, devlet yetkilileri LGBTİQ'lar aleyhine ayrımcı ifadeler kullanmakta ve bu konuda yasa yapmalarının mümkün olmadığını ifade etmektedirler.⁹⁷

LGBTİQ'lar, özellikle de trans ve biseksüel kadınlar ile lezbiyenler, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği nedeniyle aileleri tarafından şiddete maruz bırakılmakta; tehdit, aşağılama, yaralama, ev hapsi, zorla evlilik gibi şiddet biçimlerini yaşamaktadır. Ev içi şiddet vakalarında şikayette bulunan LGBTİQ'lar muhatap oldukları personelin ayrımcı ve önyargılı tavırları dolayısıyla ifade almayı bile reddetmesi sebebiyle koruma mekanizmalarından faydalanamamakta ve söz konusu suçlar için etkin bir soruşturma yürütülmemektedir.⁹⁸ Bu nedenle LGBTİQ'lar devlet kurumlarına ve yetkililere güven duymamakta, şiddete maruz kaldıklarında veya şiddet riski durumunda kamu kurumlarında yaşanan ayrımcı ve kötü muamele sebebiyle şikayette bulunmayı veya koruma talep etmeyi tercih etmemektedir.

Şiddete maruz kalan trans ve gay erkekler için sığınak bulunmamaktadır. Lezbiyen ve biseksüel kadınlar mevcut sığınaklara yalnızca cinsel yönelimlerini gizledikleri takdirde kabul edilmektedir. Ancak bu durumda da sığınakta kalmalarını güçleştirecek ayrımcı muamelelere tabi tutulmaktadır.

Trans kadınlara yönelik nefret cinayetleri etkin soruşturulmamakta ve suç saikleri araştırılmamaktadır. Hande Kader⁹⁹ cinayeti gibi pek çok cinayet faili meçhul olarak kalmaktadır. "Haksız tahrik" indirimlerinin uygulanması yargıçların geniş takdir yetkisine bırakıldığı için nefret saikiyle işlenen trans kadın cinayetlerinde failer hakkında haksız tahrik indirimleri uygulanmakta ve transfobik motivasyonlar meşru kabul edilerek cezanın azaltılması yoluna gidilmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında karara bağlanan iki davada haksız tahrik indirimi uygulandığı raporlara yansımış olmakla birlikte gerçek sayının çok daha fazla olduğu bilinmektedir.¹⁰⁰ Ancak, LGBTİQ'lara yönelik nefret suçlarında transfobik gerekçeler Sözleşme'nin 42. maddesine aykırı olarak "genel ahlak" altında meşrulaştırılmakta ve haksız tahrik sebebi olarak görülmektedir. Nefret cinayetleri Türkiye'de cezasızlık pratiklerine örnek gösterilebilecek ve savunuculuk faaliyetlerinin bile oldukça az yapıldığı, görünmezliğe hapsedilmiş alanlardan biridir.

İşyerinde transfobi ve homofobi ile mücadele etmeyi amaçlayan türden eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmamaktadır. Başta trans kadınlar olmak üzere LGBTİQ'lar iş hayatında dışlayıcı ve ayrımcı tavırlarla karşılaşmaktadır. Bu ayrımcı tutumlar yaptırımsız kalmaktadır.¹⁰¹ Bu olaylar 657 sayılı Devlet

⁹⁷ <http://ilga.org/wp-content/uploads/2016/02/Shadow-report-16.pdf>

⁹⁸ Örnek vaka için bkz. Bu Utanç Kimin?/Ahmet Yıldız Davası, bkz. <http://www.hukukpolitik.com.tr/2016/04/21/bu-utanc-kiminahmet-yildiz-davasi/>

⁹⁹ <http://www.bbc.com/news/world-europe-37143879>

¹⁰⁰ <https://LGBTIQnewsturkey.com/tag/unjust-provocation/>

¹⁰¹ http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/de_ozel_sektr_calisani_LGBTIQ__ingilizce.pdf, <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=20961>

Memurları Kanunu'nun 125. maddesinde "memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunma" fiili çeşitlere yaptırımlara bağlanmıştır. Uygulamada LGBTİQ olmanın kendisi başlı başına bu yaptırımlara maruz bırakılma riskini doğurmaktadır. Dolayısıyla LGBTİQ'lar yalnızca özel sektörde değil kamusal çalışma alanlarında da ayrımcılıkla karşılaşmaktadır.

Yaşadıkları ayrımcılık LGBTİQ'ları kayıt dışı ve güvencesiz çalışmaya itmektedir. Trans kadınlar ise bu yaygın ayrımcı uygulamalardan ötürü tek seçenek olarak kayıt dışı, güvenli olmayan alanlarda seks işçiliği yapmak zorunda kalmaktadır. Seks işçisi trans kadınlar, güvenli olmayan çalışma alanlarında yoğun bir şekilde patronların, mekân sahiplerinin, aracılardan, müşterilerin ve kolluk kuvvetlerinin şiddetine maruz kalmaktadırlar. Bunun yanında hastane çalışanlarının transfobik ve homofobik tutumları; translar için hormona ulaşım, seks işçileri için düzenli test yaptırma, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunma yöntemleri gibi temel sağlık haklarına erişimi oldukça zorlaştırmaktadır. Cinsiyet geçiş ameliyatlarında uygulanan Türk Medeni Kanunu madde 40'da yer alan "üremeden yeteneğinden sürekli olarak yoksun olması" şartı "zorunlu kısırlaştırma" uygulaması olarak İstanbul Sözleşmesi'nin 39. maddesinin ihlalidir. Türkiye'de "üremeden sürekli yoksun olma" şartını gerçekleştirilmeden cinsiyet geçişi ameliyatı talebi reddedilen bir Başvurucunun AIHM'e başvurmasının ardından AIHM Türkiye'nin AIHS'nin 8. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.¹⁰²

Ayrıca Türkiye'ye cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği nedeniyle şiddete maruz kalan birçok LGBTİQ göçmen ve mülteci bulunmaktadır. Çoklu ayrımcılığa maruz bırakılmalarına rağmen bu kişilerin Türkiye'deki başvuru süreçleri Sözleşme'ye aykırı olarak oldukça yavaş ilerlemekte ve kaldıkları süre boyunca barınma, sağlık, sosyal yardım ve iş imkanlarına erişmeleri mümkün olmamaktadır. Mülteci LGBTİQ'lar Türkiye'de kaldıkları sürede diğer mülteciler gibi "uydu kent" olarak belirlenen Anadolu'nun çeşitli kentlerinde ikamet etmektedir. Bu uydu kentler genellikle muhafazakar bir popülasyona sahip oldukları için buralarda yaşayan LGBTİQ'ların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli şiddete uğrama riskleri oldukça yüksektir ve bu yüksek risk onların güvenlikleriyle ilgili tedirginlik yaşamasına neden olmaktadır.

Türkiye'de devlet LGBTİQ'ların hak ihlallerine karşı dayanışma ve destek sağlamaya çalışan sivil toplum örgütleriyle hiçbir şekilde işbirliği yapmamakta, sivil toplum örgütlerini desteklememektedir. Aksine Türk Medeni Kanunu'nun 56. maddesinde yer alan "..Hukuka veya ahlâka aykırı amaçlarla dernek kurulamaz." düzenlemesine dayanarak farklı cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri

¹⁰² AIHM Türkiye'yi Cinsiyet Geçişinde İhlalden Mahkum Etti, bkz.

<http://bianet.org/bianet/LGBTİQ/162924-aihm-turkiye-yi-cinsiyet-gecisinde-ihlalden-mahkum-etti>

ahlaka aykırı kabul edilmekte ve bu alanda çalışan derneklere kapatılma davaları açılmaktadır.

Öneriler

- LGBTİQ'lara yönelik ihtisaslaşmış, çok dilli hizmetlerin sağlandığı, şiddeti önleme ve izlemede etkili, sürdürülebilir sığınak modelleri oluşturulmalıdır.
- LGBTİQ'ların ihtiyaçları alanında ihtisaslaşmış acil şiddet yardım hattı kurulmalıdır.
- İş, eğitim ve sağlık hakkına erişim konularında LGBTİQ'lara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldıracak yasal düzenlemeler ve eylem planları oluşturulmalıdır.
- Ayrımcılık yasağına ilişkin düzenlemelerin LGBTİQ'ları ve onlara karşı işlenen nefret cinayetleri gibi hak ihlallerini de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bütün ayrımcılık biçimlerini kapsayacak şekilde ayrımcılıkla ilgili özel bir yasa çıkarılmalıdır.
- Bu alandaki sorunların çözümü için devletin LGBTİQ örgütleriyle somut işbirliği yapması ve bu örgütleri desteklemesi gerekmektedir.
- Yargı süreçlerinde LGBTİQ'ların maruz bırakıldığı ayrımcı tutumlar ile nefret suçlarına bu ayrımcı bakış açısından yaklaşarak haksız tahrik uygulanmasının önüne geçmek üzere hakimlere ve savcılara yönelik farkındalık eğitimleri düzenlenmelidir.
- İş, eğitim ve sağlıktan yararlanma konularında LGBTİQ'lara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı personellerine ve üniversite öğretim görevlisi ve öğrencilerine yönelik farkındalık eğitimleri düzenlenmeli, eylem planları hazırlanmalı ve bu alanlarda özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşların da bu kapsamda hareket etmesi için tedbirler alınmalıdır.
- Mülteci LGBTİQ'ların kaldıkları şehirlerde cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle güvenlikleri ile ilgili risk olduğunu belirttiklerinde hızlı bir şekilde başka bir şehre gönderilmelerini sağlamalı, iltica başvuruları ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerine ilişkin prosedürler hızlandırılmalıdır.